

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

№ 5(88)

жовтень-листопад-грудень

- В номері:*
- * Офіційні матеріали*
 - * До 200-річчя Т.Г.Шевченка*
 - * З подій сьогодення*
 - * Реформа освіти*
 - * Нові статті*
 - * Цікаво знати*
 - * Постаті*
 - * Хроніка*
 - * Державні нагороди*
 - * Наші ювіляри*
 - * Некролог*

Київ – 2013

Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., д.філол.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; Кирилів Я.І., д.с.-г.н., професор; Кузнецов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошніченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; ШпакВ.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 13 вересня 2013 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2012

№ 5(88) 2013

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідчення серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuз@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

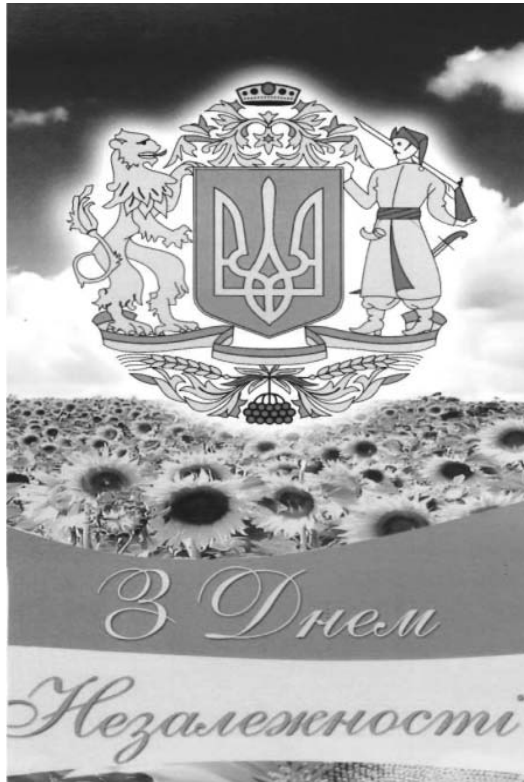
*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 13 вересня 2013 р.*

© АН ВО України, 2013 р.

ЗМІСТ

Офіційні матеріали	4	Я.Ільницький, О.Гайдучок, Г.Ільницький.	
З Днем Незалежності	4	Удосконалення дипломної освіти за програмою	
Наукові сили академії	5	«Туберкульоз»	83
Винахід академіка В.М.Мороза	7	Міжнародні конференції	87
Ю.Кузнєцов. Якою я хотів би		Міжнародний круглий стіл «Інтеграція освіти,	
бачити Україну	13	науки і бізнесу»	87
До 200-річчя Т.Шевченка	17	Постаті	88
До історії спорудження в Києві пам'ятника		В.Погребенник. Наталія Лівницька-Холодна	88
Тарасові Шевченку	17	Т.Бахтеєва. Покликання лікаря –	
З подій сьогоднішня	21	розуміти пацієнта	94
На зустріч ХХХХІІІ Міжнародному конгресу		В.Добровольський. Михайло Остроградський	98
апимондії	21	Р.Новосад. Василь Вишиваний	108
Митна блокада України	24	І.Дейнега. Гарна допитлива людина	112
Тіні мертвого міста	26	Цікаво знати	114
П.Масляк. Геополітика та геостратегія		В.Білінський. І російські джерела перевертають	
України	31	свідомість	114
М.Дубина. Проймаюся болями своєї землі	35	М.Кальницький. Микола Міхновський. Десять	
Я не потребую вашого захисту	37	заповідей	117
М.Дубина. Сюжети з відпочинку	39	Б.Рогоза. Крути	120
Ю.Кузнєцов. Якими я бачу науку		Ю.Руденко. Гей, там, на горі: січ іде	123
і освіту в Україні	43	Вона першою звільника Карлівських кріпаків	130
В.Баранівський. Армія і церква. Чи потрібні		Пам'ятати	135
капелани українському війську?	55	Хроніка	141
Реформа освіти	61	З газети «Харківський університет»	141
В.І.Денисюк. Проблеми підготовки лікарів	61	Державні нагороди	157
Нові публікації	65	Поважний С.Ф.	157
Ю.Кузнєцов, І.Мікулюнок. Про необхідність		Наші ювіляри	158
стимулювання інноваційної діяльності		Валентину Сминтині – 65	158
у ВНЗ України	65	Дмитру Степовику – 75	160
В.Пикалюк, Л.Шаймарданова. Нове у системній		Некролог	166
анатомії – стовбурова система	74	Уманський В.Я.	166

З ДНЕМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, УКРАЇНО!

Вельмишановні дійсні члени Академії наук вищої освіти України, професори, доценти, викладачі, аспіранти, студенти вишів!

Вітаю вас з Днем Незалежності України !

Від щирого серця зичу вам міцного здоров'я, гарного настрою, життєвої наснаги, нової енергії та оптимізму, вагомих здобутків у почесній та відповідальній справі служіння Батьківщині.

*М.І.Дудина,
Президент АН ВО України*

НАУКОВІ СИЛИ АКАДЕМІЇ

Вже не один рік Академія наук вищої освіти поповнює свій склад новими членами зазвичай докторами наук, професорами вищих навчальних закладів України. Звідусіль, з усіх ВНЗ отримуємо документи з проханням прийняти претендентів до академії. Просять, історики, хіміки, фізики, філологи, психологи, філософи та ін. Інколи таких заяв набирається по 3 на 1 вакансію. І тоді вибирає найкращих з кращих кадрово комісія, яку очолює один з віце-президентів. Щорічно до академії надсилають заяви 50-60 чоловік. Приймаємо згідно з оголошеними вакансіями 25-30 претендентів, які й заповнюють вакансії тих, хто вибув з певних причин. А нині академія налічує 24 фахових відділення. На місцях працює 25 регіональних (обласних) віддалень. Добре, якби саме ці відділення рекомендували до академії своїх представників – вивіренних і вивчених професорів різних галузей науки.

Ще й досі погано представлено в академії вчених з Херсонської, Миколаївської, Луганської, Чернігівської, Рівненської, Тернопільської областей. Нема високих наукових кадрів з Чернівеччини, мало – із Закарпаття.

Тому в цьому році й академіки-секретарі, і вся Президія має приділити особливу увагу вченим цих областей, кращих з них залучивши до складу академії.

У ВНЗ, де академіки складають помітну кількість, варто організувати відповідні групи (об'єднання), щоб ефективно впливати на наукові проблеми, що виникають, недоліки в навчальному процесі. Важливо створити такі об'єднання при керівництві ВНЗ як консультантів, експертів. Було б добре, якби вся наукова продукція обговорювалася на таких об'єднаннях, а то й рекомендувалася до друку. Така допомога була б вельми бажаною для керівництва ВНЗ.

Очевидно, академіки повинні скласти основу вчених рад ВНЗ на кожне, винесене на засідання ради, питання мати свою думку, своє рішення. Таким чином заслужити – «почесний професор» чи «почесний викладач» та винагороду, яку могли б щомісячно надават ВНЗ академікам АН ВО України, академії поки що громадській, яка існує на внески її членів. Разом з керівництвом ВНЗ академіки мусили б брати участь у всій навчальній, науковій і громадській діяльності, у тій величезній і поки що, не освоєній ділянці – виховній роботі у ВНЗ країни. Керівники радянської вишівської системи розуміли значення того, кого вони і для чого готують. Були й виховні години, і виїзди художньої самодіяльності у віддалені населені пункти, були й кура-

тори, збиралися часто студентські збори, були й політгодини, зустрічі, культпоходи тощо. Проте все це відсутнє в планах сучасних вишів.

А що сучасні студенти ґрунтовно вивчили історію своєї Вітчизни, знають своїх національних героїв, відомих трударів міста і села, чи вони готові до захисту України від нападників, від лжедрузів?

Про життя Академії інформують читача вісники – інформаційний і науковий. Багату пресу здобули «Наукові записки», видання біографічних покажчиків.

Члени Академії опублікували значну кількість праць, якими може пишатися будь-яка наукова установа. Так, академік Шакур В.І. видав монографію «Суспільство і злочинність», академік Лизанчук В.В. «Не лукавити словом», Юрій М. Ф. «Основи політології», академік Зубок М.І. «Безпека банківської діяльності», Мороз П.І., Косенко І.С. «Екологічні проблеми раціонального природокористування», академік Влох В.Г., Кириченко Н.Я., Когут П.М. «Лукивництво», Говоров П.П. «Релейний захист і автоматика в системах електропостачання», А.Ніколаєвський «Словник з хімічної кінетики» та багато інших.

Академія наук вищої освіти України не конкурує з жодною з нині відомими академічними установами – ні з НАН, ні з АПН. Бо перша – це релікт минулої соціалістичної системи співжиття і перебуває в стані глибокого занепаду; друга ж – обмежена в обширі своїх наукових досліджень – лише педагогікою і, частково, психологією. Значна ж частина номенклатури наукових напрямів залишається, таким чином, винятково прерогативою АН ВО України.

За своїм змістом вона ближче до північноамериканських і європейських академій наук, які, як відомо, є також громадськими організаціями й існують на внески своїх членів і поміч меценатів. Великі й складні завдання стоять перед академіками АН ВО України...

*Микола Дубина,
президент АН ВО України*

ВИНАХІД АКАДЕМІКА В.М.МОРОЗА

Якраз перед цією подією група вчених Академії наук вищої освіти України на чолі з її президентом М.І.Дубиною відвідала Вінницький університет.

Ректор університету люб'язно погодився прокоментувати новий винахід – п'ятнадцятирічну свою дослідну роботу. Це нове відкриття українського вченого заслуговує міжнародної оцінки і, безперечно, буде саме так оцінене світовою науковою громадськістю. Розповів він і про інші науково-дослідні роботи вчених вишу, членів АН ВО України, і звернув увагу на планові роботи майбутніх років.

В урочистій церемонії відкриття спільного засідання колегії МОЗ України, президії Національної академії медичних наук України та вченої ради Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова взяли

участь: **Р.В. Богатирьова**, міністр охорони здоров'я України, голова Колегії МОЗ України, член-кореспондент НАМН України, професор; **А.М. Сердюк**, президент Національної академії медичних наук України, член Колегії МОЗ України, академік НАМН України; **В.М. Мороз**, ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, академік НАМН України, професор; **Ю.І. Кундієв**, перший віце-президент Національної академії медичних наук України, академік НАН, НАМН України; **Ю.В. Вороненко** – член президії НАМН України, ректор Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шулика; **В.Ф. Москаленко**, віце-президент Національної академії медичних наук України, ректор Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, академік НАМН України; **В.М. Запорожан**, віце-президент НАМН України, ректор Одеського медичного університету; **О.Г. Резніков**, академік НАМН України, член-кореспондент НАН України; **Є.Г. Педаченко**, академік НАМН України, директор Науково-дослідного інституту нейрохірургії ім. А.П. Ромоданова; **В.М. Коваленко**, академік НАМН України, директор інституту кардіології ім. М.Д. Стражеска; **Г.І. Ходоровський**, професор, зав. кафедрою фізіології Буковинської національної медичної академії; **О.К. Толстанов**, перший заступник міністра охорони здоров'я України, та інші науковці й академіки України.

У роботі спільного засідання брали участь І.М. Мовчан, голова Вінницької обласної державної адміністрації та В.Б. Гройсман, міський голова м. Вінниці, а також були присутні, крім представників медичного університету, управлінці департаментів охорони здоров'я Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької міської ради, головні лікарі медичних закладів, аспіранти, ординатори, студенти.

Спільне засідання проходило під головуванням міністра охорони здоров'я України Раїси Богатирьової. Вчені України, які взяли участь у спільному засіданні, керівники лікувальних закладів м. Вінниці та області, представники влади побачили презентацію високого рівня видатного наукового досягнення, інноваційної розробки і технології в галузі охорони здоров'я і фізіології, яку провів ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, академік НАМН України, професор Василь Максимович Мороз. У своїй універсальній комп'ютерній моделі життєдіяльності організму людини (віртуальний пацієнт «СКІФ») він продемонстрував революційний підхід до сприйняття механізмів діяльності організму людини, починаючи з окремих клітин та закінчуючи органами та системами у їх тісній взаємодії, а також у взаємодії із зовнішнім середовищем.

Для довідки

Народився В.М. Мороз у Немирівському районі, що на Вінниччині, у сім'ї колгоспників. Випускник Вінницького медичного інституту ім. М.І. Пирогова. Пройшов шлях від асистента до зав. кафедри нормальної фізіології. На посаді ректора – чверть століття. Досвідченому керівнику, великому вченому, новатору в галузі науки у 2003 р. було присвоєне звання Героя України з врученням ордена держави. Він є заслуженим діячем науки і техніки України, академіком Національної академії медичних наук України, доктором медичних наук, професором, депутатом Вінницької обласної ради. Голова Асоціації працівників вищих медичних і навчальних закладів України, член колегії Міністерства освіти і науки. Голова ради ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації Вінницького регіону. Має близько 400 наукових праць та 35 винаходів. На прохання «Розкажіть хоч трохи свою біографію В.М.Мороз відповів із гумором трьома словами: «Народився, ріс і виріс».

Те, що побачила і почула авторитетна і поважна аудиторія, без перебільшення, вражає.

Доповідь автора презентації неодноразово переривалась оплесками. Вчені спільного засідання і гості форуму змогли ознайомитись з абсолютно новим, цікавим з точки зору великої науки поглядом на медицину. Унікальна вітчизняна комп'ютерна система «СКІФ», на думку міністра Р. Богатирьової, дозволяє на порядок підвищити не лише рівень оволодіння лікарями практичними навичками, оскільки надає можливість самостійно, багаторазово моделювати різноманітні патологічні стани, але й використовувати для їхньої корекції лікарські препарати, спостерігаючи за фармакокінетикою та фармакодинамікою.

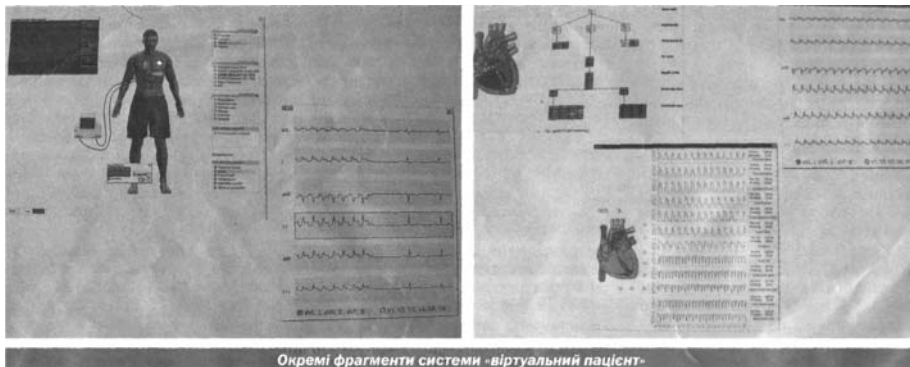
Ця наукова робота, вважає Р. Богатирьова, має стати потужною базою навчально-методичних тренінгових центрів вищих навчальних медичних закладів України для підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів на додипломному рівні лікарів-інтернів, курсантів-медиків різного профілю в

зкладах післядипломної освіти, лікарів загальної практики – сімейних лікарів у центрах первинної медико-санітарної допомоги для постійної практичної підготовки.

«Впевнена, що ця науково-медична інновація знайде найширше впровадження при проведенні наукових досліджень в медицині, фармакології, біології, у наших та закордонних наукових центрах, а також сприятиме просуванню України до світового освітнього та наукового простору», – сказала міністр.

Як показав у своїй презентації академік В.М. Мороз, комп'ютерна модель життєдіяльності організму людини – віртуальний пацієнт «СКІФ» – максимально відображає природні механізми та процеси, що перебігають в організмі людини в нормі та при патологічних станах. В основі моделі сотні тисяч фізіологічних, біохімічних, біофізичних параметрів, розроблений алгоритм функціонування та взаємодії клітин, органів, систем та організму в цілому. На цій базі модулюються різноманітні патологічні стани, вивчається ефективність лікування та його корекція.

Модель надає унікальну можливість одночасно спостерігати процеси, які перебігають в будь-якій системі організму, їх реакції на різні внутрішні та зовнішні зміни.

Величезним є обсяг інформації (фізіологічної, біофізичної, біохімічної) базової моделі «СКІФ», що включає в себе: склад протоплазми клітин та міжклітинної рідини, структуру мембрани клітин з іонними каналами, роботу K^+ - та Na^+ - насосів, структуру всіх органів та взаємозв'язків між ними, всі метаболіти, ферменти, гази, солі, воду, формені елементи крові, змоде-

льовані процеси в артеріях, артеріолах, капілярах, венулах, венах, генерацію необхідної для життєдіяльності АТФ.

Богатирьова назвала комп'ютерну модель організму людини українським ноу-хау і запропонувала швидке впровадження цієї системи в навчальний процес медичних вишів. Створена унікальна розробка, за оцінками провідних українських медиків, достойна не лише державної премії, але й широкого міжнародного визнання. Слід зауважити, що це дослідження проведене без залучення бюджетних коштів.

«СКІФ» – це система комп'ютерної ідентифікації функцій. Ця назва нагадує всесвітньо відоме скіфське городище з валами, що розташовані в місці, де народився вчений-фізіолог В.М. Мороз, і ім'я віртуальному пацієнту автор обрав саме «СКІФ». Як пояснив сам автор, він прагнув дати розробці коротку, звучну назву, яка б обов'язково свідчила про її українське походження. Перед тим, як вигадати її, автор три ночі не спав, згадуючи, як колись пас корову, а на ранок назва прийшла сама по собі – «СКІФ». До речі, аудиторії назва дуже сподобалась.

Президент Національної академії наук України Андрій Сердюк додав: *«П'ятнадцять років тому, працюючи міністром охорони здоров'я України, я продовжив контракт, відповідно до якого В. М. Мороз і до сьогодні очолює цей прекрасний заклад, і не помилився, що і підтверджує колектив співробітників університету, вибираючи його своїм керівником протягом багатьох років.*

Вінниччина подарувала нам велику школу фізіологів: академіка Сіркова П.М., академіка Козакова В.М., а сьогодні і школу фізіології В. Мороза.».

Цей винахід дійсно унікальний.

Як голова медичного комітету з державних премій і як людина, яка відчуває, що цей винахід може мати у світі велике значення, А. Сердюк порадив колективу Вінницького національного медичного університету рекомендувати кандидатуру В. Мороза на лауреата Державної премії, а потім і Нобелівської.

А перший віце-президент Національної академії медичних наук України, академік НАН України Ю.І. Кундів продовжив: *«Ми живемо сьогодні у рік М. АМОСОВА, який, будучи хірургом, заснував біокібернетичу в Україні, а ваш стиль, шановний Василю Максимовичу, крім усього науково-практичного, має ще і величезне біоетичне значення, оскільки це альтернативний метод дослідження. Адже сьогодні весь світ займається пошуком альтернативних методів, тому що дослідження на тваринах, спостереження на*

людях це не етично». Тому Ю. Кундієв запропонував В. Морозу взяти участь у Національному конгресі з біоетики та виступити з пленарною доповіддю.

Особливо доречним було доповнення, яким він підкреслив, що мегавідкриття вченого-фізіолога, академіка В. Мороза заслуговує на те, щоб стати відкриттям століття, та підлягає розгляду Нобелівським комітетом у галузі медичної науки.

Ректор Одеського національного медичного університету Валерій Запорожан додав, що науковий Проект, про який ми сьогодні почули, на його думку, має стати доступним для всіх країн світу.

Г.І. Ходоровський – професор, зав. кафедрою фізіології Буковинської національної медичної академії, висловив свою думку щодо великого відкриття шановного Василя Максимовича.

«Я знаю його, продовжив і Ходоровський, – як організатора охорони здоров'я, вченого і педагога. Кілька днів тому відбувся захист наукової роботи дисертанта, який займається питаннями вивчення центральної нервової системи під керівництвом Василя Максимовича. Ця робота представляє сучасний передовий напрямок у фізіології. Україна дуже багата талантами, має потужний науково-педагогічний потенціал. Нинішня модель, представлена сьогодні нам, як наукове відкриття, за своєю масштабітністю має величезне історичне значення, і якщо вона буде доопрацьована, то, безперечно, вплине своєю суттю на більш глибоке вивчення патологічних процесів в організмі. Розширення цієї моделі на патологію дасть абсолютно інші підходи та принесе разючі успіхи при проведенні профілактики та лікування захворювань».

Професор Г.І. Ходоровський запевнив аудиторію слухачів, що винахід науковців Вінницького національного медичного університету незабаром оцінить весь науковий світ.

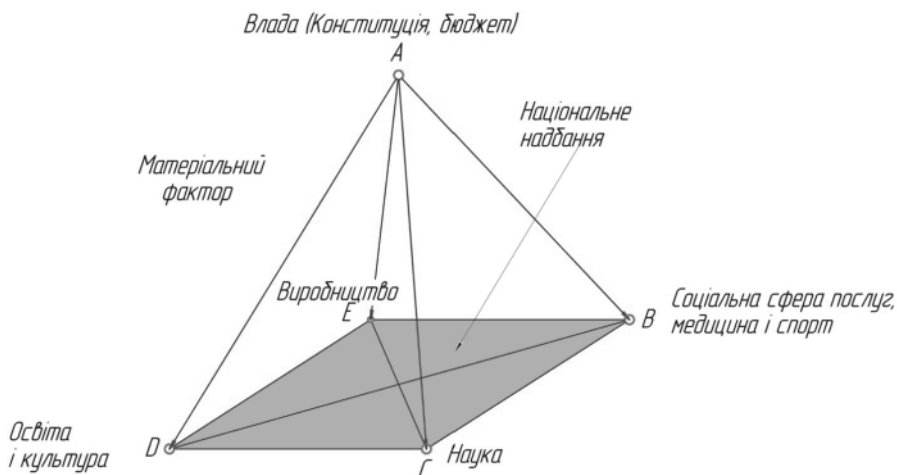
Голова Вінницької обласної державної адміністрації І.М. Мовчан щиро привітав усіх науковців Вінницького національного медичного університету з великим відкриттям, яке наблизило нашу науку до світових стандартів.

Після завершення цього цікавого і разом із тим дуже незвичайного засідання кращі науковці країни, викладачі, лікарі, студенти – всі довго аплодували стоячи ректору Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова та авторам-розробникам «СКІФ».

Г.С. ЧЕРШНЮК,
заслужений лікар України

ЯКОЮ Я ХОТІВ БИ БАЧИТИ УКРАЇНУ ЯК ВИСОКОРОЗВИНЕНУ ДЕРЖАВУ

Держава – це територіально об’єднана спільнота людей зі своєю мовою спілкування, своїми традиціями, культурою, матеріальними, природними та створеними працею суспільства цінностями, керована обраними людьми – владою. Будь-яку державу можна уявити у вигляді чотиригранної піраміди з п’ятьма вершинами, чотири з яких утворюють фундамент могутності й незалежності держави (рис. 1): В – соціальна сфера; С – наука; D – освіта; Е – виробництво.

Мал.1 – Геометричний образ – неповний граф високорозвинутої держави

Народ обирає собі владу – вершина А, довіряючи їй дотримуватися Конституції і стежити за правильним розподілом бюджету, який формується з податків трудящих і прибутку від їх трудової діяльності (матеріальний фактор). Тому головною дійовою особою в усіх сферах діяльності є працююча Людина з її духовними і моральними принципами. Для верхньої піраміди повинні бути зв’язки між усіма вершинами А, В, С, D, Е, тобто повний граф з кількістю зв’язків:

$$M_{cv}^1 = \frac{m(m-1)}{2},$$

де m – кількість вершин графа, в нашому випадку $m = 5$.

Таким чином, кількість зв'язків буде:

$$M_{св}^1 = \frac{5(5-1)}{2} = 10.$$

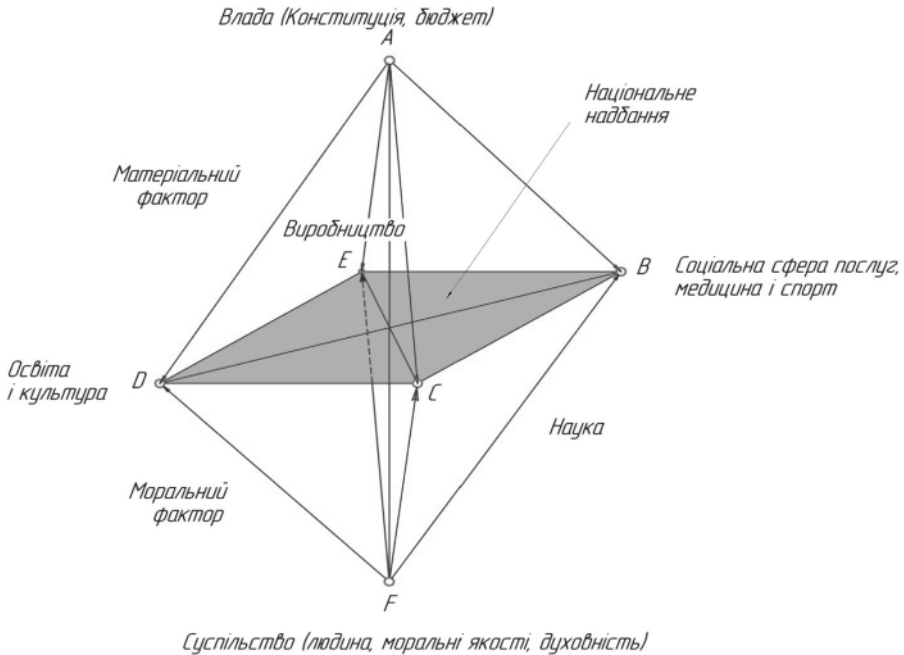
Це означає, що у за законодавчій, виконавчій і судовій владі не повинно бути більше 10 комітетів, міністерств і відомств, що виключає дублювання функцій і скорочує витрати на утримання зайвого апарату. Щоб була нормальна взаємодія на регіональному рівні (інтеграція науки, освіти, виробництва і соціальної сфери) і потужний фундамент (базис) держави, бюджет повинен формуватися за запитами регіонів (місцевої влади) із задоволенням запитів суспільства.

При цьому на всіх рівнях вертикалі влади (виконавчої, законодавчої та судової) делегуються повноваження управління державою з її фінансуванням з їх бюджету не більше 10% (десятини). У цьому випадку зникне корупція і істотно скоротиться штат державних службовців, починаючи від керівника держави і закінчуючи керівниками на місцевому (регіональному) рівні.

Хтось сказав: «Немає слаборозвинених держав, є слабкі керівники». Тому посади керівників, починаючи знизу і закінчуючи зверху, повинні бути виборними з переданими повноваженнями на певний термін, наприклад, 5 років, з можливістю відкликання, якщо не виправдали довіру суспільства або лонгіровання тим, які виправдали довіру ще на 5 років і не більше, тому що виникає культ особистості, корупція і самовпевненість у незамінності. Адже незамінних людей не буває – на зміну приходить молода генерація, а ті, які виконали свій обов'язок перед суспільством, повертаються на колишнє місце роботи без дарованих навечно привілеїв і привласнених незаконно національних багатств (землі, підприємстві, будівель тощо). Обрані, і що виправдали довіру, можуть бути гарними радниками для новообраної влади на певних умовах.

Щоб це було реальним і держава була високорозвиненою і міцною, як алмаз, у всіх сферах діяльності повинен бути присутній людський фактор (духовність, мораль, чесність і т.д.) з десятьма заповідями.

Таку державу можна уявити у вигляді октаедра з шістьма вершинами, тобто до піраміди зверху приєднується піраміда знизу з вершиною F (рис. 2), де обрані суспільством представники (громадські лідери) виконували в державі роль опозиції (а не супротивника влади), висловлюючи думку громадськості та відстоюючи її перед владою, обраною суспільством (моральний фактор) .

Мал.2 – Геометричний образ – повний граф високорозвиненої держави

У цьому випадку повинні бути зв'язки всіх вершин А, В, С, D, Е верхньої піраміди з вершиною F нижньої піраміди, утворюючи повний граф з шістьма вершинами і кількістю зв'язків:

$$M_{cv}^1 = \frac{6(6-1)}{2} = 15.$$

Це значить у владі (вершина А), громадянському суспільстві (вершина F) і у всіх сферах діяльності (вершини В, С, D, Е) мають бути люди з високою мораллю, які користуються авторитетом у суспільстві.

У владі не повинно бути олігархів і бізнесменів, які привласнили в період розгулу «демократії» матеріальні, природні та створені більшістю людей цінності. У нормальному цивілізованому суспільстві не може бути різниця оплати праці в сотні і тисячі разів, тому що будь-яка робота оцінюється кількістю витраченого часу, якістю і складністю її виконання. Що людина працьовитіша, компетентніша, кваліфікованіша і обдарованіша (наприклад, вчений, винахідник, артист, поет, лікар тощо), то вище може бути його разова винагорода як частина від отриманого

ефекту в народному господарстві або іншій сфері діяльності. Повинно бути стимулювання творчої праці, але в розумних межах з віддачею суспільству податків (без їх приховування, яке характерно нині для надбагатих людей).

На жаль, існують парадокси сьогодення в Україні: 1) що багатша людина, то меншу частку (у відсотках) він віддає або зовсім не віддає державі, а значить, суспільству і, навпаки, що бідніша людина, то його частка віддачі державі велика; 2) що більше освічена людина, то менше він заробляє; 3) що чесніше людина, то менш шановна; 4) що більш законотрушляна людина, то менш вона захищена.

Таких парадоксів зараз багато. На доказ цього з повною упевненістю можу сказати, що в Україні немає жодного справжнього професора або академіка, який був би мільйонером і тим більше олігархом (якщо він не адміністратор-корупціонер або того гірше). Хіба це високорозвинена держава, якщо в ній невелика купка людей і їх оточення володіють більше 80-90% всього національного надбання України, тоді як за межею бідності перебуває сім мільйонів українців (16,3%), більше 200 тис. людей стали просто жебраками і бомжами, а середній клас практично відсутній (сьогодні це перегорнута верхня піраміда, а в цьому стані вона нестійка і обов'язково перекинеться).

Порушені зв'язки АВ, АС, АД, АЕ (немає державної підтримки, хоча все задекларовано в Конституції), слабкі зв'язки CD, DE, ЕС (нема інтеграції через відсутність мотивації і спаду, імпорт перевищує експорт, слабкий національний виробник, робота не за спеціальністю), руйнуються зв'язки СВ і DB (молоді розумні фахівці і вчені залишають країну).

На жаль, в Україні на першому місці залишається економіка речей, що характерно для нерозвинутого капіталістичного ладу при нехтуванні Конституції та верховенства права, тоді, як у високорозвинених державах превалює економіка знань – інноваційна економіка та дотримується Конституція і верховенство права.

Щоб відродити колишню міць України і перетворити її у високорозвинену державу з усіма її природними та людським багатствами, необхідна побудова громадянського суспільства з сильними зв'язками FA, FB, FC, FD, FE і вірою у прекрасне майбутнє, в чому велика роль відводиться об'єднаному духовенству. Звичайно, процес відродження неминучий, але довгий. Тому згадуються слова поета Некрасова:

«Жаль только – жить в эту пору прекрасную уж не придется – ни мне, ни тебе!»

Академік Ю.М.Кузнєцов

ДО ІСТОРІЇ СПОРУДЖЕННЯ В КИЄВІ ПАМ'ЯТНИКА ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ

Відкриття пам'ятника Шевченку в Києві

Треба віддати належне М.Микешину, який ще за життя Т.Шевченка звернувся до царя Олександра II з пояснювальним листом про необхідність увічнення пам'яті Шевченка та Гоголя в проектованому ним пам'ятнику. За таке клопотання скульптору було «внушено... быть осмотрительнее». Не відступив від свого задуму Микешин і після смерті Шевченка; проектуючи пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві, мав намір внизу в центрі помістити постать кобзаря, надавши йому рис Тараса Григоровича. Та навіть патріотичний імперський напис «Единая неделимая Россия гетьману Богдану Хмельницькому» над композиційною групою з «великоруса, білоруса, малоруса й червоноруса», що зібралися біля кобзаря та слухають його, а ні слова з народної пісні: «Та не буде лучче, та nebude краще, як у нас на Вкраї-

ні, що не має жида, що не має ляха, не буде й унії», викарбувані під фігурою співця, не врятували цього проекту, який спочатку цар затвердив, а потім наказав знищити всі додаткові фігури. І в подальших проектах не вдалося Микешину, сучаснику та знайомому Шевченка, здійснити цю благородну справу. Багато іменитих майстрів долучалося до праці над скульптурним відтворенням великого поета і талановитого художника, переймаючись на все життя його гуманістичними ідеалами. На одному з ескізів І.Рєпіна був напис: «Страстотерпцю Великому поету очаровательной України – Тарасу Григорьевичу Шевченку, москаль Илья Репин».

Ідею спорудження пам'ятника Шевченкові офіційно було започатковано на Полтавщині в 1904-му золотоніським земством: «25 – лютого 1914 року сповняється століття з дня народження українського поета Тараса Григоровича Шевченка (...) цей славний в історії української літератури день одсвяткувати і відкрити пам'ятника».

У 1908 році було створено Об'єднаний комітет задля спорудження пам'ятника поету в Києві, до складу якого входили найкращі представники науки, культури, мистецтва, громадські діячі: Михайло Грушевський, Микола Лисенко, Василь Кричевський, Олександр та Софія Русови, Микола Біляшівський, Володимир Смиренко, Михайло Коцюбинський, Володимир Науменко, Федір Лизогуб та багато інших. Чотири міжнародні конкурси (1909—1913) провів комітет, розглянувши 158 проектів, багато з яких відзначалися майстерним виконанням, глибиною думки, високою художністю. Це були твори скульпторів: М.Гаврилка, Ф.Балавенського, М.Трокала, В.Козлова, С.Волнухіна...

1911 року проект Ф.Балавенського отримав другу премію (першу не було присуджено нікому) та прийнятий на засіданні «Об'єднаного комітету» до спорудження після деяких доробок.

Але... Чорносотенці провели кампанію проти вшанування Шевченка, використавши весь арсенал впливу: реакційних писак, політичних діячів, чиновників. Місце, що раніше було виділене під спорудження пам'ятника, з Михайлівської площі, за постановою міської думи, перенесли на ріг вулиць Великої Васильківської, Караваєвської та Пушкінської. Проект монумента потребував докорінної зміни, адже був виконаний фронтально, однобічно, як того вимагало попереднє розташування на Михайлівській площі, поблизу реальної школи, а Караваєвська (нині пл. Л.Толстого) з усіх боків була відкрита.

У 1914 році, розглянувши подані проекти пам'ятників, журі визнало вартими уваги два твори: російського скульптора Л.Шервуда та італійця

А.Шіортіно. Робота останнього була піддана нищівній критиці митців як трафаретно-шаблонна, що аж ніяк не характеризує творчості великого українського поета. Незважаючи на ухвалу журі – затвердити проект Л.Шервуда і приступити до його втілення, – «Об'єднаний комітет» пішов проти думки громадськості. Скульптору Шіортіно потрібно було закінчити пам'ятник за півтора роки в Римі, а тоді доставити в Київ. Крапку ж у цій справі поставила Перша світова війна: «Об'єднаний комітет» перестав існувати, а всі задуми про спорудження монумента і їх втілення протягом півстоліття залишилися тільки в поодиноких проектах та моделях.

У пекельному вихорі 20-х разом з молодого Українською державою гине і поетове погруддя роботи скульптора Ф.Балавенського, встановлене в 1919 році на Європейській площі, і бюст Шевченка, над яким трудився скульптор Б.Кратко, недовго займав місце на колись відведеній для спорудження пам'ятника Кобзарю Михайлівській площі.

Наприкінці 30-х, після апокаліптичного голодомору, «розстріляного відродження», репресій та гонінь, про виконання відповідального партійного замовлення (спорудження пам'ятника Шевченку) українськими митцями, звісно ж, не могло бути й мови.

Всі вони, навіть ті, які пережили «класові чистки», мали «націоналістичне минуле». Працювати над київським пам'ятником Шевченку було «виявлено довір'я» монументалісту Матвію Манізеру: створити щось величне і суворе, в дусі епохи. Програма конкурсу вимагала трактування образу Шевченка як «провісника нової, комуністичної цивілізації на основі розвитку машинної техніки й індустріального пролетаріату». І навіть за таких умов скульптор не втримався від спокуси підсилити трафаретного пам'ятника образами шевченкових гайдамак. Українська ідея, започаткована ще в проекті М.Гаврилка 1910-го, ожила зрештою у величному харківському монументі М.Манізера 1935-го: «...мені хотілося викликати у глядача активний протест проти грубої злої сили, яка придушувала, пригнічувала, спотворювала прекрасні, міцні, сповнені людської гідності створіння. Так була задумана моя «Катерина», прообразом якої, до речі, була відома актриса Наталя Ужвій». І нічого дивного в тому захопленні не було, адже професор Ленінградської АМ покликав на допомогу своїх учнів, серед яких було чимало українців, одному з них – Леоніду Молодожанину – судилося здобути світове визнання, але не вдома... У Вашингтоні Т.Шевченко постає в єдиному порусі творчості й жаданої волі – молодий, розкутий, «нескорений Прометей». Таким його відтворить уже канадієць Лео Мол (Л.Молодожанин) у 1964 р., за

сприяння американського президента Д.Ейзенхауера. Він створить ще три пам'ятники Кобзареві: в Буенос-Айресі (Аргентина), Прудентополісі (Бразилія), Петербурзі (Росія). Національний музей Т.Шевченка в Києві має за честь репрезентувати творчість колишнього земляка авторським повторенням вашингтонського пам'ятника Т.Шевченку, подарованого Лео Молом.

А тоді, в роботі над київським пам'ятником, будь-яка ініціатива дістала назву «провокація». Відвідавши майстерню М.Манізера, М.Хрущов і Л.Каганович «виявили пильність»: партія не замовляла гайдамаччини, ніяких метафор. Усі вільнодумні підмайстри були відсторонені від роботи, а скульптор Манізер зосередив увагу на самій постаті поета. Вийшло так, що «київський» пам'ятник встановили в Каневі, а для Києва Манізер виконав інший, з дотриманням затверджених настанов. А втім... Пам'ятник Т.Шевченку в Києві є чи не найвдалішим. Особливою, лаконічною мовою скульптури Манізер досяг внутрішньої динаміки портрета, психологічної вмотивованості характеру.

Замислений і суворий у своєму правдолюбстві, височить Шевченко в парку перед університетом, який названо його ім'ям, і в якому ще з 1847-го, сумнозвісного для поета року, він мав працювати викладачем.

Відкрили пам'ятник 6 березня 1939 року промовою М.Хрущова. Між обов'язковими номенклатурними фразами звучали щирі слова відомих письменників, громадських діячів, адже вони висловлювали давню мрію українців: побачити монумент свого пророка в Києві.

«Все йде, все минає...», змінюються покоління і їхня оцінка цінностей, змінюються мистецькі смаки і моди... Ось уже 75 років сюди, до Шевченка, йдуть – владні і гнані, з живими і майже закам'янілими серцями... Але йдуть, як на прощу, бодай один раз на рік, на український Великдень – 9 березня! Прості й глибокі водночас рядки «Заповіту», викарбувані на постаменті, умиротворено звучать у суєті буття, скеровуючи думки до тих імперативів, якими жив і залишиться в плині історії наш Шевченко.

*Лариса РИЖИКОВА,
зав. сектором Національного
музею Тараса Шевченка*

НАЗУСТРІЧ XXXXIII МІЖНАРОДНОМУ КОНГРЕСУ АПІМОНДІЇ

29 вересня – 4 жовтня 2013 року у Києві пройде найпрестижніший, наймасовіший та всеохоплюючий захід у світовому бджільництві – XXXXIII Міжнародний Конгрес Апімондії.

Те, що Конгрес працюватиме у Києві, не є випадковим. Україна нині – одна з провідних держав світу, яка має розвинене бджільництво, їй є чим пишатися і, насамперед, своїми науковцями. Українські вчені, винахідники, спеціалісти, пасічники, громадські діячі зробили великий внесок не лише у вітчизняну, але й світову скарбницю бджільництва, у розвиток наукових досліджень і знань про бджолу та організацію галузі бджільництва.

Українські науковці своєю працею, ідеями, рекомендаціями і сьогодні прищеплюють своїм учням почуття «кохання у бджолі», необхідність її зберігання у нашому довкіллі та допомагають успішно господарювати на пасіках. Школа науковців і творчих працівників практичного бджільництва в Україні створювалась поступово, долаючи специфічні погляди на галузь. Вітчизняному бджільництву дісталась з пройденого минулого багата спадщина, створена монолітом наполегливої творчої праці невтомних пошуків досконалості, багатими звичаями і розумом нашого народу. У світі Україну визнають як батьківщину культурного бджільництва, заснованого працею основоположника прогресивних ідей у галузі – П.І. Прокоповича (1775-1850 рр.). Він зробив цілу низку видатних винаходів, які мали велике значення для розвитку світового бджільництва. До видатних пасічників 18-19 ст.ст. в Україні слід віднести й Василя Ващенка (1850-1918), який розробив оригінальні протирийові методи, зробив значний внесок у вдосконалення конструкції вулика, активно поширював передові знання свого часу; Миколу Вітвицького (1764-1853) – автора фундаментальних посібників з бджільництва, він створив розбірний «дзвоноподібний вулик», який максимально відповідає біології розвитку бджолої сім'ї. У 20 столітті почала свій розвиток наукова школа В.А.Нестерводського, який у 1961 році на базі Голосівської пасіки організував науково-дослідну лабораторію бджільництва. Таким чином бджільництво як навчальна дисципліна і напрям наукових досліджень стало спиратись на власну при кафедрі матеріальну базу, яка значно ефективніше виконує своє призначення й досі. Організаційне та науково-методичне керівництво лабораторією бджільництва було покладено на учня Василя Антоновича асистента В.П.Поліщука, і він виконував його на громадських засадах

упродовж майже 40 років. Науково-практичні розробки В.А.Нестерводського, що впроваджувались у виробництво через видання багатьох книг, виступи на семінарах пасічників, а також загальновизнаність виконуваних на Голосіївській пасіці досліджень створили добре підґрунття для розширення в Національному аграрному університеті підготовки спеціалістів і науково-педагогічних кадрів і проведення наукової та навчально-методичної роботи з бджільництва. Праці з бджільництва ставали все більш відомими в Україні та в усій мережі дослідних установ колишнього Радянського Союзу. Учні В.А. Нестерводського вбачаючи пріоритетною проблему, що впливає з назви його книги «Як одержати більше меду та воску», поступово розширювали наукову тематику Голосіївської дослідної пасіки і відновленої з 1988 року кафедри бджільництва. З другої половини 20 століття теми досліджень наукової школи охоплюють всебічне обґрунтування комплексного використання продуктивного потенціалу бджолоїної сім'ї. Викладачі і аспіранти кафедри продовжують виконувати дослідження з актуальних для науки і практики тем, зокрема, вдосконалення виведення бджолиних маток та їх інструментального осіменіння, підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей, збільшення ресурсів нектару і запилення сільськогосподарських культур. Важливою науковою працею у бджільництві України є селекційний продукт – внутрішньопородний тип бджіл української породи «Хмельницький». Вперше, у 2007 році, після набуття Україною членства у федерації світового бджільництва була зроблена доповідь про селекційний продукт – хмельницький тип української породи. Співробітники кафедри бджільництва імені В.А. Нестерводського беруть активну участь у роботі міжнародних конгресів, конференцій, науково-практичних семінарів.

Не винятком стане і XXXXIII Міжнародний Конгрес Апімондії. За своїми масштабами це третій, після Євробачення 2005 року та Чемпіонату Європи з футболу 2012 року, захід світового значення, що проходить в Україні. Офіційну підтримку йому висловили Президент України Віктор Янукович, який від 6 червня 2011 року видав Розпорядження про підтримку проведення Конгресу Апімондії 2013 в Україні та лист підтримки організаційним комітетом був отриманий від Прем'єр-міністра України Миколи Азарова. Учасниками Конгресу стануть 12000 представників бджільницької галузі з понад 100 країн світу – провідні галузеві фахівці та спеціалісти, науковці, фахівці освітянських закладів, апітерапевти, фахівці лабораторій та ветеринарних служб, представники міжнародних та національних організацій, пасічники, громадські і політичні діячі, виробники бджільницького обладнання та бджільницької продукції, журналісти.

Наукова програма Конгресу проходитиме під гаслом «За межі вулика: бджільництво та глобальні виклики» і буде присвячена вивченню потенціалу бджільницької галузі у вирішенні глобальних проблем, що постають перед людством сьогодні. Організатори та учасники Конгресу переконані, що в сучасному динамічному і глобальному світі бджільницька наука має вийти за межі вузької галузі і взяти максимально активну участь у пошуку рішень таких ключових проблем людства, як забруднення довкілля і виснаження природних ресурсів, бідність і соціальна нерівність, культурні бар'єри, пандемії та хвороби цивілізації. Освоївши одне з найбільших чудес природи – бджолину сім'ю та її продукцію, ми маємо подумати, як використати їх чудодійну силу для того, щоб зробити світ кращим. Наукова програма включатиме 7 пленарних засідань Наукових комісій Апімондії, 5 пленарних засідань Континентальних комісій Апімондії, що представлятимуть 5 частин світу, 16 тематичних симпозиумів у рамках діяльності семи Наукових комісій Апімондії та запропоновану нову секцію «Соціальні та культурні аспекти бджільництва», 4 круглі столи з найактуальніших питань та проблем бджільництва. В цих заходах візьмуть участь понад 800 науковців з різних країн світу, що представлять близько 400 наукових доповідей та понад 800 постер – презентацій.

Конгрес не лише сприятиме розвитку вітчизняного бджільництва, а й зміцнить імідж та престиж України у світі, допоможе встановленню численних міжнародних зв'язків, стимулюватиме аграрний сектор та економіку України в цілому.

*Академік В.Ф. Баранівський і
Президент Сербської Академії
наук та мистецтв Р. Кузманович*

МИТНА БЛОКАДА УКРАЇНИ

Напередодні десятиліття українсько-російського прикордонного конфлікту навколо острова коси Тузла в Азовському морі російська сторона з маніакальною впертістю руйнує міфи слов'янського братерства з Україною. Починаючи з 14 серпня 2013 року російська митниця виділила собі на перевірку українських експортних товарів рекордні двадцять днів, як за часів Середньовіччя. За офіційною версією росіян, такі митні митарства – результат відмови України бути членом Митного союзу.

Фактично Росія демонструє, як виглядатиме для України торгівля з нею після підписання Угоди про зону вільної торгівлі з Євросоюзом. Натомість українська влада все ще переконує, що підписання цього документа не перешкоджає поглибленню відносин із Митним союзом у рамках наявної Угоди про вільну торгівлю у форматі Співдружності Незалежних Держав.

Але це не зовсім так, адже Україна заради наближення до Євросоюзу має приєднатися до понад 200 торговельних директив і близько 150 регламентів Євросоюзу, які у переважній своїй більшості суперечать чинним нормам Митного союзу. Ця колізія й спровокувала загострення російсько-української митної війни.

Не менш вагомим чинником митної блокади є політичні міркування. Комуністична партія України повільно збирає підписи, які мають відкрити шлях для проведення референдуму з питання вступу України до Митного союзу. Цей захід розглядається як спроба завадити підписанню Угоди про асоціацію наприкінці листопада у Вільнюсі. Тому Росія й доклала до цього силі важелі впливу.

Блокада українського експорту через небажання України вступати до Митного союзу загрожує скороченням до кінця поточного року українського валового внутрішнього продукту на півтора відсотка. Збитки українських виробників можуть до кінця 2013 року становити близько двох мільярдів доларів. Утім, Україна поки що не поспішає скаржитися на Росію до Світової організації торгівлі. Ця процедура потребуватиме тривалого часу, впродовж якого збанкрутують сотні українських підприємств і неминуче зросте соціальна напруга в українському суспільстві.

Тактика поширення на Україну «контрольованого хаосу» неминуче вдасть по самій Росії. У короткотерміновій перспективі українські виробники порухують збитки, але регулярне повторення торговельних воєн із Росією

по волі чи по неволі стимулює українських виробників ставати більш конкурентоздатними.

Поки що конкретним кроком влади України стала погроза скасування чинної норми, яка звільняє вантажі російського Чорноморського флоту від сплати митних зборів на митниці Севастополя. Тож «проба сил» обох сторін лише довела їхню взаємозалежність і спонукала повернутися до здорового глузду, аби не втілити у дійсність притчу про дідка, який просив Бога наробити зла сусіду, але Бог попередив, що на будь-яке прохання діда сусід отримає вдвічі більше. Тоді дід забажав осліпнути на одне око. Але у міжнародних відносинах, коли сліпі ведуть сліпих, світ котиться у прірву.

Андрій Мартинов

ВЛАДИМИР ХОДАКОВСКИЙ:

**«АТЕРСОНСКАЯ МОРСКАЯ
АКАДЕМИЯ НА ПУТИ
К МИРОВОМУ ПРИЗНАНИЮ»**

Урочисте посвячення в курсанти

ТІНІ МЕРТВОГО МІСТА

Щорічно наприкінці квітня багато людей нашої планети згадують ті страшні весняні дні 1986 року, коли величезні території з унікальним рослинним і тваринним світом раптом стали майже позбавленими життя. Найбільше постраждали північ України, значна частина Білорусі, моя рідна Брянщина, а також Калузька, Тульська та Орловська області Росії. Радіоактивна хмара, що утворилася внаслідок аварії на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС, також накрила Македонію, Сербію, Хорватію, Болгарію, Грецію, Румунію, Литву, Латвію, Естонію, Фінляндію, Данію, Норвегію, Швецію, Австрію, Угорщину, Чехію, Словаччину, Нідерланди, Бельгію, Словенію, Польщу, Швейцарію, Німеччину, Італію, Ірландію, Францію, Велику Британію та острів Мен...

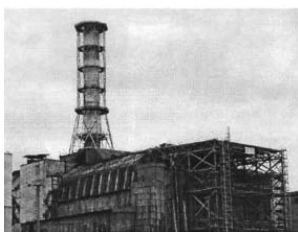
Наслідки катастрофи були просто жахливими. Та що й говорити: навіть через рік після трагедії уміст радіоактивного цезію в рибі майже чотирнадцяти тисяч озер досить далекої Швеції (близько 15 % від їх загальної кількості), залишався вище за припустиму норму!

Численні населені пункти в одну мить стали непридатними для життя. І одним з перших серед них стало сучасне, надзвичайно гарне й затишне місто Прип'ять, розташоване за три кілометри від Чорнобильської атомної електростанції колись імені Леніна: місто, у якому на кожного жителя доводився пишній трояндовий кущ, що сьогодні переродився на звичайну шипшину, неправдоподібно криваво-червоні ягоди якої зловісно контрастують на тлі сірих фарб і вічного супутника сьогоднішнього міста Прип'ять – усюди зростаючих мохів .

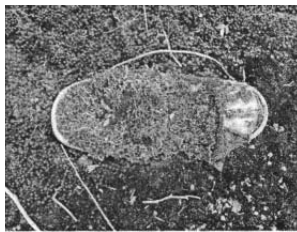
Після того, як керівництво колись великої країни зрозуміло реальні наслідки аварії на четвертому блоці станції, майже п'ятдесят тисяч мешканців Прип'яті, середній вік яких становив лише двадцять шість років, впродовж усього трьох годин були евакуйовані з міста . Колона з 1200 автобусів, що рухалася вбік Києва, розтяглася на п'ятнадцять кілометрів. Людям повідомили, що евакуація тимчасова (до трьох днів) , тому вони брали із собою тільки необхідне, залишаючи в закритих квартирах усе: меблі, побутову техніку, одяг, книги, домашніх улюбленців – кішок, собак, хом'ячків, канарок... їдучи, вони і не здогадувалися, що лише деякі з них зможуть повернутися сюди тільки через два десятиліття років – коли дозволять відвідувати місто, та й те лише в складі нечисленних екскурсійних груп...

«СТІЙ! Заборонена зона»

4-й блок ЧАЕС

Напівзотлілий кед

Про небезпеку в Прип'яті на той час можна судити хоча б з того, що за півтори сотні кілометрів від міста – у Києві – під час першотравневої демонстрації 1986 року гамафон Академії наук УРСР зафіксував на Хрещатику значення рівень радіації майже 2500 мкР/год при середньому до аварії фоновому значенні в столиці 15 мкР/год!

Мох – вічний супутник
Прип'яті

Колишня троянда –
теперішня шипшина

Лава перед Палацом
культури “Енергетик”

Кожного разу, буваючи в Прип'яті, мене не залишало відчуття, що начебто за допомогою машини часу вертаєшся у вісімдесяті роки минулого століття: величезний напис на торцевій стіні багатопверхівки «Партия Ленина – сила народная, нас к торжеству коммунизма ведет», проспекти Леніна та Ентузіастів, вулиці Курчатова та Спортивна, яскраво-жовта телефонна будка, в центральному універсамі – автомат із продажу розливої соняшникової олії по 50 копійок за третину літра, незмінні для парку відпочинку каруселі й колесо огляду... І в той же час – порожні прорізи вікон, дерева, що ростуть не тільки безпосередньо з асфальту, але навіть на дахах і в приміщеннях будинків, і при цьому – лиховісна тиша.

Сьогодні в десятикілометровій зоні навколо станції ніхто не живе, проте на стінах будинків мертвого міста то тут, то там помічаєш невідомо ким намальовані фігури людей, в основному у вигляді безликих тіней, як нагадування про колишніх мешканців Прип'яті.

Будинок з гербом
СРСР на даху

Дитяча шабелька

Колесо огляду

Колись житловий будинок

Карусель

Готель «Полісся» і вид центральної площі з його вікна

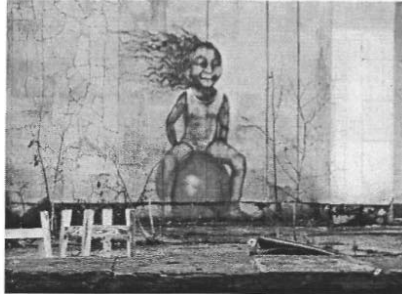

Сидяча на кулі дівчинка з волоссям, що розвівається на вітрі, посміхається убік шибеника, який комусь показує язик. А ось хлопчисько, що видуває величезні мильні бульки. Неподалік – щасливе обличчя дівчинки, фігури

футболістів і безтурботних любителів дискотеки. На стіні в під'їзді житлового будинку – силует дівчинки з бешкетними бантиками, що тягнеться до кнопки назавжди нерухомого ліфта, а на стінках оголовків ліфтових шахт, що височіють над дахами будинків, – динамічна й одночасно безмовна фігурка хлопчика, що грає з іграшковим автомобілем, і сповнені безутішним горем жіночі обличчя, які дивляться в бік зруйнованого енергоблоку... Нечисленні, назавжди молоді й безтурботні мешканці мертвого міста, міста-примари, у якому зупинився час і панує радіація.

«Кривляка»

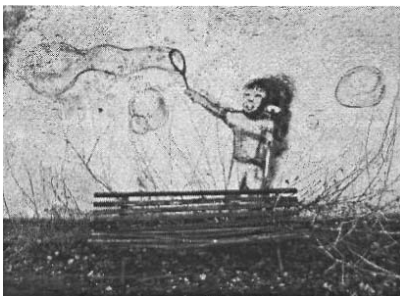

«Дівчинка на кулі»

«Дівчинка і ліфт»

...З дитинства знайомі багатьом з нас фрази «Ми не маємо чекати милості від природи, взяти її – це наше завдання», «Людина – цар природи» і багато-багато інших час від часу змушують нас замислитися: наскільки вони відповідають дійсності? Згадуючи наслідки страшних катастроф і аварій на хімічному заводі з виробництва пестицидів у місті Бхопал в Індії, Чорнобильської АЕС в Україні, Саяно-Шушенський ГЕС у Росії, на АЕС «Фукусіма-1» у Японії та на деяких інших рукотворних об'єктах, часто замислюєшся над тим, наскільки тендітний навколишній світ, у якому ми лише гості...

«Мильні бульки»

«Обличчя дівчинки»

«Футболісти»

«На дискотеці»

«За що?!»

«Тим, хто врятував світ» (пам'ятник пожежникам, установлений біля пожежного депо м. Чорнобиль, 18 км від ЧАЕС)

Література

1. Светлана Зозуля. Живіє рисунки мертвого города // *Голос України*. – 2010. – № 38 (4788) от 03.03.2010.-С. 16.
2. Чорнобиль: 25 років нашого життя // *Урядовий кур'єр*. – 2011. – №41 (4439) від 04.03.2011.-С. 8-9.
3. Чи знаєш ти, світу, як сиво ридає полин? // *Єдність*. -20П.-№4(141), квітень 2011р. – С.4.

Академік І. О. Мікульонюк,

* Фото автора (2009 рік).

** За даними Міністерства внутрішніх справ УРСР з Прип'яті було евакуйовано 49 300 осіб з 11 045 квартир і 56 господарств.

*** З динаміків, установлених на вулицях Прип'яті, спокійний жіночий голос безперервно повторював: «Внимание! С целью обеспечения полной безопасности людей возникает необходимость провести временную эвакуацию жителей города в населенные пункты Киевской области. Для этого к каждому жилому дому сегодня, 27 апреля, начиная с 14:00 будут поданы автобусы. Рекомендуется с собой взять документы, крайне необходимые вещи, а также, на первый случай, продукты питания...».

ГЕОПОЛІТИКА ТА ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: АДЕКВАТНА РЕАКЦІЯ НА ВИКЛИК ЧАСУ

Такого інтелектуального, історичного, людського, географічного масштабу країна, якою є наша держава, з унікальним рубіжним географічним положенням, на межі епох і в час велетенських суспільно-географічних змін просто не може не мати власної геополітики і геостратегії.

Географічне положення України у XXI ст. з край невигідного (впродовж багатьох сотень років) поступово змінюється на середньо- і дуже вигідне. В умовах історичної і геостратегічної приреченості Росії та Індії на розпад як єдиних держав геополітична роль України в Євразії неминуче трансформується у третю після ЄС і Китаю. При цьому на схід від України утворюється величезний геостратегічний вакуум, який уже нині починає заповнювати Китай. До яких просторово-територіальних меж може рухатися експансія цієї країни на захід? Це у щораз більшій мірі буде залежати від України. І не дивно! Наша держава стає реальним хартлендом Євразії. Через неї проходить просторова вісь цього материка.

У той же час ці грандіозні зміни йдуть ніби самі по собі без участі України, яка своєю продуманою, зваженою політикою повинна коригувати на власну користь геополітичні процеси. Нині ж вона, образно кажучи, просто сидить у човні, опустивши весла, і бурхлива вода геостратегічної тенденції несе чайку української державності у потрібному напрямку. Так, у потрібному, але якщо не керувати човном на перекатах, можна і не доплисти до мети, розбившись об каміння порогів.

Щоб цього не сталося, слід розробити і послідовно впроваджувати в життя власну геополітику і мати власну геостратегію. Вони ж ґрунтуються значною мірою на системній територіальній організації суспільства, його просторовій організації та єдності.

Нині в Україні немає виразно сформульованої і зрозумілої народові ні геополітики, ні геостратегії, ні територіальної організації суспільства. Тому вона може виявитися не готовою до виконання відведеної їй історією геополітичної ролі. Це пов'язано з великою внутрішньою дисперсністю, від-

сутністю єдності фактично в будь-якому аспекті внутрішньої геополітики. Такий стан речей свідомо підтримується ззовні з боку певних політичних кіл Росії та їхньої «п'ятої колони» в Україні.

Складається враження, що українські політики нинішнього часу чекають, коли розпадеться Росія і сам по собі зникне геополітичний тиск з боку останньої, щоб аж потім почати щось робити для просторової єдності і структуралізованості українського суспільства.

Українська влада, яка знаходиться в Києві, самоусувається від ролі внутрішнього геополітичного хартленду. В цих умовах може виникнути новий геополітичний центр. Зокрема, ним може стати Львів. На його базі починають вимальовуватися, з'являтися і відпрацьовуватися на практиці реальні геополітичні ідеї і моделі майбутнього внутрішнього устрою України. З геополітичним і особливо геостратегічним ослабленням Росії та її відступом у вирішення внутрішніх проблем на заході і зовнішніх на сході львівський харт-ленд почне розширювати сферу свого впливу спочатку на Центральну, а потім і на Східну Україну. Врешті-решт цей вплив може поширитися на всі етнічні українські землі.

У зв'язку з актуалізацією геополітичних і геостратегічних проблем для України на початку XXI ст. слід з площини теоретичних дискусій у площину розробки концептуальних підходів переводити геополітичні поняття “український простір”, “сфера впливу України”, “місце українських геополітичних концепцій у мондіалізмі”, “геополітична дифузія і біфуркація”, “геополітична парцеляція”, “протодержави”, “геополітична тенденція”, “життєвий простір”, “гомогенна територія”, “українська національна ідея”, “місія української нації” тощо.

Одна з найбільших загадок європейської історичної геополітики – як поталанило українцям вижити в умовах найнестабільнішої у світі “коридорної” території. По ній за декілька тисячоліть пройшли із заходу на схід і в зворотному напрямку майже всі народи Євразії. При цьому сотні з них зникли, не залишивши по собі навіть сліду на землі. Від інших лише ці сліди і знаходять нині археологи. Українці ж не лише вижили, а й зберегли незалежним свій давній генетичний і антропологічний тип.

Де ж знаходило порятунком ядро української нації, коли вижити на чудових, родючих і квітучих землях Поділля і Придніпров'я було практично неможливо? Де розміщується та досить значна за площею територія, на якій сама природа створила унікальний за своїми природними характеристиками і багатствами “схрон”? Вважаю, що нею є Українські або Східні Карпати.

Висунувши ідею ландшафтно-етнічного притулку нації в Карпатах, я базу-

вався на тому, що ця гірська система в ландшафтному відношенні значно відрізняється від інших гір Європи, у тому числі й від Західних і Південних Карпат. Українські Карпати є середньовисотними горами з виположеними схилами. Вони майже позбавлені скелястих масивів. У минулому тут панували суцільні непрохідні для чужинців лісові нетрі. Немає в цих горах і льодовиків та постійної снігової лінії. Українські Карпати в давнину були надзвичайно багаті на звірів і птахів, цінну деревину, живицю, гриби, ягоди, а річки – на рибу.

Напевно, наявність такого тилу в нації й пояснює незрозумілу її пасивність до геополітичної експансії на схід. На користь цієї теорії свідчить і те, що навіть нині густина сільського населення поступово зменшується від Карпат у східному напрямку. Це тим більше дивно, що комплекс природних умов для ведення сільського господарства якраз у цьому напрямку покращується, а не погіршується.

Періодично зростаючий тиск кочових народів призводив до неодноразової втечі українців до Карпат. Тому тут і утворилося декілька етнічних груп української нації – бойки, лемки і гуцули. Можливо, найбільша загроза виникла тоді, коли з'явилися в Карпатах гуцули. Не зрозуміло, чому вони поселилися в таких лісових нетрях і так високо в горах, де й жити майже неможливо. Є гіпотеза, що гуцули – ремісники зруйнованого монголо-татарами київського Подолу. Вони відступили на захід, сховалися в Карпатах. При цьому гуцули зберегли ремісничі навички, пронісши їх через віки.

Упродовж останніх століть Україна відчувала геополітичний тиск з північного заходу (Польща), північного сходу (Росія) і півдня (Туреччина). З часом геополітичний тиск з боку Польщі і Туреччини зійшов нанівець. У ХХ ст. вичерпується він і з боку Росії. Тому в третьому тисячолітті неминуче випростається “пружина” української експансії на схід, що була міцно стиснута життєвими обставинами протягом віків.

Геостратегія України в ХХІ ст. – це реалізація заманливих перспектив завоювання ринків сусідніх країн, організація політичної й економічної взаємодії з постросійськими країнами. За цих умов Україна об'єктивно зможе відігравати провідну роль у Східній, Центральній і Південно-Східній Європі. Вона створить альянс країн під власною політичною й економічною егідою. Однак слід пам'ятати, що геополітична тенденція не є щось наперед визначене до дрібниць. Це лише певний загальний напрям розвитку людства і його регіональних підрозділів. Тому українці мають активніше втручатися в геополітичний процес, коригуючи його на свою користь, прискорюючи одні його напрями і блокуючи або сповільнюючи інші.

Взагалі нині майже вичерпуються можливості подальшого хаотичного розвитку людства. Зараз воно розвивається в напрямі встановлення єдиного світового порядку. Одним із регіональних його центрів і може стати Україна.

Вважаю, що геополітика як наука і навчальна дисципліна має зайняти належне їй місце не лише в українознавстві, а й у шкільних і особливо вузівських програмах. Об'єктивно цьому сприятиме 11-річне навчання в школі. В одинадцятому класі учні вже здатні свідомо розібратися з основними поняттями цієї науки. На мою думку, без запровадження в школі і вишах хоча б мінімального за часом курсу “Геополітика України” виховати щирих патріотів нашої держави практично неможливо. Лише досягнувши українську національну ідею й усвідомивши місію української нації на Землі і в Європі, нинішні школярі і студенти зможуть побудувати духовно й економічно багату Україну.

Академік Петро Масляк

Міністерство закордонних справ України

ПРОЙМАЮСЬ БОЛЯМИ СВОЄЇ ЗЕМЛІ

Якщо їхати з Києва на Луцьк, то після м. Клевань ліворуч розкинулись чорноземні поля Волині, а праворуч – глино-пісчані поліські поля. Чорноземні давали по 45-60 ц. пшениці, а на суглинкових люди вирощували картоплю. Бувало весною, під вечір, в кожному селі варили молоду картоплю, а діти розносили її шкварчані запахи по всій окрузі. Ото були запахи! Згадуєш і ніби переносишся в той час, відчуваєш нині її смак та ніжний запах!

Нині цього не відчуєш! Розвалені колгоспні приміщення. Стайні ребрами сміються, а більша половина орної землі просить господаря: «Візьми мене, збагати органічними добривами – і я дам тобі не один десяток центнерів твердої пшениці. Змелеш в Олицькому млині (не знаю чи він працює?), і жінки напечуть смачних пирогів, булок, короваїв. Та де воно нині? Ідеш від Клеваня на Цуманя – суцільні облоги, поля в будяках. Червоноголові так і розкошують по плідних полях, переливаються кольорами волошки і всілякі не зернові сорняки.

Залишилась і звучилась Путилівка, повисихали ставки з рибою. Села наче подурніли...

Колись по вечорах з солов'ями змагались дівчата. Волинь славилась своїми пирогами і дівочим співом. Тепер ні одного і ні другого. За те скрізь тиша... Колись О.Богачук використовував тишу в своїх чарівних піснях. Тепер повмирили такі поети Волині, як О.Богачук і Петро Мах – два великі змагальники – хто кого? Хто більше і хто краще напише. Тепер доспіває старі пісні В.Зінкевич, так-так доспіває, бо нічого нового не знаходить для себе в пісенному волинському репертуарі, тому й співає про красу волинянок, і привабливість, а ще принциповість львів'янок... Але то пісні 70-80-х років!

Стирарі, як і сам їх виконавець. Та й ніде і їх показати! А ще співочу майстерність – скрізь на співочому полі місця зайняли Алла і її чоловіки – болгарський єврей Кіркорів та кривляка Галкін. Цей хоч навчився кривлятися – і за це гроші без податків в Україні отримує, свої українські співочі кадри Азаров тримає на прив'язі, а вони, до речі хочуть їсти. Хочуть дарувати українцям українську пісню. То де там – і сам слова не зв'яже українською й іншим не дасть зробити цього – хай всі відчують, що таке засилля сусіда.

А сусіду грошей з податку росіян не шкода – на хохлів трагить у всьому – в піснях, музиці, паперовій агітації і в практичній діяльності. Ще в середині 19-го російські вчені прийшли до єдиної думки – українці народ самостійний, окремих від росіян, незважаючи на переслідування, вижив, відстояв своє «я», своє слово і пісню, та для Азірова – це не авторитет: він охоче приймає

російські делегації, антимовних провокаторів типу Колісніченко і далекого, зате добре відомого «українцям» Ківалова, які своєю чорною справою були і домоглись, що в 18 областях державною мовою України – російська.

А доки, бач, Україні бути Україною?. Доки годувати Росію?. Хай і далі відчують українці, що таке тягле ярмо – залежність від Росії. Залежність в усьому – в культурі, політиці, підготовці освітніх і наукових кадрів і т.д. Виросли зростом, але господь обідив головою – і їздимо за радою в зоряну, переймаємо все, що в Москві – і цим, власне, живемо. Кравчук п'яний з Єльциним колись відвідував пляжі Ялти, а разом з тим продавав українську землю і флот. Нинішнє керівництво відвідує Харків і Москву – і там роздає багатство України. І не замислюється над тим, що це не його добро, що це труд і гірка праця українців, які тихо сприймають сучасну долю... Чи довго це триватиме?..

Зникають врожайні поля, мальовничі луки з красунями-вербами. У багатьох криницях з переборами з'являється вода. Поля пересичені хіміко-отрутаами. Можливо, такий занедбаний екологічний стан тільки в окремих місцях – волинських селах. Подумки подорожую по району. При в'їзді до Олики, край дороги на схилі росла велика груша. Дереву було понад двісті років. Чиясь убога людська душа вирішила вкоротити вік цьому експонату. Та ще не все. Колись жило в Олиці озеро з розкішними розлогими вербами. Озеро перекреслила асфальтова дорога. І озеро зникло навек. Згинув парк. В Базатарні росли велетенські дуби, були серед них і пірамідальні. Вирубали невідомі. І руки їм не посохли. Свого часу до Олицької селищної ради зверталися мешканці ряду вулиць з заявами, що своїм корінням дерева підважують електричні стовпи, та й весною своїм пухом засмічують повітря. Селищна рада допомогли... дерева зрізані. Затє занехаяла колишній князівський парк.

Пригадую, в парку росли квіти різних країн, милували око відвідувачів троянди і півонії, кликали до себе лілеї і майори і т.ін. Але все те в минулому, сьогодні жодної квітки, сміття і папери на кожному кроці. Невже ми не любимо красу?! Невже очерствіло наше серце?!

Учні з села Покащів дружно почали розчищати замулені джерела в заплавах річечки Конопельки – і вона почала жити. Ці ж учні на шести гектарах пустиря розбили парк, та нікому за ним доглядати: дерева поламані, стежки не вичищені – нікому в селі доглядати за ними.

А могло бути інакше. Думаймо над цим. Краса землі – справа простого люду, усіх нас, як і наша власна доля. Творімо її своїми руками і душею. Не даймо злочинцям чи байдужим зайдам знищити її красу!. Зробити з нею пустку, пустинню... посеред Європи.

Академік Микола Дубина

Я НЕ ПОТРЕБУЮ ВАШОГО ЗАХИСТУ

Мене, російськомовного громадянина України, дуже турбує провокаційна діяльність Партії регіонів.

У тому, що перед прийдешніми виборами народ знову «потягнуть за язик», я переконався під час недавнього телеефіру з депутатом від ПР Оленою Бондаренко на телеканалі «Донбас», де я був присутній як журналіст.

Коли регіоналка між іншим раптом заговорила про «витіснення російськомовного населення з України», я зрозумів, що виразної економічної програми у біло-блакитних, як і раніше, не передбачається, і замість неї нас знову чекає знайома всім клоунада.

Коли українську пресу обійшла фотографія Вадима Колесніченка, що у рваній сорочці стирчав на трибуні Верховної Ради, я із подивом дізнався, що ця людина ризикувала здоров'ям заради мене.

Підставляв голову під стусани, псував дорогий одяг, оплачений зі скромних депутатських грошей, захищаючи мої інтереси. Принаймні так він говорив.

Бо це я той самий від народження російськомовний мешканець Донбасу з російськими коренями, права якого порушують фашисти. Бо це я той самий нащадок ветерана Радянської армії, пораненого на фронтах Другої світової, якого, на думку Олени Бондаренко, витісняють з України провідники повзучої українізації.

Це в мене «діди воювали», причому обидва, як і годиться. Отже, це заради мене готові кришити один одному порцелянові щелепи народні обранці.

Так-от, поспішаючи упередити подальше кровопролиття, матеріальні збитки й можливі жертви в депутатських лавах, я звертаюся до захисників російської мови і прошу їх про одну невеличку послугу.

Панове, товариші, прошу вас, не треба мене захищати.

Я, російськомовний до самих кісток мешканець Східної України, звільняю вас від цієї почесної місії, зупиніться. Вас неправильно поінформували, ввели в оману. Чесне слово, ніхто не заважає мені говорити російською мовою.

Я не шпигун і не перебіжчик із Галичини. Я більший донеччанин, ніж мені цього хотілося б. У Донбасі народилися мої дідусі та бабусі, у моїй родині ніхто ніколи не розмовляв українською, але я не потребую вашого захисту, тому що найбільше зло в Україні, від якого я хотів би захиститися, – це ви самі.

Боротися з українізацією в Донецьку, де важко знайти українську вивіску, а українська мова звучить на вулицях рідше арабської, можуть лише або останні кретини, або безнадійні параноїки. І тих, і тих, на моє глибоке переконання, необхідно обходити стороною.

Тож ні тим, ні тим я б не довірив захищати мене в Парламенті, тому прошу вас більше не відстоювати мої мовні права.

Клянуся, мене ніхто не утискає й не виживає з України. Я без проблем розумію українську мову і водночас маю вільний доступ до російської літератури, музики, відеопродукції. Правда, є одна проблема – буває соромно за мою країну, але мови це не стосується.

Мені буває соромно, коли читаю у іноземних ЗМІ статті про корупцію і тупість українських чиновників. Буває соромно, коли бачу по телевізору президента, що відмотав два терміни. Буває соромно, коли бачу в газетах фотографію дурнуватої фізіономії Вадима Колесніченка.

Мені дуже заважає ганебна якість послуг у держустановах, інфляція й убогство інфраструктури українських міст. Мене неабияк напружує совок у назвах вулиць, тому що це давно немодно, і я не хочу щодня бачити цей мотлох із тієї самої причини, з якої ви не носите радянських твідових піджаків.

Якщо вже ви так сильно переймаєтеся моїм комфортом, зробіть із цим щось, але дайте спокій мовним питанням.

Повірте, мене, російськомовного громадянина України, зовсім не турбує існування в Україні української мови. Мене, російськомовного громадянина України, дуже турбує провокаційна, діяльність Партії регіонів.

Я прошу вас – ідіть до біса з вашими рваними сорочками. Ми тут, у Донбасі, промукаємо хоч і по-коров'ячому, тільки б ви забралися з Парламенту й ніколи більше про себе не нагадували.

Денис Казанський

СЮЖЕТИ З ВІДПОЧИНКУ. РОЗДУМИ ВГОЛОС...

Довелось побувати на Чорному морі, Кароліно-Бугазі, невеличкому містечку з романтичною назвою. Зразу ж в уяві спливає щось легке, сповнене радістю, веселим дитячим сміхом, теплим морем. Під'їжджаючи до селища і помітивши табличку з написом Кароліно-Бугаз, не убачивши моря, розумієш, що воно десь поруч. Може підказує морський бриз, а може сонце, яке тут завжди по-літньому яскраве і дарує надію на чудовий відпочинок... І одразу ж відчуваєш прилив сил і особливого настрою, хочеться полинати хоч на декілька днів в цю атмосферу щастя...

Враження досить двоякі. Багато відпочивальників, переважно з Західної України, Білорусії, Угорщини, Молдавії, Росії. Прості люди... Дуже багато дітей – активно працюють табори відпочинку для юнацтва. І це не дивно, адже ця курортна зона простяглась між Чорним морем і Дністровським лиманом. Широкі, просторі, піщані пляжі, чисте море...

Південь нашої держави – від Затоки до Ялти і Керчі. Величезна територія... Яка країна може похвалитись такою благодатною територією і можливістю відпочинку, не говорячи про Закарпаття, Прикарпаття тощо...

Пансіонати і бази відпочинку, санаторії, дитячі табори, добре розвинений приватний сектор... Але все це занедбане. Немає господаря, власне, він є, але нічого не робить для людей! А можна було б зробити гарні курортні зони, побудувати готелі, осучаснити бази відпочинку, санаторії, якими могли пишатися не лише українці і з задоволенням там відпочивали, а й прагнули б відвідати іноземні громадяни... Можна лише уявити, які грошові потоки в надійшли б в казну держави, так потрібні нашій бідній економіці... Не можемо самі – то залучаймо інших, наприклад, турків, болгар, поляків, в яких є величезний досвід в організації відпочинку і розбудові інфраструктури курортів... Хоча і з'являються нові приватні сучасні комплекси, а чи для всіх?...

В багатьох місцях відпочивав у своєму житті: в Криму, в Закарпатті, на Шацьких озерах Волині, в Сочі, в Болгарії, Угорщині, в Карлових Варах, в Італії, в Монако, на Лазурному узбережжі Франції, в Швейцарії, Австрії, Туреччині, багато бачив... Дивує лише одне: явно виражений контраст! І ще культура, обслуговування, ставлення до тих хто відпочиває!..

Пригадую озера Швейцарії, австрійські Альпи, Італійське узбережжя... І сонце, і повітря, і вода... І в нас те ж сонце... Але там чистота, охайність, привабливість, бажання жити, любити, творити... Одне слово, європейська цивілізація!..

А що ж в нас? Чому все запущене, брудне, заросле бур'яном, розбите, хаотично побудоване, залишене з радянських часів; хоча якби щось – то кожна ділянка, територія має свого містечкового володаря чи так званого «господаря»...

За 20 років незалежності України все розвалилось і продовжує розвалюватись, а те, що залишилось – існує лише по інерції... За радянських часів всі заклади підтримувались у належному стані, вчасно ремонтувались, готувались до сезону, хтось ніс за це відповідальність, а зараз нічого не робиться, навпаки все розкрадається, забираються пляжі, люди навіть вимушені відпочивати на диких пустирищах, не говорячи вже про наслідки подібного відпочинку... Колись їздили на своїх машинах, а зараз бояться: як не вкрадуть, то згвалтують чи заріжуть... А які дороги – жах! Чи є цивілізовані пункти перепочинку на трасах – хоч би національного, державного призначення? Чи достатньо їх? Чи всім вони доступні?

Тому й прагнемо їхати туди відпочивати, де комфортно, зручно, приємно і цікаво, і вкладаємо гроші в економіку інших країн. А чи могло би бути інакше?

Відповідь очевидна... Обираємо відпочинок за власними бажаннями, смаками і можливостями...

Академік М.І.Дубина

Австрійські Альпи

Чорне море

Грецькі острови

Швейцарія

*Егейське узбережжя
Туреччини*

Женева

Женевське озеро

*Італійський курорт
Портофіно*

Італія. Лігурія

Канали Венеції

Карлови Вари

Кароліно Бугаз

Красоти Швейцарії

Літній відпочинок

На полях України

*Національний колорит
Швейцарії*

Озера Швейцарії

Острів Крит, Санторіні

Отелі Греції

Отелі Іспанії

Отелі Туреччини

Панорама Монако

Пляж Барселони

Природа Швейцарії

Середземне море

Угорські лазні

Франція. Пляжі Ніцци

Чорне море

Швейцарські Альпи

Шильонський замок

Фото надані з власного архіву академіка М.І.Дубини.

ЯКИМИ Я БАЧУ НАУКУ І ВИЩУ ОСВІТУ В УКРАЇНІ

Високорозвинена, незалежна і конкурентоздатна за матеріальними цінностями держава є стійкою чотиригранною пірамідою, вершиною якої є обрана народом влада, що діє згідно з Конституцією і розподіляє бюджет для задоволення потреб людей. Основою такої піраміди є народ із створюваними надбаннями у вигляді чотирьох вершин(наріжних каменів), якими є наука, освіта, виробництво і сфера соціальних послуг.

Основними показниками високорозвиненої держави є її високий науковий, освітній і виробничий рівень при максимальному задоволенні соціальних, фізіологічних і духовних потреб людини – громадянина цієї держави.

У такій державі є повна взаємодія(інтеграція) науки, освіти, виробництва і соціальної сфери при правильному розподілі бюджету, контрольованого обраною цим народом владою (знизу до верху, а не навпаки).

У високорозвиненій державі має бути більше високоосвічених, творчо активних і компетентних людей, здатних застосовувати свої знання для вирішення глобальних проблем, що стоять перед людством(убогість, голодування і висока смертність, вичерпання сировинних ресурсів, екологічні катастрофи, криза фінансової системи та ін.).

Усі хороші просування у будь-якій державі розпочинаються з ключового – утворення. На жаль, в Україні, як і в багатьох інших країнах постсоціалістичного простору, спостерігається різке падіння освіти. Це не розуміє або не хоче розуміти так звана політична еліта, яка не дивиться в майбутнє країни системно і ілюзорно вірить в такі запозичені перебудови, як Болонський процес, дистанційне і віртуальне навчання, скорочення аудиторних годин з перекиданням на самостійну роботу студентів, зміна системи оцінок в середній школі з 5-бальної на 12-бальну, введення письмового зовнішнього тестування без відбору на основі вступних іспитів і живої співбесіди з абітурієнтом, повна уніфікація в усіх ВНЗ навчальних планів і програм академічних дисциплін, створення необдуманих, казуїстичних стандартів утворення та ін. подібна нісенітниця.

Підкинута нам Болонська система ще більше посилила вади освіти в наявній репродуктивній системі передачі знань з алгоритмічним типом мислення, що властиво комп'ютерам перших поколінь, що відривають людину від прийняття і передачі генетичної інформації за допомогою художньої, наукової і публіцистичної літератури, зібраної людством у бібліотеках, у ви-

творах мистецтва, що зберігаються в музеях і представлені на виставках, що посилює емоційні і розвиває духовні сторони людини.

Сьогодні за якимсь ворожим сценарієм все робиться для того, щоб зруйнувати вітчизняну вищу освіту, як вже, наприклад, зруйнували вітчизняне машинобудування, де серцевиною є верстатобудування, завдяки якому машини створюють інші машини.

Оволодіння студентами технічних ВНЗ знань, які із-за розвалу вітчизняного виробництва неможливо застосувати на ділі, не дає ніяких конкурентних переваг у світі глобальних постіндустріальних трансформацій. А це означає, що нашу неньку Україну заганняють в глухий кут і тоді вона реально стає територією для розміщення шкідливих індустріальних виробництв з дешевою і неосвіченою робочою силою.

Політичній еліті мабуть дуже вигідно, щоб тільки їх діти здобували якісну вищу освіту в університетах провідних країн світу, а більшість молодих людей залишалися неосвіченими або напівосвіченими з девальвованими або купленими(на ринку або в багатьох недержавних ВНЗ) дипломами про вищу освіту державного зразка.

Така ж девальвація спостерігається в науці, де під слухним приводом копіювання і визнання наших учених в різних країнах замість інженерів почали штампувати (і навіть продавати дипломи) магістрів, докторів філософії, скоростиглих кандидатів і докторів технічних наук, що не дали країні нової конкурентоздатної техніки і нових технологій(оскільки за відсутності виробництва усі акти впровадження «липові»). А в сфері гуманітарних, юридичних і економічних наук, – суцільна фальш з написанням дисертацій на замовлення за певну плату(таксу), про що подаються оголошення в ЗМІ з конкретним ревізитом без боязні покарання(напевно під «кришуванням» владних структур).

Однією з причин зниження творчого потенціалу в системі вищої освіти і науки є тотальна і прогресуюча у безрозсудних межах бюрократизація навчатого процесу і атестації наукових кадрів, а також відсутність мотивації у молодих людей – науково-педагогічних працівників в кар'єрному зростанні. Викладачі багато часу вхолосту витрачають на виконання різних указів, наказів, інструкцій, розпоряджень роздутого управлінського персоналу, який нібито піклується про підвищення якості освіти(ім потрібно показати видимість роботи і їх корисність), проведення ректорського контролю, частих заповнень нікому не потрібних форм, мало не щохвилинний опис графіку своєї роботи. Практично у них бракує часу посидіти у бібліотеках, пошукати новітню наукову інформацію, підготувати захоплюючу лекцію, попрацюва-

ти із студентами в наукових гуртках і студентських конструкторських бюро, сформулювати не розв'язані, але важливі проблеми і завдання у своїй сфері для активізації творчої роботи студентів і аспірантів. Якщо так триватиме, то викладачеві з ранку до вечора доведеться займатися заповненням різних паперів і у нього не залишиться часу для студентів. Вже ходить жарт «Добре було б працювати в інституті(університеті), якщо б не було студентів»!

Відсутність мотивації у молодих науково-педагогічних працівників пояснюється тим, що співвідношення окладів асистента, доцента і професора 1: 1,2: 1,3(а раніше було 1: 3: 5). Зарплата українського професора на порядок нижче європейського або американського. В результаті знижується(якщо не зникає) моральний дух викладача, посилюється апатія, небажання підвищувати свій інтелектуальний рівень, зате росте бажання(особливо у молодих) поїхати в іншу розвинену країну і працювати в престижному університеті для самореалізації як творчої особи.

Ще одна з причин низького рівня вищої освіти – це боязнь відрахувати неуспішних студентів(особливо контрактників), оскільки це не вигідно(скорочується ліцензійний набір, зменшується фінансування, закриваються спеціальності, об'єднуються кафедри і т. п.). Непотрібні «інженери» з навчального процесу (студентські «мами»), що служать сполучною ланкою між кафедрою і деканатом, покривають недбалих студентів і не безкорисливо виторговують і вибивають позитивні оцінки або беруть на ізмор разом з ними принципових викладачів, а хороші студенти, бачачи, що загроза відрахування швидше має віртуальний, ніж реальний характер, поступово знижують планку і опускаються до рівня трієчників. У студента міняється цільова функція навчання у ВНЗ. Замість девізу « Хорошим навчанням отримати знання» приходиться девіз «За будь яку ціну отримати диплом» при катастрофічно низькому відвідуванні аудиторного зайняття.

Відсутність свідомо знижених підприємств в Україні привела до різкого розриву теорії і практики, що ще більше посилюється останніми роками(у технічних ВНЗ немає навчально-виробничих майстерень, де майбутній інженер опановував би робочі професії, скоротилися реальні практики на підприємствах і перетворилися на паперові, немає реальних курсових і дипломних проєктів для вирішення вузьких місць на підприємствах, звіти і щоденники стали простою формальністю, студенти на віртуальних практиках відпочивають в період між скріпленим друком датами початку і кінця практики, а викладачі без зусиль ставлять собі години за невиконану роботу).

Останнім часом засідання кафедр і Вчених Рад інститутів і університетів нага-

дують планерки, на яких інформація передається зверху вниз для виконання, а не обговорення, а голі цифри без адресної вказівки конкретних виконавців(науково-педагогічних працівників) лише констатують стан подій і досягнутих результатів. В той же час не обговорюються шляхи виходу з ситуації, в якій опинилася наука і освіта в Україні, університеті, інституті, факультеті і кафедрі.

У науці бюджетне фінансування щороку практично проїдається і здійснюється за принципом «Усім сестрам – по сережці», не кривдячи недбалих керівників підрозділів(суцільна «зрівнялівка») і небажання вирішувати великі наукові проблеми, об'єднуючи зусилля різних кафедр, факультетів, інститутів і університетів із залученням працюючих, зухвалих і компетентних виконавців, а не трутнів в науці і освіті).

У освіті слід відходити від репродуктивної системи передачі знань і відбирати активних творчих осіб, а не намагатися з двієчника, що не цікавиться нічим, вирощувати трієчника або чого гірше «липового» хорошиста.

Таким чином, наявна система вищої освіти в основному орієнтована на репродуктивну форму передачі знань і є стримувальним чинником розвитку творчої особистості, оскільки має ряд недоліків(вад) : 1) зневага вихованню емоцій; 2) догматизм і репродуктивна форма пізнання; 3) невміння «думати руками»; 4) відставання навчальних програм від останніх досягнень в науці і техніці; 5) повторення(дублювання) дисциплін середньої школи; 6) безперервні «революційні», неперевірені і непідготовлені перебудови в системі освіти без накопичення досвіду(масовий експеримент на людях!).

Емоційне, естетичне і культурне виховання студентів на прикладах життя і діяльності видатних особистостей – геніальних учених, винахідників, відомих конструкторів, педагогів, художників, архітекторів, письменників та ін., виробляє наполегливість, цілеспрямованість в досягненні поставленої мети. Учень, працюючи з Учителем, повинен прагнути досягти рівня Учителя і перевершити його.

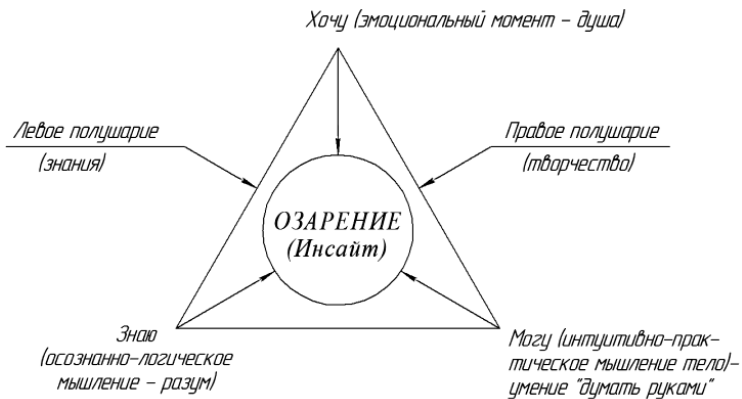
Заформалізованість навчальних програм і догматизм в передачі знань, встановлених істин, теорій і теорем стримує розкриття творчих осіб і призводить до того, що студенти в напівусвідомленому виді викладають чужі думки, намагаються вгадати відповіді при тестуванні, сліпо вірять в чужий авторитет, боячись проявити себе і висловити власні ідеї і міркування. Наукові і спеціальні дисципліни повинні викладатися так, щоб студент міг проводити самостійні спостереження і дослідження, отримувати результати(нехай навіть негативні) і висувати свої гіпотези і ідеї (нехай навіть фантастичні і на перший погляд нездійсненні). Необхідно дозволяти студентові 1-2 години в

тиждень працювати над невирішеною донині проблемою, що породжує віру в здатність знайти і створити нове.

Застарілі навчально-дослідницькі лабораторії деяких кафедр із-за недостатнього фінансування, відсутність учбово-виробничих майстерень, що було обов'язковим для майбутнього інженера – не дозволяє опанувати робочі професії слюсаря, коваля, формувальника, ливарника, електрозварника, газозварювальника, токаря, фрезерувальника і т.п. Крім того, скорочення виробничих, технологічних і конструкторських практик на підприємствах, заміна їх практиками на кафедрах або в приватних фірмах, профіль діяльності яких далекий від спеціальності, не дозволяють майбутньому фахівцеві швидко адаптуватися до реального виробництва.

Зневажливе відношення до фізичної праці як до заняття, не властивого інтелектуалам, не виробляє бажання перевірити на практиці ідеї, які можуть так і залишитися лише витонченими ідеями. Необхідно учити «думати руками», тобто кожен, хто хоче щось створити, повинен досконало опанувати хоч би одне ремесло в період навчання, щоб утілити свою ідею в метал, пізнати задоволення від фізичної праці.

Саме перші три недоліки серйозно стримують процес творчості молоді людини, властивий видатним особистостям (рис.1), і не дозволяють розв'язати проблему, над якою б'ються багато людей.

Мал. 1. Три складові успіху в творчості

Студент повинен знати, що якщо винахід або будь-яке нове рішення, до якого він прийшов самостійно, були зроблені кимось раніше(а він про це не

знав), то це не зменшує його заслуг як творця, а лише підтверджує його здібності до самостійного відкриття нового.

Для усіх творчих людей винахідництво відіграє не меншу роль, ніж професіоналізм. Здатність знаходити оригінальні рішення закладена в кожній людині, учити цьому не можна, а розвивати необхідно.

Для розвитку творчих здібностей майбутнього фахівця в системі освіти потрібні дисципліни, які порушують питання, пов'язані з історією науки, техніки і інженерної діяльності, присвячені видатним відкриттям і винаходам, методології творчості та ін.

Прикладом високих темпів розвитку науки і освіти в США служить система безперервної освіти, спрямована на те, щоб розкрити і максимально використати потенційні здібності і можливості студентів і фахівців. Середня тривалість навчання в американському університеті за повною програмою з моменту вступу в нього до моменту отримання докторського ступеня складає 10 років, а середній вік молодих людей, що захищають докторські дисертації, складає 33 роки.

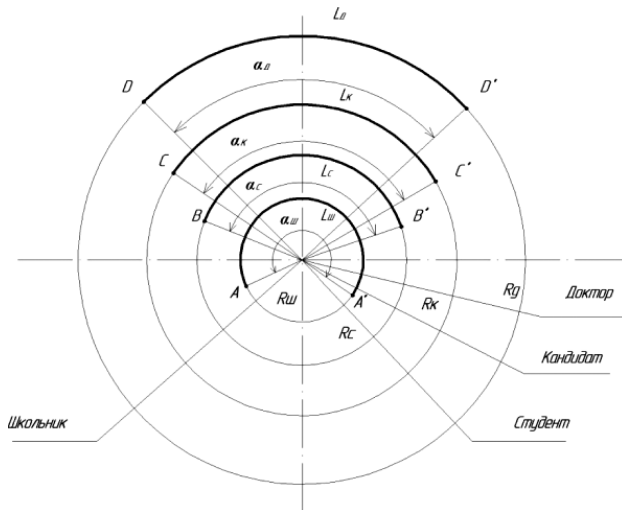
Репродуктивна форма передачі знань призводить до звуження кругозору фахівця і вузької спеціалізації, що різко обмежує можливості людини в пошуку рішень проблем різного характеру, відповідь на які лежить часто за межами вузької спеціалізації.

Недоліки репродуктивної форми освіти можна проілюструвати графічними моделями з їх математичним трактуванням.

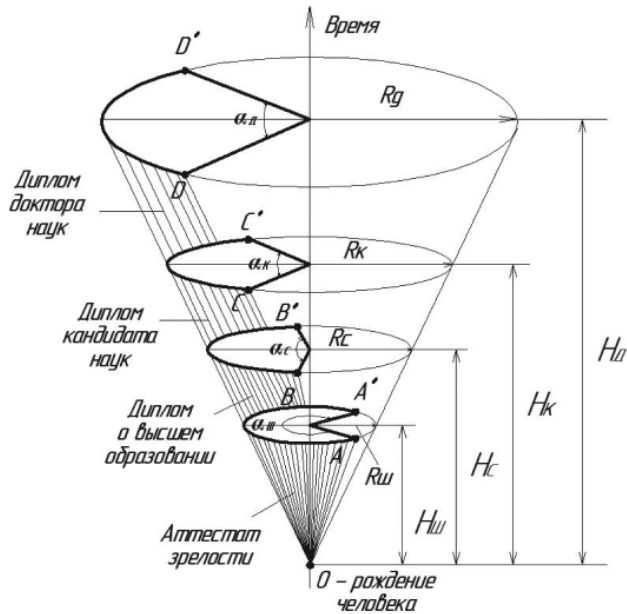
Отримуючи атестат зрілості, школяр має широкий кругозір (кут α) в різних галузях отриманих знань по дузі кола $L_1 = AA' = \alpha R_1$ радіусом R_1 (рис. 2,3). Поступивши у ВНЗ, студент поглиблює і розширює свої знання за рахунок фундаментальних і спеціальних дисциплін – по дузі кола, радіусом $L_2 = BB' = \alpha C$. Проте при $L_2 > L_1$ і $R_2 > R_1$ його кругозір α звужується. Далі після закінчення аспірантури і захисту кандидатської дисертації, а потім після захисту докторської дисертації з поглибленням і розширенням знань відбувається подальше звуження кругозору.

Таким чином, за рахунок розширення знань ($L_2 > L_1 > L_3 > L_4$) (рис. 2) і їх поглиблення ($H_2 > H_1 > H_3 > H_4$) (рис. 3) відбувається звуження кругозору ($\alpha_2 < \alpha_1 < \alpha_3 < \alpha_4$).

У загальному вигляді при репродуктивній формі накопичення знань (об'єм V) за рахунок вивчення фундаментальних дисциплін (глибина H) і збільшення кількості спеціальних дисциплін (площа F на радіусі R) відбувається спеціалізація зі зменшенням творчої активності і накопиченням досвіду у вигляді вектору інерції мислення.

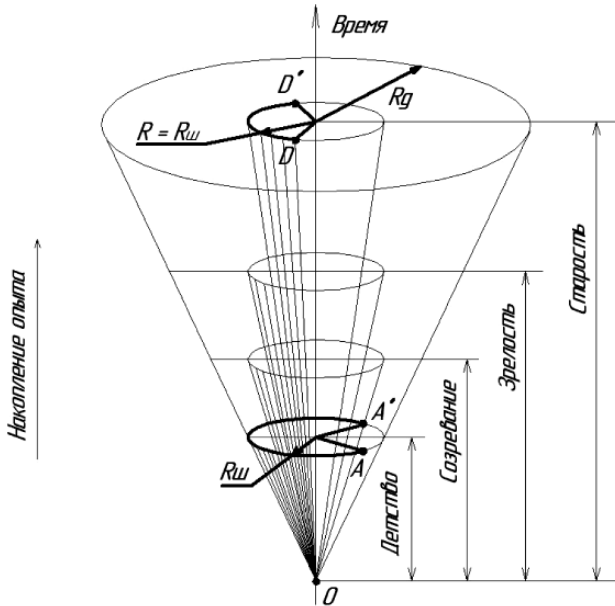

Мал. 2. Звуження кругозору за рахунок розширення спеціальних знань

Мал. 3. Звуження кругозору за рахунок поглиблення фундаментальних знань

Для фахівця з середньою освітою і без поглиблення фундаментальних знань з накопиченням досвіду вузька спеціалізація ще більше звужує кругозір при $R_{ш} = R = \text{const}$ (рис. 4), якщо не займатися самоосвітою і перекваліфікацією.

Мал. 4. Звуження кругозору фахівця з середньою освітою

Якщо увесь об'єм V отриманих знань в початковий період часу представити у вигляді конуса з висотою H (рис.3), то

$$V = \frac{\pi R^2}{3} H, \quad (1)$$

де R – рівень отриманих знань у вигляді радіусу кола, що збільшується, починаючи від школяра до ученого зі ступенем; H – глибина знань в залежності від підвищення рівня освіти в часі.

В той же час не можна обійняти неосяжне і в повному об'ємі зберегти знання, отримані в школі, університеті, аспірантурі, докторантурі, оскільки йде спеціалізація знань, що на певному рівні можна представити у вигляді площі сектора

$$F = \pi R^2 \alpha / 360^\circ, \quad (2)$$

де α – кругозір, представлений точкою зору в інтервалі $0 < \alpha < 360^\circ$.

Тоді обсяг збережених знань визначається не повним об'ємом конуса, а тільки його частиною, тобто

$$V = \frac{HF}{3}. \quad (3)$$

Якщо у вираз (3) підставити вираз (2), то отримаємо

$$V = \frac{H\pi R^2 \alpha}{3 \cdot 360^\circ} \approx 0,003HR^2 \alpha \quad (4)$$

З виразу (4) випливає, що при постійному об'ємі V (кількості годин читаних дисциплін) переданих знань з підвищенням рівня освіти (збільшенням об'єму фундаментальних H і спеціальних R дисциплін) кругозір знижується, що вимагає іншого методологічного підходу до форм освіти і розширення кругозору особи.

З рис. 2-4 видно, що чим більше Людина пізнає, тим більше він не знає. Тому вчитися необхідно усе життя, щоб йти в ногу з вимогами сучасності.

Розширення кругозору від того, що існує до бажаного можливе за рахунок креативної форми навчання з використанням методології творчості (сучасні прийоми і методи пошуку нових рішень), постійної усебічної самоосвіти (відстежування новинок науки, техніки і технологій), перекваліфікації і підвищення кваліфікації, тобто

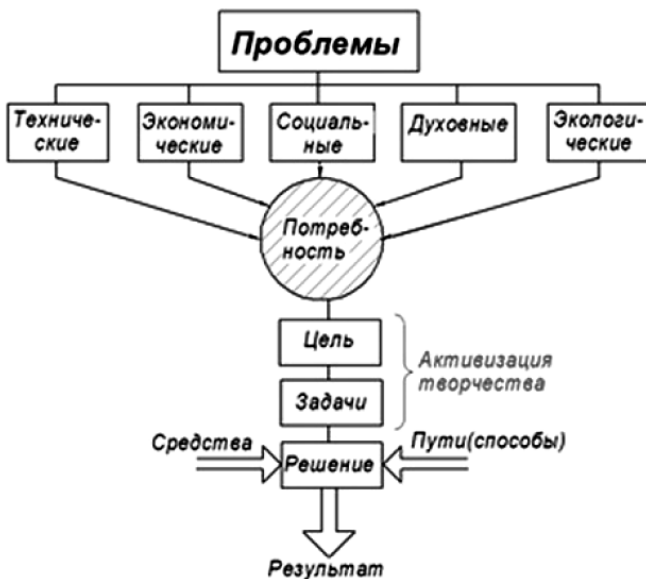
$$\alpha_2 = \alpha_1 + \alpha_{кр} + \alpha_{сам} + \alpha_{кв}. \quad (5)$$

Науковий аналіз творчого процесу, нових досягнень в методології творчості і потреб оновлення світу, що розвивається, свідчить про те, що систему творчих (креативних) знань нині поповнюють технології активізації творчої діяльності і розвитку при цьому творчої особи. З'явилася нова перспективна інтеграційна галузь знань – креатология (від латин. Creation – створення, творчість), в розвитку якої помітних успіхів досягла дніпропетровська школа проф. Пигорова Г.С.

Уся виробнича, наукова і творча діяльність людей націлена на задоволення потреб в суспільстві (рис.5) при вирішенні різних проблем за рахунок активізації творчості і винаходу нової техніки і нових технологій. Причому винаходити потрібно не те, що хочеться, а те, що треба суспільству на сьогодні.

Для вирішення вищесказаних проблем і задоволення потреб суспільства виникають нові цілі активізації творчості: активізація творчого пошуку (за рахунок освоєння і застосування нових знань і методів творчості); розвиток творчої особистості; розвиток творчого колективу.

Сьогодні треба не пасивна, а інтенсивна творчість, а ринок повинен створювати в 10-100 разів кращі умови творчості і творчій особі (як в передових країнах). Суспільство вже перейшло від світоглядного через теоретичне до технологічного напрямку. Характер потреб в творчості і його результати міняється: на зміну економіки речей приходить економіка знань (інноваційна економіка).

Мал. 5. Проблеми і потреби суспільства в активізації

Ось чому стримуючим чинником є репродуктивна форма передачі і використання знань, при якій накопичення знань відбувається при звуженні кругозору. Здолати цей негативний чинник можна за рахунок підготовки молодшої генерації нового типу.

На жаль, більшість науково-педагогічних працівників ВНЗ, учених і фахівців, покликаних створювати нову техніку, не можуть відмовитися від репродуктивного мислення, помилково вважаючи, що тільки

класичні фундаментальні і спеціальні знання здатні розвивати творчу думку, але, як показує практика, цього не відбувається. Вони не розуміють принципової різниці між чітко певними класичними інженерними завданнями і творчими, які незрівнянно складніше: як правило відсутня постановка завдання; не вказаний метод рішення; відсутні приклади для запозичення, результат не відомий навіть компетентному фахівцеві з великим досвідом та ін.

Опитування більше 1500 магістрів 15 різних по напрямку факультетів і інститутів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» показав, що близько 90 % студентів бажає опанувати сучасні методи пошуку нових технічних рішень на рівні винаходів, корисних моделей, промислових зразків, програмних продуктів і інших об'єктів права інтелектуальної власності. В той же час близько 80 % опитаних відповіли, що їм недостатньо викладаються дисципліни, пов'язані з методологією творчості.

Таблиця 1. Порівняння чітко певних(класичних) і творчих завдань

№ п/п	Показники порівняння	Інженерні завдання	
		Класичні	Творчі
1	Постановка задачі з конкретними вихідними даними	Є	Звичайно
2	Метод (спосіб) вирішення задачі	Звичайно вказаний	Не вказаний
3	Технічні суперечності в задачі	Звичайно відсутні	Є
4	Які методи вирішення задачі можна запропонувати	Відомі формалізовані	Відомі формалізовані і не відомі евристичні
5	Кількість можливих варіантів рішення задачі	Обмежено(мінімум 1)	Не обмежено
6	Рішення задачі піддається автоматизації за допомогою ЕОМ?	Так	Звичайно ні
7	Тип задачі	Аналіз, параметричний та схемний синтез чи вимір	Синтез принципів дії, структурний синтез або «чорний ящик»
8	Навчальний приклад	Є	Відсутній
9	Результат вирішення задачі	Відомий викладачу, звичайно, однозначний	Неоднозначний (багатоваріантний) та невідомий викладачу
10	Можливість появи нових винаходів(і навіть відкриттів)	Ні	Є
11	Можливість появи знань і досвіду у вигляді «ноу-хау»	Ні	Є
12	Залежність задачі від спеціальності	Звичайно є	Звичайно ні

Для усунення такої диспропорції пропонується мінімум дисциплін в умовах безперервної системи освіти :

Школярі

10й – 11й класи. Основи творчості і інтелектуальної власності.

Бакалаври

Курс 1. Введення в спеціальність(I сем.).

Історія науки і техніки(II сем.).

Курс 2. Історія інженерної діяльності(III сем.).

Теорія технічних систем(IV сем.).

Курс 3. Основи наукових досліджень(V сем.).

Основи технічної творчості(VI сем.).

Курс 4. Інтелектуальна власність(VII сем.).

Дизайн(VIII сем.).

Магістри і фахівці

Курс 5. Методологія наукових досліджень(IX сем.).

Прогнозування розвитку технічних систем(X сем.).

Курс 6. Патентознавство і авторське право(XI сем.).

Теорія рішення творчих завдань(XI сем.).

Аспіранти(докторанти філософії)

Теорія і методи наукової творчості.

Теорія прогнозування і ухвалення рішень.

Креатологія і інноватика.

Я переконаний, що при усуненні вад в системі освіти і науки молода генерація українських Ломоносових, Ньютонів, Кулібінних та Едісонів, підготовлена за допомогою креативної форми передачі і використання знань, виведе Україну з тупикової ситуації і зробить її високорозвинутою незалежною державою.

Академік Ю.М. Кузнєцов

АРМІЯ І ЦЕРКВА: ЧИ ПОТРІБНІ КАПЕЛАНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ?

Як свідчить історія України, інших країн світу релігія та церква відігравали певну роль в консолідації суспільств. Ця роль була неоднозначною. Так відомо також чимало прикладів війн, жорстоких переслідувань, що відбувалися саме під релігійними гаслами.

Водночас в сучасному суперечливому світі, коли народи, нації звільняються від принизливої залежності з боку інших народів та держав, національні релігії, духовенство здатне відігравати консолідуючу роль стосовно суспільства, нації в їх боротьбі за незалежність. На прикладі багатьох країн ми бачимо позитивну роль національних релігій у захисті інтересів своїх народів, держав.

Саме з урахуванням такої позиції має розглядати українська влада підтримку релігії в суспільстві, зокрема – в Збройних Силах. Дії церков, конфесій, котрі суперечать інтересам українського суспільства, держави в питаннях консолідації, духовної безпеки останніх, не мають підтримуватись.

Досвід переконув, що нерозуміння й некерованість процесами, які відбуваються в ідеологічній сфері життєдіяльності держави, війська веде до руйнації військової організації держави. А тому інтереси захисту національної безпеки держави потребують не лише наукових досліджень феномену капеланства, а й термінової розробки моделі державницького ідейно-політичного супроводу життєдіяльності військовослужбовців з урахуванням конфесійної специфіки України. Прийняття Міністерством оборони України Концепції ідеологічної роботи у Збройних Силах України [2], інших документів з цього питання свідчить про серйозну увагу держави до визначення ідеологічної спрямованості роботи з особовим складом Збройних Сил України.

З утворенням незалежної української держави виникла потреба пошуку нових основ духовно-морального та патріотичного виховання, які б враховували весь попередній досвід культури українського народу, виробленої протягом тисячоліть, а також уможливили подальший розвиток українського суспільства та його Збройних Сил на основі гуманності, національної самосвідомості і високої культури. Відокремлення церкви від держави не означає відокремлення церкви від суспільства, його духовного та культурного життя. Сфера діяльності церкви в суспільстві – духовно-моральне та патріотичне виховання. Разом з культурно-просвітницькими силами України

церква має брати участь у відродженні національної свідомості, загублених під впливом різних несприятливих для України обставин кращих духовних традицій та культурних здобутків українського народу. Особливого значення в цьому процесі набуває вивчення попередніх здобутків розвитку української духовної культури, її зв'язку з християнською культурою, впливу церкви на формування патріотичних цілей та духу війська.

У цьому аспекті актуальною для сучасної України, її війська є проблема принципів та шляхів взаємодії держави та церкви. Нині церковні організації висловлюються за те, щоб не обмежувати співпрацю армії та церкви епізодичними зустрічами при відзначенні святкових подій. Вони пропонують провести у життя ідею більш тісного співробітництва за допомогою впровадження в Збройних Силах України інституту капеланства (душпастирства). Більш того, Міністерство оборони України вже затвердило Концепцію душпастирської опіки у Збройних Силах України [3]. Відповідний Наказ за № 220 Міністр оборони України підписав 22 квітня 2011 року. Як зазначено в документі, «підписання наказу відбулося з метою забезпечення права на свободу совісті та віросповідання, вдосконалення механізмів задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, визначення методологічних і методичних засад цієї діяльності, створення в майбутньому інституту військового духовенства (капеланства) у Збройних Силах України» [3].

Проте, як показує аналіз проблеми, пропозиції церков так і перспективи реалізації названого документу потребують всебічного вивчення та врахування всіх обставин життя.

Слід відзначити, щоз початку існування Збройних Сил України і до сьогодні не існує єдиної точки зору відносно впровадження військових капеланів. При створенні Збройних Сил України існувало три підходи: перший – дозволити військовослужбовцям у вільний від служби час задовольняти свої релігійні потреби в розташованих поряд релігійних культових закладах; другий – створення спеціальних культових приміщень, де запрошені священники могли б здійснювати богослужіння; третій – якомога швидше запровадити в Українській армії капеланську службу.

На сьогодні ідея капеланства не знаходить достатньої підтримки як у суспільстві, так і у війську.

Аргументи на користь запровадження капеланства ґрунтуються, як правило, на історичному та зарубіжному досвіді. Ідея капеланства є виявом певної тенденції розвитку виховної роботи у війську з використанням релігії у військових підрозділах багатьох країн світу. Проте різні конфесії в Україні

не досягли згоди у питаннях військового священства, його мети і завдань, у середовищі українських церков сьогодні спостерігається певна складність у відносинах, котра поширюється на віруючих. Розмежування церков є характерним для конфесійної ситуації в нашій державі, відбивається і на їх діяльність у війську. Так релігійні організації підписують угоди про співпрацю безпосередньо з різними силовими структурами. Це може негативно позначитися на цілісності виховного процесу у військових формуваннях, поширити напруженість міжцерковних відносин на військове середовище. Якщо врахувати, що за кожною з церков стоять різновекторні політичні сили, то можна припустити, що при подальшій некерованості процесу з боку держави, така ситуація може негативно відбитися на військовому середовищі, спричинити в ньому суперечності на етнічному, конфесійному або політичному підґрунті. Громадська думка досить неоднозначно сприймає ініціативи церкви щодо релігійної освіти в школі, капеланства в армії, підтримки церквою певних політичних сил, участі священнослужителів у виборах. За даними експертного опитування військовослужбовців, проведеного Інститутом соціології НАН України, лише 8,3% респондентів згодні з тим, що релігія повинна стати складовою частиною системи виховної роботи у війську, більшість виступає за можливість присутності пастиря – вихователя у війську, але більша частина, виступаючи за можливість проведення релігійних заходів в армії, вважає інститут капеланства неприпустимим. Опитування військовослужбовців, проведене в 1999 році, засвідчило: лише 24% респондентів згодні з тим, що створення інституту військових священників здатне позитивно вплинути на стан справ у Збройних Силах, а 48,6% висловили з цього питання негативну думку.

Крім того введення інституту капеланства не підтримує абсолютна більшість офіцерів ЗС України. Так, наприклад, на запитання щодо необхідності введення інституту капеланів (душпастирів) в ЗС України абсолютна більшість із 47 опитаних офіцерів керівного складу системи виховної роботи ЗС України її заперечили – 16 опитаних, 22 опитаних запропонували взаємодію з релігійними діячами на громадських засадах і тільки 4 опитаних погодилися на присутність капеланів в системі виховної роботи (2011р., НДР «Лідер»).

Аргументи проти впровадження інституту військового капеланства ґрунтуються на реальній ситуації в Україні. *По-перше*, визначений Конституцією України, іншими законодавчими актами світський характер навчання і виховання в державних закладах, до яких відноситься і армія. Система виховної

роботи (в деяких країнах ідеологічної роботи), що має світський, науковий характер, при її правильній організації, здатна забезпечити необхідний рівень морально-бойового духу війська. *По-друге*, значна частина військовослужбовців не вважає себе віруючими чи глибоко віруючими. Також можливими негативними впливами капеланів від певних церков на морально-психологічний стан військовослужбовців. *По-третє*, – не розробленість механізму впровадження інституту капеланства в Збройні Сили України. Крім того й за сучасних умов, в рамках чинного законодавства релігійним військовослужбовцям надаються можливості для задоволення їх релігійних потреб. У вільний від службових обов'язків час вони мають право відвідувати церкви, релігійні громади, брати участь у здійсненні релігійних обрядів, тощо.

Досвід показує, що військо України за сучасних умов не відчуває гострої потреби в релігійній опіці. Люди в погонах вже давно потребують реальної, а не декларованої поваги, соціального та правового захисту з боку держави та всього суспільства. Церква не ставить і не здатна вирішити цих проблем. Складається враження, що в релігійній опіці силових структур в Україні більш зацікавлені церковні ієрархи та певні політичні сили чим військовослужбовці. Очевидно, що жадоба до влади над людьми, до нових посад не оминає й представників церковних структур.

По-друге, ще в більшій мірі ускладнить ситуацію, коли капелани будуть вести місіонерську роботу по залученню до своєї церкви невіруючих та віруючих іншої релігії. А не вести таку роботу вони не можуть в силу своєї конфесійної приналежності, як наслідок це може призвести до загострення ситуації між віруючими військовослужбовцями. Не всі церкви пропонуються до капеланства (зокрема протестантські). Таким чином церковні суперечки можуть перекинутися у військове середовище, що буде шкодити нормальному військовому життю. Саме тому для Збройних Сил України, особливе значення має вивчення та запобігання релігійних конфліктів в армійському середовищі.

Третій аспект проблеми – це участь церков у виховній та військово-патріотичній роботі в армії. Цей аспект є сьогодні найбільш складним і найбільш контраверсійним у громадській думці та позиціях фахівців. Саме потребами виховання військовослужбовців (а не лише потребами задоволення релігійних запитів віруючих) мотивуються пропозиції щодо впровадження в армії інституту капеланства.

Дійсно, священнослужителі беруть певну участь у різних військових урочистостях, зокрема, пов'язаних з прийняттям Військової присяги, іншими святковими подіями. Такий підхід, за певних умов, може позитивно

впливати на морально-психологічний стан військовослужбовців. Практично в усіх конфесіях створені спеціальні структури, відповідальні за організацію діяльності у військах. У деяких церквах (наприклад – УПЦ-КП) ці структури носять назву відділів «духовно-патріотичного виховання в Збройних Силах України». Представники деяких церков – УПЦ-МП, УПЦ-КП, УАПЦ та УГКЦ опрацювали концепції щодо введення в армії інституту капеланства. Але для автора статті, як професіонала військової служби, філософа, теоретика і практика з проблем виховної роботи, кидається в очі деяка самопевненість церков в оцінці своїх можливостей щодо виховання військовослужбовців. Людина, особистість ХХІ це не людина середньовіччя, поведінка якої часто визначалась церковними догмами, а вільнодумці всіяко переслідувались. Виховна робота – це надзвичайно складна система, яку здатна здійснювати свідома, патріотична, компетентна людина, яка наділена державою, суспільством певною довірою, правами та обов'язками. Поставимо лише одне запитання. Чи зможе широ вести патріотичне виховання капелан від УПЦ Московського патріархату? Перекоаний, що ні! Повна кадрова, конфесійна залежність капелана від московського центру не дозволить цього. Аналіз Концепції душпастирської опіки в ЗС України та Основних аспектів Концепції душпастирської опіки в Збройних Силах та інших військових формуваннях України (2013р.), запропонованих УПЦ Московського патріархату [6], свідчить, що призначення та відкликання капелана (душпастира) фактично залежить від керівництва церкви, до якої він належить. Так, в Концепції душпастирської опіки записано: 4.12. Діяльність військового священнослужителя припиняється в разі відкликання керівництвом його конфесії та коли це обумовлено вимогами законодавства України [3]. У названому документі УПЦ МП записано: «Священик для душпастирювання в Збройних Силах та інших військових формуваннях України призначається відповідною духовною владою Церкви – єпископом, відповідальним за душпастирство над військовими (військовий єпископ), або іншою особою з подібними функціями»[6] . Слід розуміти, що фактично повна кадрова залежність капелана (душпастира) від своєї церкви буде визначати його поведінку. Жорстка церковна дисципліна, конфесійна ідеологічна заангажованість, за таких умов може виступати головною мотивацією в діяльності такого священника. Крім того слід зазначити, що саме УПЦ МП претендує на більшість капеланських місць у військових структурах України. Все це створює загрозу посилення впливу російської імперської політики стосовно України.

Вище наведені аргументи приводять до висновку, що питання введення

інституту військових священників на сьогодні залишається відкритим і потребує подальшого всебічного вивчення. До цього кроку не готова ні армія, ні суспільство, ні сама церква, оскільки необхідною умовою присутності капеланів у військах має бути досягнення конфесійної єдності, встановлення толерантних стосунків між віруючими, між віруючими та атеїстами.

Зростання чисельності релігійних у війську та розширення присутності в ній священнослужителів вимагає відповідних змін в системі фахової підготовки офіцерського складу, зокрема, впровадження в програми військових навчальних закладів курсів релігієзнавчих дисциплін. Потребують підняття рівня релігієзнавчої освіти органи державного та військового управління. На жаль розуміння цієї потреби на сьогодні практично відсутнє. Наприклад, запропонований автором в 2013 році до видання підручник «Релігієзнавчі проблеми військово-соціального управління» не був підтриманий керівництвом Національного університету оборони України.

Однією з найголовніших умов становлення духовної опіки Церкви у Збройних Силах України на сучасному етапі, очевидно, може стати екуменічний підхід у формуванні інституту душпастирів. Без усвідомлення всіма українськими церквами міжконфесійної толерантності та екуменічної перспективи, без створення незалежної дійсно української християнської церкви, без енергійних зрушень в бік діалогу українське християнство не посіде належне йому конструктивне місце в суспільно-політичному процесі, не виконає своєї ролі в духовному та моральному відродженні українського суспільства.

Література:

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12.
2. Концепція ідеологічної роботи у Збройних Силах України / Затверджена Наказом Міністерства оборони України № 28 від 05.02.2013р.
3. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України / Затверджена Наказом Міністра оборони України № 220 від 22.04.2011р.
4. Баранівський В.Ф. Проблеми духовної безпеки українського суспільства / В.Ф.Баранівський. – К.: Видавництво: ПП Ульянич В.І., 2009. – 156с.
5. Баранівський В.Ф. Держава та церква в Україні: чи настане гармонія відносин? / В.Ф. Баранівський. – К.: Політичний менеджмент, №4 (49), 2011.- С.3-7.
6. *Основні аспекти Концепції душпастирської опіки в Збройних Силах та інших військових формуваннях України.* – Режим доступу: archiv.orthodox.org.ua/page-1671.html

Академік В.Ф. Баранівський

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ І ПОКРАЩАННЯ НАВЧАННЯ

Актуальною проблемою медичних вузів України є покращання підготовки лікарів, перш за все, загальної практики та сімейних лікарів. У цьому напрямку в державі відбувається величезна перебудова практичної медицини та впровадження Болонської декларації у навчальний процес медичних вузів.

В Україні Болонська декларація була підписана і впроваджується в медичних вузах із 2000 року. За цей період знання та вміння студентів не покращились, а погіршились, розподіл кількості годин на певний предмет зрівнявся з рекомендованим, однак обіцяна конкурентоспроможність диплому нашого студента не підвищилась і дипломи наших лікарів за кордоном не визнаються.

На рівні держави зараз відбувається реформа в медицині, перебудовується практична робота лікарів. Це дуже болісний процес, і населення незадоволене ходом перебудови медицини. Недоліки можна було б значно зменшити, якби проведення реформ обговорювалось на місцях, у районах, областях із залученням провідних спеціалістів з нових напрямків медицини та в медичних вишах України. Доцільно розробити спільну програму проведення реформ у кожному районі, області, тоді недоліків у її проведенні було б значно менше і суспільство в Україні доброзичливо до них ставилось. Безумовно, без відновлення значних коштів, передбачених у бюджеті України, реформа в медицині не відбудеться.

Відомо, що освіті надається винятково велике значення в кожній країні. У 70-80-х роках ХХ сторіччя освіта в Радянському Союзі була однією з кращих у світі. Це також стосувалось підготовки спеціалістів із вищою освітою в українських медичних вишах.

Теоретична підготовка майбутніх лікарів в Україні була і залишається на задовільному рівні, проте значно погіршилась практична підготовка лікарів загальної практики та інших спеціальностей, на що впливають суб'єктивні та

об'єктивні чинники. Хоча теоретична підготовка українських студентів VI курсу досі зберігається на задовільному рівні, але практична підготовка лікарів після закінчення вишу значно відстає. Вказане обумовлене тим, що кафедри внутрішньої медицини, на яких закладаються основи підготовки лікаря будь-якої спеціальності, дуже погано оснащені діагностичною, науковою та недостатньо – навчальною апаратурою, що повинна використовуватись у навчальному процесі. Як же можна навчати студентів на високому науковому і практичному рівні, коли на кафедрах внутрішньої медицини відсутні електрокардіографи, ехокардіографи, спірографи, ультразвукові апарати, дефібрилятори, комплекси для проведення реанімаційних заходів, діагностичні лабораторні комплекси? У переважній більшості країн світу ця апаратура на кафедрах внутрішньої медицини є, тому лікарі-інтерни та магістри після закінчення медичних вишів активно на ній працюють, набуваючи практичного і теоретичного досвіду. На превеликий жаль, у бюджеті України протягом понад 20 років виділення коштів на оснащення апаратурою кафедр медичних вишів зовсім не передбачається. Безперечно, ці питання потрібно вирішувати в університетських клініках, але їх поки в державі дуже мало і вони будуть побудовані й розпочнуть функціонувати тільки через багато років. Відомо, що медичні вищі навчальні заклади України повністю перейшли на навчання з урахуванням стандартів і рекомендацій Болонської декларації, але, на превеликий жаль, чимало медичних вишів України використовують з цих рекомендацій найгірше: стали широко застосовувати в навчанні переважно тестовий контроль знань та вмінь студентів, що призвело до значного погіршення практичної їх підготовки. Зокрема, в Болонській декларації чітко написано, що кожна країна повинна використовувати свої кращі національні надбання підготовки лікарів (в основі яких закладено cura pacis та клінічні розбори хворих) [1]. На жаль, ми про це забуваємо. За кордоном студенти, закінчуючи медичний університет, у практичній підготовці використовують лише манекени та різні навчальні комплекси і, на відміну від наших майбутніх лікарів, не мають можливості навчатися на хворих. В Україні студенти-медики поки ще мають значну перевагу, унікальну можливість: починаючи з III курсу, проходять клінічну підготовку на пацієнтах із засвоєнням практичних навичок діагностики захворювань внутрішніх органів. Студенти повинні менше навчатись у навчальних кімнатах, а більше працювати в палатах із хворими.

Отже, під час підготовки студентів VI курсу з внутрішньої медицини необхідно продовжувати використовувати надбання вітчизняної клінічної підготовки студентів упродовж багатьох десятиріч безпосередньо на хворих, а тестовий контроль знань та вмінь майбутніх лікарів має бути не основним, а другорядним

методом навчання. Для клінічної підготовки студентів не потрібно витратити багато коштів, а доцільно проводити навчання безпосередньо на пацієнтах, безумовно, з використанням необхідного навчального та наукового обладнання, яке на кафедрах фактично відсутнє, а лікарні, як правило, не дають можливості студентам на ньому працювати. Поряд із цим у підготовці студентів 6-го курсу необхідно використовувати їх чергування в клініках по 6—8 годин 1—2 рази на місяць, участь їх у реферативних і клініко-паталогоанатомічних конференціях та вирішення заготовлених викладачами кафедри тестових завдань із використанням спеціальних буклетів, що централізовано друкуються в Україні.

Мета роботи – провести удосконалення розвитку творчості та клінічного мислення у студентів 6-го курсу на базі кафедри внутрішньої медицини № 3 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова.

На нашій кафедрі протягом останніх трьох років проводиться удосконалення теоретичної і практичної підготовки з внутрішньої медицини. Відомо, що саме на останньому курсі у підготовці майбутніх лікарів особливу увагу слід приділяти вдосконаленню розвитку елементів творчості (найвищий рівень навчання студентів) та клінічного мислення.

Яким же чином можна стимулювати навчання в студентів VI курсу?

1. Методика удосконалення розвитку творчості у студентів

Кожний студент-шестикурсник за 10 тижнів навчання (на кафедрі навчається протягом року, як правило, 320—350 вітчизняних студентів) повинен самостійно скласти під керівництвом викладача два алгоритми (один за модулем 4 – з невідкладної допомоги; другий за модулем 3 – з теоретичної та практичної підготовки студентів із внутрішньої медицини). Тематика складання алгоритмів студентами проводиться за вибором із таких питань: стандарти діагностики, диференціальної діагностики, лікування, невідкладної допомоги або реанімації, первинної та вторинної профілактики захворювань внутрішніх органів з урахуванням рекомендацій доказової медицини. Студент, за рекомендацією викладача, зобов'язаний використовувати українські, європейські та американські рекомендації, рекомендації рандомізованих плацебо-контрольованих досліджень, основні публікації відомих вітчизняних і закордонних учених. Викладач рекомендує необхідну літературу, контролює хід виконання складання алгоритмів, допомагає, перевіряє і відбирає з кожної групи 1-2 кращих студентів, які успішно склали алгоритми.

На кафедральних науково-практичних конференціях (3-4 рази на рік), присвячених конкурсу на краще складання алгоритмів студентами 6-го курсу, відбувається заслуховування доповідей із використанням мультимедійного апарату з подальшим їх обговоренням. За кращі складені алгоритми 3-5 студентів нагороджують дипломами та сувенірами.

2. Методика удосконалення розвитку Клінічного мислення у студентів

У кожній групі студентів 6-го курсу викладач проводить конкурс на краще клінічне мислення студента з використанням пацієнтів із захворюваннями серця, легень, нирок, суглобів, шлунково-кишкового тракту, вони встановлюють діагноз, призначають лікування. Поряд із цим використовуються заготовлені тестові завдання, ЕКГ, ехокардіограми та лабораторно-біохімічні аналізи, діаграми та лабораторно-біохімічні аналізи. Потім під керівництвом завуча кафедри за участю викладачів проводиться загальний письмовий конкурс студентів різних груп, які навчаються на кафедрі, з використанням більш складних клінічних і тестових завдань, ЕКГ, ехокардіограм, спірограм, лабораторно-біохімічних аналізів. Викладачі кафедри перевіряють роботи студентів, виставляють оцінки, обговорюють і визначають трьох переможців. На спільній студентській науково-практичній конференції призери отримують дипломи та сувеніри.

Результати проведення конкурсів у студентів 6-го курсу на краще складання алгоритмів і краще клінічне мислення. Протягом трьох років у конкурсах брали участь 1015 студентів. Проведено 12 студентських науково-практичних конференцій. Вручені дипломи та сувеніри 72 студентам.

Висновок

Таке цілеспрямоване навчання студентів із внутрішньої медицини з організацією і проведенням конкурсів на краще складання алгоритмів і краще клінічне мислення подобається студентам VI курсу, сприяє покращанню їх теоретичної, практичної підготовки та викликає інтерес до спеціальності.

Література

1. Підаєв А.В. Болонський процес в Європі / А.И. Підаєв, В.Г. Переде-рій. – Київ, 2004. – 190 с.
2. Рузин Г.П. О Болонской системе и не только /Г.П. Рузин // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 5(403). – С. 23.

Академік В.І. Денисюк

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ УКРАЇНИ

Для розвитку та процвітання будь-якої країни як сильної і незалежної в економічному й соціальному плані держави необхідна надійна система охорони, захисту і стимулювання інтелектуальної власності (ІВ), що визначає найперспективніший інноваційний напрямок розвитку країни [1, 2]. Цим питанням займається багато організацій, однією з основних серед яких є підпорядкована Міністерству освіти і науки, Державна служба інтелектуальної власності (раніше Державний департамент інтелектуальної власності). Законодавчою діяльністю з інноватики та ІВ займається Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти, чи не основним завданням якого є розроблення законодавчих і нормативно-правових актів з ІВ з трьох напрямків: перший – такий, що визначає права творців, другий – такий, що ці права захищає, і третій – такий, що стимулює отримання зазначених прав.

На превеликий жаль, упродовж більш ніж двадцяти років існування України як незалежної держави нормативна база, що належить до першого напрямку (визначення прав творців), неодноразово перероблялася, певні кроки робляться з удосконалення другого напрямку (із захисту прав творців) і майже нічого не пропонується зі стимулювання інноваційної діяльності.

Навпаки, з моменту вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) у десятки разів збільшилися розміри зборів за дії, пов'язані з набуттям та охороною прав на об'єкти ІВ, особливо щодо підтримання чинності дії охоронних документів. Відсутність надійного захисту прав і стимулювання їх отримання спричинили втрату правового захисту створеного десятиріччями обсягу винаходів [3], які належать державі й вітчизняним суб'єктам ІВ. Це призвело до монополізації національного ринку іноземними патентовласниками, втрати пріоритетів унаслідок не підтримання чинності дії охоронних документів (патентів і свідоцтв), переходу винаходів до фізичних осіб із встановленими пільгами (мінімально можливі 5 % збору), істотного зменшення кількості винахідників і творців, стимулювання творчої діяльності яких крім зборів майже нічим не підкріплено (на відміну від системи, що існувала в СРСР, яка передбачала звітність юридичних осіб за формою 4-нт (перелік) щодо використання в економіці держави винаходів, видання бюлетенів про впроваджені винаходи, а також відслідковування з боку держави факту впровадження у промисловість першого вина-

ходу винахідника з наступною видачею йому нагрудного знака «Ізобретатель СССР»). І, як наслідок, такої політики – істотне гальмування технологічного та економічного розвитку держави, постійне зменшення кількості впроваджених у виробництво винаходів і раціоналізаторських пропозицій.

Таке невтішне становище було відмічено навіть під час парламентських слухань і у відповідних рішеннях Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Про стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні» [4]:

«Замість здійснення заходів із стимулювання винахідницької активності, розвитку ринку інтелектуальної власності, наукоємної продукції Кабінетом Міністрів України, з ініціативи Міністерства економіки України та Державного департаменту інтелектуальної власності прийнято постанову № 1148 від 19 вересня 2007 р. за якою витрати підприємств на отримання та підтримання чинності патентів на винаходи, корисні моделі збільшуються до 35 разів (юридичні особи мають сплачувати не 496 грн, як раніше, а 9100 грн) та перевищують в 1,5-3,5 рази відповідні витрати підприємств європейських країн, зокрема, Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, в 3,7 рази більше ніж у Вірменії (член СОТ з 2003 р.) та 1,5 рази більше ніж у Молдові (член СОТ з 2001 р.). Пільги щодо сплати зборів для неприбуткових установ було внесено лише після відповідних звернень державних академій наук, вищих навчальних закладів, інших установ».

Водночас іншою Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року, № 1154 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р., № 1183» збільшено розмір зборів за реєстрацію сорту рослин у 14 разів, за підтримання сорту – в 59 разів, чинності патенту, що посвідчує набуття майнових прав – у 136 разів...

Негативні наслідки збільшення зборів і відсутності матеріальних стимулів дуже болісно відчуваються у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України, де сконцентрований значний інтелектуальний потенціал учених і творчої молоді і де переважна більшість патентів на винаходи й корисні моделі не підтримуються. І такий стан речей пояснюється не лише браком коштів у ВНЗ, а і внаслідок недержавної інноваційної політики їх адміністрації.

У пропонованій статті автори, проаналізувавши досвід деяких вітчизняних і зарубіжних ВНЗ, спробували запропонувати можливі заходи щодо підвищення ефективності управління, активізації творчої діяльності та комерціалізації у сфері ІВ.

Сучасний ринок праці ставить перед системою освіти завдання переходу репродуктивного методу навчання майбутніх фахівців (особливо за дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки) на креативну форму навчання [5]. Це також підтверджується і результатами анкетування студентів-магістрантів п'ятнадцяти факультетів та інститутів НТУУ «КПІ» (форму анкети наведено нарис. 1).

факультет/інститут

Анкета студента з питань інтелектуальної власності

№ п/п	Питання	Відповідь		
		так	ні	не знаю
1	Чи бажаєте Ви оволодіти сучасними методами пошуку нових технічних рішень на рівні винаходів (корисних моделей)?			
2	Чи є у Вас прагнення створити щось нове і корисне:			
2.1	винахід (корисна модель)			
2.2	промисловий зразок			
2.3	знак для товарів і послуг (торгівельну марку)			
2.4	«ноу-хау»			
2.5	твір науки, літератури і мистецтва (необхідне підкреслити)			
3	Чи подобається Вам займатися творчою діяльністю:			
3.1	самостійно			
3.2	у співавторстві			
3.3	у робочому колективі			
4	Чи викладали Вам дисципліни, де вивчали методологію творчості (якщо так, то у якій)?			
5	Чи бажаєте Ви навчитися складати заявки на об'єкт інтелектуальної власності та отримати охоронний документ?			
6	Чи бажаєте Ви навчитися комерційно реалізовувати результати своєї творчої діяльності і складати ліцензійні або інші угоди?			
7	Чи бажаєте Ви використати знання з дисципліни «Патентознавство та авторське право»:			
7.1	у дипломній роботі (проекті)			
7.2	у майбутній професійній діяльності			
7.3	взагалі			
8	Чи маєте Ви охоронні документи (або подані заявки) на об'єкти інтелектуальної власності? Якщо так, то скільки?			
9	Чи потрібно запровадити матеріальне заохочення за отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, що оформлені в порядку виконання службового завдання? Якщо так, то у якому розмірі (грн)			
10	У якому семестрі доцільно викладати дисципліну «Інтелектуальна власність» і кому: бакалаврам або спеціалістам/магістрам (необхідне підкреслити)	семестр		

Дата _____

Мал. 1. Зразок анкети з питань інтелектуальної власності

Результати обробки відповідей студентів показали таке:

1) 89,2 % студентів бажають оволодіти сучасними методами пошуку нових технічних рішень на рівні винаходів;

2) 89,1 % студентів прагнуть створити щось нове і корисне, у тому числі: винаходів (корисних моделей) – 77,7 %, промислових зразків – 65,5 %, торгівельних марок – 77,0 %, ноу-хау – 84,4 %, творців науки, літератури і мистецтва – 61,4 %, інше – 76,8 %;

3) для 81,1 % студентів подобається займатися творчою діяльністю, у тому числі, з яких самостійно – 82,9 %, у співавторстві – 78,9 %, у робочому колективі -81,4 %;

4) тільки 24,6 % студентів викладали дисципліни, де вивчали методологію творчості;

5) 81,9% студентів бажає навчитися складати заявки на отримання охоронних документів (патент, свідоцтво) на об'єкти ІВ;

6) 87,3 % студентів бажає навчитися комерційно реалізовувати результати своєї творчої діяльності;

7) 81 % студентів бажають використати знання з дисципліни «Патентознавство та авторське право [6];

8) 17,1 % магістрантів мають охоронні документи (і при цьому брали участь в оформленні заявок на видачу охоронних документів на об'єкти ІВ);

9) 81,8 % студентів вважають за потрібне запровадити матеріальне заохочення за отримання охоронних документів на об'єкти ІВ;

10) 85,6 % студентів вважають за доцільне викладати дисципліну «Інтелектуальна власність» бакалаврам, а не спеціалістам і магістрам (семестр при цьому не вказується).

Таким чином, до 90 % студентів підтвердили ефективність креативного підходу і необхідність викладання дисциплін з методології творчості.

У зв'язку із зазначеним можна запропонувати такі першочергові заходи з організації та стимулювання інноваційної діяльності у ВНЗ України:

1. У відділах інтелектуальної власності університетів створити нормативну базу із запровадженням автоматизованої системи реєстрації, супроводження заявок на об'єкти ІВ, відбору й підтримання чинності дії перспективних патентів (у першу чергу, винаходів з проведеною експертизою по суті).

Відкрити комерційний сайт університету для розміщення рекламних матеріалів з виконаних розробок і в першу чергу з перспективних розробок і винаходів для їх комерційної реалізації й залучення інвесторів.

2. Створити інноваційний і заохочувальні фонди з держбюджетних

і(або) позабюджетних надходжень, із залученням коштів профспілкових організацій співробітників і студентів та прозорою схемою їх використання. Ці фонди створити як відрахування 10 % від річної загальної суми надходжень з метою фінансування розробок виготовлення, експериментальної перевірки дослідних зразків для подальшої їх комерціалізації, а також стимулювання інноваційної діяльності авторів та окремих підрозділів.

3. За рахунок інноваційного фонду відновити заохочувальну винагороду авторам об'єктів ІВ, оформлених через університет у таких розмірах *(залежно від кількості співавторів)*:

- за отриманий повний патент на винахід – 200-2000 грн;
- за патент на корисну модель – 50-500 грн;
- за твір науки (база даних, комп'ютерна програма) – 100-1000 грн;
- за промисловий зразок – 150-1500 грн.

(Розмір винагороди також можна запропонувати в неоподаткованих мінім. та мах. доходів громадян).

Для цього в розділі колективного договору «Обов'язки адміністрації» внести пункт «Розробити Положення про матеріальне стимулювання співробітників-авторів об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які належать університету, та впровадити його в дію, передбачивши в ньому норму виплати разової винагороди (премії) за кожний створений об'єкт права інтелектуальної власності, майнові права на які належать університету».

4. Широко застосовувати різноманітні моральні стимули (нагороди різних рівнів, почесні звання, грамоти, подяки, публікації в засобах масової інформації про кращих авторів і підрозділи університету, запровадження в університетах в цілому і в їх підрозділах дошок підрозділів-передовиків та авторів-передовиків), а також матеріальних заохочень (грошових, безкоштовних туристичних поїздок, оплати участі у виставках, ярмарках, конференціях, семінарах, у тому числі закордонних, і путівок на бази відпочинку).

5. Щорічно проводити університетський конкурс на «Винахід року» (винаходи й корисні моделі) з нагородженням його переможців (визначених відповідно до положення про такий конкурс) за рахунок інноваційного фонду, а також прийняттям рішення для подальшого просування перспективних розробок з метою продажу ліцензій, включаючи витрати на патентування в інших країнах згідно з Договором про патентну кооперацію (РСТ).

Переможців університетських конкурсів рекомендувати на республіканський конкурс «Винахід року».

6. Упровадити матеріальне й моральне заохочення колективної творчості (кращий підрозділ університету – інститут, факультет, кафедра), а також стимулювання осіб, які сприяють упровадженню перспективних розробок (керівників підрозділів, наукових керівників, завідувачів кафедр, деканів факультетів, директорів інститутів).

7. Застосовувати активні форми роботи з авторами і всілякої допомоги у просуванні перспективних розробок (залучення до держбюджетних тем, інноваційних проектів, надання послуг по госпдоговорах тощо).

Дозволити використовувати держбюджетні кошти на фінансування робіт, пов'язаних з виготовленням на інших підприємствах дослідних зразків перспективних розробок, придбанням комплектуючого обладнання та апаратних засобів, оплатою навчально-допоміжного персоналу й залученням робітників, які виготовляють деталі і дослідні зразки на верстатному та іншому технологічному обладнанні, що є в підрозділах університету.

8. Здійснювати підтримку авторів-початківців (особливо серед студентської молоді), пропозиції яких не використовуються, однак свідчать про їх творчу діяльність, припинивши при цьому практику подачі навчальних заявок на корисну модель, що не мають подальшої перспективи (такі заявки автори можуть подавати від себе як від фізичної особи).

9. Підтримувати нормальні відносини між адміністрацією університету і працівниками, прислухаючись до громадської думки та орієнтуючись на успішне здійснення інноваційних проектів і програм лише в атмосфері взаєморозуміння і співробітництва роботодавця і творців.

10. Ліквідувати всі штучні перешкоди під час подання заявок на винаходи й корисні моделі. Перш за все вимагати від авторів проведення патентних досліджень, а відділу інтелектуальної власності взяти на себе виконання цієї роботи як роботодавцю.

11. Створити наскрізну систему креативної форми навчання методології творчості студентів від молодших до старших курсів, магістрів, аспірантів, докторантів, викладачів і слухачів курсів підвищення кваліфікації. Для цього створити науково навчальні підрозділи – кафедри (а в подальшому факультет або інститут) під назвою «Креатологія і винахідництво» (з досвіду таких ВНЗ, як Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Українська інженерна педагогічна академія (м. Харків), Національна металургійна академія (м. Дніпропетровськ) та ін.).

Вивчити передовий досвід за межами України (кафедри «Технологія творчості» у ВНЗ Російської Федерації, Інститут Альтштулера в США тощо.)

12. Активізувати популяризацію творчої діяльності видатних творців університету через різні засоби масової інформації (міську і всеукраїнську пресу, радіо, телебачення, мережу Інтернет).

13. Істотно скоротити (у вигляді грошової дотації кафедрам) кількість дрібних, зокрема, прикладної держбюджетної тематики, по яких немає ефективної віддачі нових технологій і техніки з перспективою їх подальшого впровадження; відсутні аспіранти й докторанти, захищені кандидатські й докторські дисертації; підготовлені й видані монографії, підручники й навчальні посібники; відсутні патенти на винаходи, корисні моделі, програмні продукти та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Основну фінансову підтримку надавати комплексним темам, що виконуються об'єднаними колективами провідних учених одного або кількох підрозділів (кафедр, факультетів, інститутів).

14. Запровадити грант Студентської ради університету для залучення найактивніших студентів-науковців у зв'язку з прийнятими змінами до Закону України «Про вищу освіту» (не менше від 30 % коштів мають витратитися на підтримку наукової діяльності осіб, які навчаються у відповідному ВНЗ).

При проведенні університетських конкурсів «Кращий винахід року» (п.5 запропонованих заходів) доцільно використовувати об'єктивні критерії оцінювання (таб.1).

**Критерії оцінювання патенту на ОІПВ (від більшого до меншого)
за п'ятибальною системою**

Коефіцієнт вагомості показника	Показник	Зміст показника	Бал
$\alpha_1 = 0,2$	Рівень патентування по охоронному Документу K_{pn}	- Світовий (міжнародна заявка)	5
		- Європейський (європатент)	4
$\alpha_2 = 0,2$	Складність інтелектуальної задачі K_{ct}	- Євразійський (російський та український патент)	3
		- Національний (український патент)	2
		- Національний (український - позитивне рішення про видачу патенту)	1
	Рівень творчості K_{pr}	- Створення нового комплексу об'єктів (піонерське рішення)	5
		- Створення нового або повна заміна вихідного об'єкта	4
		- Часткова заміна вибраного об'єкта	3
	Індекс Інновації K_{in}	- Вибір одного об'єкта з декількох	2
		- Використання готового об'єкта	1
		- Винахід з багатоланковою формулою	5
		- Винахід з одноланковою формулою	4
Критерій єдності ОПВ K_{co}	- Винахід за новим призначенням	3	
	- Промисловий зразок	2	
	- Корисна модель	1	
	- Винахід належить до групи об'єктів (продукт і спосіб)	5	
	- Винахід належить до одного об'єкта	4	
$\alpha_3 = 0,3$	Промислова придатність K_{mp}	- Промисловий зразок належить до групи виробів	3
		- Корисна модель належить до групи об'єктів	2
	Галузь застосування K_{gz}	- Корисна модель належить до одного об'єкта	1
		- Всі галузі народного господарства (медицини, побуту)	5
	Реальний стан готовності для застосування K_{ct}	- Кілька галузей народного господарства (медицини, побуту)	4
		- Одна галузь народного господарства	3
- Обмежене використання в одній галузі		2	
- У навчальному процесі університету		1	
$\alpha_3 = 0,4$	Масштаб використання K_{mv}	- Дослідний зразок	5
		- Технічна документація (технічний або робочий проект)	4
	Комерційна привабливість K_{mp}	- Ескізний проект	3
		- Технічна пропозиція	2
		- Технічне завдання на розробку	1
	Отриманий результат K_{op}	- Масове виробництво	5
		- Багатосерійне виробництво	4
		- Середньосерійне виробництво	3
	Розрахунковий економічний ефект від впровадження K_{oe}	- Дрібносерійне виробництво	2
		- Промисловий варіант	1
- Продана ліцензія		5	
- Отримані кошти в університет від реалізації		4	
Додаткова кількість балів за якісними критеріями K_x^* (експерти оцінюють під час другого гуру)	- Прийнято для впровадження з плановим відрахуванням коштів в університет	3	
	- Підписаний договір впровадження (госпдоговір)	2	
	- Планується впровадження (підписана угода)	1	
	- Понад 1 млн грн	5	
	- До 1 млн грн	4	
- Від 200 до 500 тис. грн	3		
- Від 100 до 200 тис. грн	2		
- До 100 тис. грн	1		

Підрахунок загальної кількості балів здійснюють за комплексним критерієм

$$K_{\Sigma} = \alpha_1 K_{pp} + \alpha_2 K_{pt} + \alpha_3 K_{pi} + \alpha_4 K_{kp} + K_{\gamma},$$

$$\text{де } K_{pt} = K_{cs} + K_{ii} + K_{eo}; K_{pi} = K_{gz} + K_{ct}; K_{kp} = K_{mv} + K_{op} + K_{ee}.$$

При цьому мінімальна кількість балів становить

$$K_{\Sigma\min} = 0,2 \cdot 1 + 0,2 \cdot (1+1+1) + 0,3 \cdot (1+1) + 0,3 \cdot (1+1+1) + 0 = 2,$$

а максимальна (перший тур):

$$K_{\Sigma\max} = 0,2 \cdot 5 + 0,2 \cdot (5+5+5) + 0,3 \cdot (5+5) + 0,3 \cdot (5+5+5) + 5 = 16.$$

Також за результатами другого туру можна запропонувати такий діапазон балів для визначення рівня диплома: диплом I ступеня – 10,5 – 16 балів; II ступеня – 7,5-100 балів і III ступеня – 5-7,5 балів.

Сподіваємось, що навіть частка заходів зі стимулювання інноваційної діяльності підніме рейтинги ВНЗ України і, зокрема, тих, які претендують на статус дослідницького університету.

Література

1. Андрощук Г. А. Патентная политика зарубежных университетов / Г. А. Андрощук // Всеукр. наук.-практ. конф. з інтелектуальної власності, (Київ, 20-22 квіт. 2010 р.): матеріали. – К.: Ін-т інтелектуальної власності, 2010. – С. 17-35.
2. Колосов О.Є. Як підвищити ефективність винахідницької та інноваційної діяльності / О. Є. Колосов // Газета «Київський політехнік». – 2011. – №15 (2949) від 21.04.2011. -С. 3.
3. Кузнецов Ю. М. Чи потрібні винаходи і винахідники в Україні / Ю. М. Кузнецов // Газета «Академія». – 2011. – № 1. – С. 1-2.
4. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Про стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні» (до протоколу від 16 квітня 2008 року, № 14) [Електронний ресурс]. – Дата доступу: серп. 2012 р. – Режим доступу: <http://govuadocs.com.ua/docs/index-1533390-2.html?page=2>.
5. Кузнецов Ю. М. Креативний підхід – головний інструмент в інноваційному прориві / Ю. М. Кузнецов // Інтелектуальна власність. – 2011. – № 1. – С. 4-10.
6. Кузнецов Ю. М. Патентознавство та авторське право: підручник / Ю. М. Кузнецов. – К.: ТОВ «Кондор», 2009. – 446 с.

Академіки Ю.М.Кузнецов, І.О.Мікульонюк

НОВЕ У СИСТЕМНІЙ АНАТОМІЇ – СТОВБУРОВА СИСТЕМА

Вивчення властивостей стовбурових клітин (СК) сьогодні є одним з найбільш пріоритетних напрямків досліджень в галузі медицини і біотехнології. Унікальна властивість стовбурових клітин, здатних формувати клітини різних типів (клітини крові, нейрони, внутрішніх органів, м'язових і кісткових тканин, шкірного покриву і багато інших) зумовило їх широке клінічне використання при лікуванні багатьох захворювань і розладів (3,4,9,10,19). У зв'язку з цим, з'явилися нові поняття – клітинна терапія, регенераційна медицина. Однак, місце самих стовбурових клітин в організмі, їх інтеграційна функція для систем організму ще залишаються предметом дискусії.

Визначення терміну «стовбурова клітина».

Стовбурові клітини – популяція клітин, що володіють властивістю самовідтворення у постмітотичному поколінні і здатних давати початок диференційованим клітинним елементам тканини (відповідно до визначення (26)).

На наш погляд, більш точно було б вважати стовбуровими тільки ті клітини, що мають набір якостей, що уже визначені. Це потентність, диференціація, детермінація, комітування, міграція, хоумінг, пластичність, трансдиференціювання, делінеація (2,12,17,20). І якщо останні дві властивості – трансдиференціювання і делінеація, властиві не всім стовбуровим клітинам, то усі інші властивості є характерними їх ознаками.

Більшість тканин дорослої людини, як показали дослідження (11), зберігають «релікти» зародкової тканини у виді мікрочапель стовбурових клітин. Стовбурові клітини різного рівня потентності знайдені практично у всіх органах і тканинах (11,24,25). Усі характеристики стовбурових клітин дають передумову для постановки питання про можливість їхнього об'єднання в єдину систему, і розгляду їх уже з позицій об'ємної системно-цілісної моделі, із властивими системі закономірностями. Для цього варто згадати, що є система.

Визначення системи.

Механізм системної регуляції був сформульований ще Анохіним у вигляді концепції про функціональні системи організму і системогенез. Як функціональну систему, він розглядав динамічні одиниці цілісного організму з яскраво вираженою спрямованістю на підтримку внутрішньої сталості середовища. За В.А. Анохіним: «Система – це комплекс вибірково залучених елементів, взаємодіючих для досягнення заданого корисного результату, що є основним системноутворюючим фактором». За М.А. Гайдесом: «Система – це набір взаємодіючих елементів, що можуть виконати одну загальну

визначену мету» (14). Крім загального визначення, існують і ознаки системи, сформульовані в аксіомі (14). Принципи системності.

Аксіома 1 – системи завжди є одна постійна генеральна мета (принцип цілеспрямованості, призначення). Генеральною метою стовбурової системи служить заповнення клітинного дефіциту поза залежністю від причини втрати клітин – патологічної чи вікової.

Аксіома 2 – ціль для систем ставиться ззовні (принцип завдання мети для систем). Елементи системи (стовбурові клітини) не можуть самостійно вирішити питання утворення нової популяції, чи мігрування або трансдиференціювання. Для цього потрібний стимул або каскад стимулів від вогнища запиту на регенерацію. При цьому спочатку використовуються внутрішні резерви тканини, її камбіальні, прогениторні клітини, і, при недостатності потенціалу останніх, стимули прямують на запит резидентним стовбуровим клітинам, а потім і віддаленим плюрипотентним стовбуровим клітинам.

Аксіома 3 – для досягнення мети система повинна діяти певним чином (принцип виконання дії). Механізми комтування плюрипотентних стовбурових клітин до мультипотентних, уніпотентних, а уніпотентних у прогениторні, з подальшим заміщенням втрачених клітин, вже відомі, хоча і не повною мірою. Поведінка усіх стовбурових клітин однакової потентності схожі при однаковому наборі стимулів (21,22).

Аксіома 4 – результат дії систем існує незалежно від самих систем (принцип незалежності результату дії). Також, як і у інших систем організму, функція стовбурової системи залежить і регулюється сукупністю екзо- і ендогенних факторів, що модулюють проліферацію стовбурових клітин у різних стовбурових просторах (6,8).

Відповідність уявлень про стовбурові клітини вищевикладеним аксіомам дозволяє об'єднати всі стовбурові клітини організму у систему стовбурових клітин. Роль стовбурових клітин позначають як забезпечення цілісності, побудови і збереження організму (18). Поки жодна інша система організму не була визначена як виконуюча таку функцію. Виходячи з вищевикладеного, ми пропонуємо **таке визначення стовбурової системи**: – це ієрархічно побудована організація стовбурових клітин організму, розташованих у різних стовбурових просторах, що виконує функцію цілісності, побудови і збереження організму. Варіанти назви:

- (Р\$с.) – стволовая система, система стволових клеток;
- (Укр.) – стовбутова система, система стовбурових клітин;
- (Англ.) – stem system, stem cells system;
- (Лат.) – systema trunci, systema atavus, systema prima.

Наука, що вивчає стовбурову систему – **стемологія**.

Класифікація.

Дотепер була прийнята класифікація на ембріональні і дорослі СК. Розглядаючи плюрипотентні стовбурові клітини як релікти ембріональних (11,20), відпадає необхідність у визначеннях «доросла стовбурова клітина», «фетальна стовбурова клітина». Деякі автори (26) вважають необґрунтованим поділ стовбурових клітин у залежності від моменту ізоляції на ембріональні і дорослі СК. За рівнем потентності ієрархічна градація виглядає таким чином: тотипотентні (які ще не виявлені в дорослому організмі), плюрипотентні, мультипотентні та уніпотентні. Перша ланка, що бере участь у будь-якій регенерації, прогениторні клітини і прекурсори (20), не можуть вважатися стовбуровими клітинами, оскільки не мають набору якостей стовбурових клітин.

Прогениторні клітини- елементарні структури, що втратили здатність до самовідтворення (26). Тобто, стовбурова клітина дає початок прогениторній. Прекурсор- це комітована клітина-попередниця, що володіє мітотичною активністю (26). Тобто, прогениторні клітини можуть давати початок декільком видам прекурсорів, наприклад, різним видам нейронів. Онтогенетична генеалогія стовбурової системи побудована так, що в ній зберігається безупинний тимчасовий ланцюг стовбурових клітин з убуваючим градієнтом потентності. Тобто, стовбурова клітина вищого рівня дає початок СК на порядок нижчого рівня потентності.

Функція стовбурової системи в організмі.

Функція стовбурової системи в організмі – регенерація та затримка процесів старіння. Варто ще раз нагадати, що роль усіх стовбурових клітин деякі автори визначають як забезпечення цілісності, побудови і збереження організму (18). Регенерація за допомогою стовбурних клітин, що є основним будівельним матеріалом, може бути екстреною чи відсрочною, плановою (у результаті апоптозу), чи незапланованою. За рахунок безупинного розмноження, у першу чергу клітин-попередниць, кількість клітин у популяції поповнюється і постійно знаходиться у стані рівноваги (20).

Механізм дії.

Докладний розгляд механізму дії і регуляція функцій стовбурових клітин досить добре викладені у спеціальній літературі. Варто лише відзначити, що плюрипотентні стовбурові клітини вкрай рідко активізуються для подальшого диференціювання *in vivo*. Це пов'язують з тим, що постнатально вони перебувають у стані спокою, який деякі автори називають “сплячкою” СК у стовбурових нішах (15). Частіше на запит

необхідної регіональної регенерації реагують спочатку прекурсори, потім, коли їхній пул виснажується, прогенитори, і тільки після них – резидентні стовбурові клітини (17,20,25).

Філогенез.

Вже у нижчих представників тваринного світу, таких, як губки та кишковопорожнинні, клітини мають різну функціональну спеціалізацію і відповідно різну будову, так що можуть бути об'єднані у різні тканини. Проте, ознаки цих тканин ще не стійкі, можливості перетворення клітин і відповідно одних тканин в інші досить широкі. У міру історичного розвитку тваринного світу відбувалося закріплення властивостей окремих тканин, а можливості їхніх взаємних перетворень обмежувалися. Кількість вузькодиференційованих тканин одночасно збільшувалася. Можливість трансформації і заміни одних клітин іншими збереглася в найбільш ранні етапи онтогенезу (ембріогенезу) (21,22,23). У дорослої особи цю властивість представляють стовбурові клітини, що виконують в організмі зовсім окрему роль, відмінну від функцій інших систем організму. У філогенезі відокремилися багато систем, тому стовбурну систему також можна виділити окремо, оскільки усі стовбурові клітини підкоряються єдиним законам, мають загальні ознаки, виконують одну функцію і виступають співдружно.

Онтогенез.

Під час онтогенетичного розвитку в ядрах більшості клітин організму відбувається поступове розгортання генетичної експресії (26). Розвиток організму починається з одноклітинної стадії – зиготи. У ході дроблення виникають бластомери, що на початкових етапах дроблення ще не детерміновані (вони тотипотентні). Якщо відокремити їх один від одного, – кожний бластомер може дати початок повноцінному самостійному організму, що показує механізм виникнення монозиготних близнюків. Поступово на наступних стадіях онтогенезу відбувається обмеження потенцій. В основі його лежать процеси, зв'язані з блокуванням окремих ділянок. Розвиток тканин у ембріогенезі відбувається у результаті диференціювання клітин. Під диференціюванням розуміють зміни у структурі клітин у результаті їхньої функціональної спеціалізації, обумовленої активністю їхнього генетичного апарата. Якщо одна зі стовбурових клітин вступає на шлях диференціювання, то в результаті послідовного ряду комитованих мітозів виникають спочатку напівстовбурові, а потім і диференційовані клітини зі специфічною функцією. Вихід стовбурової клітини з популяції служить сигналом для поділу іншої стовбурової клітини по типу некомитованого

мітозу (26). Загальна чисельність стовбурних кліток у підсумку відновлюється. В умовах нормальної життєдіяльності вона є приблизно сталою величиною (1). Стовбурові клітини містяться у всіх органах і тканинах дорослої людини. Дослідження показали, що компартменти сполучної тканини в усі періоди постнатального розвитку містять тканинно-специфічні клітини-прогенитори, уніпотентні стовбурові клітини і плюрипотентні стовбурові клітини (11).

Вікові особливості.

З віком потенціал СК до утворення клонів і диференціювання знижується. Це може бути пов'язано як зі старінням самих стовбурових кліток, як вважають деякі автори (1,6,7,8), так і, на наш погляд, ослабленням чи блокуванням сигналів запиту з тканин у силу ряду причин (наприклад, неврологічна патологія).

В онтогенезі можна виділити наступні вікові періоди (5) функціонування стовбурової системи, що приблизно відповідають періодам різної активності регенераторного потенціалу:

1. Ембріональний період – до 2 місяців.
2. Фетальний період – до народження.
3. Новонароджені- від народження до 10 днів.
4. Грудний вік – 10 днів – 12 місяців.
5. Раннє дитинство – 1-3 роки.
6. Перше дитинство – 4-7 років.
7. Друге дитинство – 8-11 років (дівчатка), 8-12 років (хлопчики).
8. Підлітковий вік -12-15 років (дівчатка), 13-16 років (хлопчики).
9. Юнацький вік – 16-20 років (дівчата), 17-21 (юнаки).
10. Зрілий вік, 1 період – 21-35 років (жінки), 22-35 років (чоловіки).
11. Зрілий вік, 2 період – 36-55 років (жінки), 36-60 років (чоловіки).
12. Похилий вік – 56-74 роки (жінки), 61-74 роки (чоловіки).
13. Старечий вік – 75-90 років (жінки та чоловіки).
14. Довгожителі-90 років та більше.

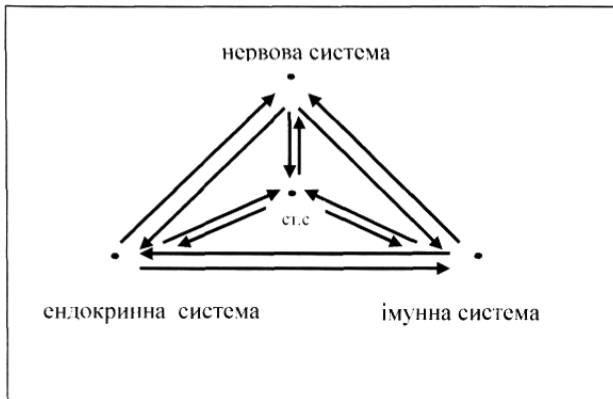
Границі регенераторних періодів розмиті й індивідуальні. На регенераторний потенціал (активність стовбурових клітин і темпи старіння) можуть впливати найрізноманітніші фактори.

Зв'язок з іншими системами організму.

Органи і системи організму є багатотканинними утвореннями, у яких різні тканини тісно взаємозалежні і взаємообумовлені при виконанні ряду характерних функцій. У процесі еволюції у вищих тварин і людини виникли

інтегруючі і регулюючі системи організму -нервова, ендокринна й імунна. Усі багатотканинні компоненти органів і систем організму знаходяться під контролем цих регулюючих систем і, таким чином, здійснюється висока інтеграція організму як єдиного цілого. Уже півсторіччя розвивається тема дослідження нейро-імунно-ендокринних взаємодій. Взаємозв'язок і взаємовплив цих систем у даний час представляється безперечним (13,16,17).

Оскільки плюрипотентні стовбурові клітини являють собою релікти зародкової тканини в дорослому організмі і здатні трансформуватися в будь-яку тканину за певних умов, стовбурова система, на нашу думку, може відігравати основну, інтегруючу роль, поєднуючи не тільки нервову, ендокринну й імунну, але і всі інші системи організму за допомогою здатності стовбурних кліток до міграції і трансдиференціювання. Схематично це можливо представити в вигляді своєрідного трикутника рівноваги з центром інтеграції -стовбурової системи.

Мал. 1. Взаємодія інтегруючих систем в організмі.
У центрі (ст.с.) – стовбурова система

Доказом впливу стовбурової системи на регулюючі системи організму є результати експериментальних досліджень. Приміром, було встановлено, що мезенхімальні СК, що є плюрипотентні, здатні гальмувати функціональну активність зрілих Т-лімфоцитів (25). Такий зв'язок регулюючих систем організму є двостороннім; адже гормональний і імунний статуси також впливають на процеси регенерації, а виходить, і на процеси старіння (1,6,8).

Відмінність стовбурової системи від інших систем організму.

Просторово-часова організація клітин стовбурової системи.
Неспеціалізованість клітин.
Потентність клітин.
Здатність до самовідновлення.
Значно довший термін життя.
Здатність до міграції, диференціювання, трансформації.
Дисемінація усередині органів і тканин.
Ієрархічна модель організації.
Регенераційна функція.
Високий потенціал для клінічного застосування. **З**

Захворювання стовбурової системи.

Нині визначені хвороби, що є хворобами стовбурових клітин, а точніше – стовбурової системи. Pierce (20) зіставляючи фенотип ЕСК і ТК (тератокарциноми), висловив гіпотезу про те, що багато пухлин виникають як помилки дозрівання регіональних стовбурових клітин. М. Clarke та М.Векег (20) пропонували поняття «ракові стовбурові клітини».

Розглядаються наступні групи хвороб стовбурових клітин (20):

- Хвороби мезенхімальних клітин (геронтологічна патологія, наприклад, хвороба Альцгеймера, остеопороз, фіброз легень);
- Органоспецифічні хвороби стовбурових клітин (саркома легень і аденокарцинома ендокринних клітин);
- Аплазія стовбурових клітин (наприклад, апластична анемія);
- Проліферативний синдром гематопоетичних стовбурових клітин (лейкемія і мієлодиспластичний синдром);
- Проліферативний синдром поліклональних гематопоетичних клітин (системні й органоспецифічні аутоімунні захворювання).

Клінічне значення стовбурової системи.

Найбільш перспективними у клінічному застосуванні мають бути результати робіт у двох напрямках:

1. Трансплантація екзогенних стовбурових клітин, що замінять втрачені.
2. Стимуляція проліферації ендогенних стовбурових клітин. **Проблеми і задачі стемології.**

Стандартизація методів виділення, культивування й аналізу зразків стовбурових клітин для кожного стовбурового простору, відпрацьовування єди-

них методик клітинної трансплантації, мінімізація ускладнень після клітинної трансплантації, пошук методів індукції до визначеного шляху диференціювання власних стовбурових клітин та багато інших (20).

Висновки.

Розгляд сукупності стовбурових клітин організму, як елементів єдиної стовбурної системи, дає можливість:

- спрямованого пошуку різних системних властивостей стовбурових клітин;
- використання деяких закономірностей, властивих іншим системам органів, до стовбурової системи дасть можливість більш повного розуміння взаємин у ній різних елементів, пошуку доказів синергізму дії елементів системи, розгляду питання про існування центрального і периферичного відділів, механізму функціонування й уточнення ієрархії у системі стовбурових клітин;
- з'ясування взаємини з іншими системами органів, зокрема, утвердження первинно- інтегруючої ролі стовбурної системи для всіх інших систем органів, у зв'язку з єдиним механізмом походження нових клітин у дорослої особи і здатністю стовбурових клітин до міграції і трансдиференціювання. Особливе значення має стовбурава система, як сполучна інтегруючаланка між нервовою, ендокринною й імунною системами;
- визначення стовбурової системи, як відокремленої в процесі філогенезу системи у результаті появи високодиференційованих тканин і клітин, що втратили здатність до самовідновлення;
- відстеження активності стовбурової системи в онтогенезі, включаючи ембріональний період;
- утвердження термінології: для сукупності стовбурових клітин в організмі ->«стовбурава система» і області науки, що вивчає стовбурову систему – «стемологія».
- дослідження патогенезу багатьох захворювань з позиції етіопатогенетичних причин у стовбуровій системі, що може привести до нових можливостей лікування системних патологій.

Всі ці питання на сьогодні залишаються відкритими. Більшу перспективу обіцяють дослідження не стовбурових клітин, а стовбурової системи, як об'ємної, системно-цілісної моделі, що займає в організмі одну з головних, якщо не домінуючу позицію.

Література

1. Bell D.R. Stem cells, aging, and cancer: inevitabilities and outcomes / Bell DR, Van Zant G. // *Oncogene*.-2004.- 23(43). -P. 7290-7296.
2. Eglitis M.A. Hematopoietic cells differentiate into both microglia and macroglia in the brains of adult mice / Eglitis MA, Mezey E. // *PNAS*. -1997. – 94.-P. 4080-4085.
3. Fassas A. High-dose immunosuppression and autologous hematopoietic stem cell rescue for severe multiple sclerosis / Fassas A, Kazis A. // *J Hematother Stem Cell Res*. – 2003. – 12. -P. 701-711
4. Haas S. Adult stem cell therapy in stroke / Haas S, Weidner N, Winkler J. // *Curr Opin Neurol*-2005 Feb. -18(1). -P. 59-64.
5. Human Anatomy: in 3 volumes / Bobryk I.1., Koveshnikov V.G., et al. -Lugansk.- 2006. Vol.1, p.23.
6. Liang Y. Genetic control of stem-cell properties and stem cells in aging / Liang Y, Van Zant G. // *Curr Opin. Hematol*. -2003. -10(3). -P. 195-202.
7. Limke T.L. Neural stem cell therapy in the aging brain: pitfalls and possibilities / Limke T.L., Rao M.S. // *J. Hematother Stem Cell Res*.-2003 Dec- 12(6). -P. 615-623.
8. Rao M.S., Mattson M.P. Stem cells and aging: expanding the possibilities / Rao M.S., Mattson M.P. // *Mech. Ageing Dev*.- 2001.-31. -122(7). -P. 713-734.
9. Satake K. Migration of mesenchymal stem cells through cerebrospinal fluid into injured spinal cord tissue / Satake K., Lou J., Lenke L.G. // *Spine*. – 2004 Sep 15. -29(18). -P. 1971-1979.
10. Schultz S.S. Adult stem cell application in spinal cord injury. // *Curr Drug Targets*. – 2005 Feb. -6(1). -P. 63-73.
11. Young H.E. Human reserve pluripotent mesenchymal stem cells are present in the connective tissues of skeletal muscle and dermis derived from fetal, adult, and geriatric donors / Young HE, Steele TA, Bray RA. // *Anat Rec*. – 2001. – 264. -P. 51-62.
12. Yurek D.M. Comparison of embryonic stem cell-derived dopamine neuron grafts and fetal ventral mesencephalic tissue grafts: morphology and function / Yurek DM, Fletcher-Turner A. // *Cell Transplant*. -2004. -13(3). -P. 295-306.
13. Болдырев А.А. NMDA-рецепторы в лимфоцитах-основа для взаимодействия нервной и иммунной систем. // *Вестник Фулбрайта*. – 2007. – №7. – [Электронный ресурс] http://www.fulbright.ru/newsletter/newslet_7/index.shtml#boldyrev
14. Гайдес М. А. Общая теория систем. Системы и системный анализ. -Винница: Глобус-Пресс, 2004. – 290 с.
15. Епифанова О.И. – Покоящиеся клетки: Свойства и функции в организме / Епифанова О.И., Терпких В.В., Захаров А.Ф. -Москва: Наука, 1983. – 176 с.
16. Корнева Е.А. Молекулярно-биологические аспекты взаимодействия нервной и иммунной систем / Корнева Е.А., Головки О.И., Казакова Т.Б. // *Вопросы мед. химии*. -1997. – Т.43. – № 5. – С.321-329.
17. Кухарчук А.Л. Стволовые клетки и регенеративно-пластическая медицина. // *Трансплантология*. – 2004. – т.7. – № 3. -С.76-90.
18. Лищук В.А., Мосткова Е.В. Стволовые клетки: исследования и практика / Лищук В.А., Мосткова Е.В. // *Валеология*. -2003. – №2. -С.4-16.
19. Мионов Н.В. Трансплантация нейрональных стволовых клеток человека при ишемическом инсульте в Остром и раннем восстановительном периодах. / Гольдштейн Д.В., Сабурин И.Н. // *В кн.: Материалы II Московского международного конгресса – Биотехнология: состояние и перспективы развития*». – Москва: М. – 2003. – С1 25.
20. Писаржевский С.А. Некоторые актуальные проблемы биологии стволовых клеток. [Электронный ресурс] / <http://314159.ru/pisarijevsky/pisarijevskyl.htm>
21. Репин В.С. Змбриональная стволовая клетка: от фундаментальных исследований в клинику. // *Патологическая физиология и эксперим. терапия*. – 2001. – № 2. – С. 3-8.
22. Репин В.С. Змбриональные стволовые клетки: фундаментальная биология и медицина / Репин В.С., Ржанинова А.А., Шаменков Д.А. -Москва: М. – 2002. – 96 с.
23. Сирман В.М. Проблемные вопросы клеточной трансплантации / Сирман В.М., Сирман Я.В. // *Трансплантология*. – 2004. – т.7. – № 3. – С.58-67.
24. Спивак Н.Я. Стволовые клетки. Биология и потенциальное клиническое значение / Спивак Н.Я., Сухих Г.Т., Малайцев В.В. // *Трансплантология*. – 2005. – т.8. – №3. – С. 6-14.
25. Стадников А.А. Стволовые клетки и репаративная регенерация в постнатальном онтогенезе млекопитающих / Стадников А.А., Шевлюк Н.Н. // *Морфология*. – 2006. – №6. – С.84-88.
26. Цимбалюк В.И. Нейрогенные стволовые клетки. / Цимбалюк В.И., Медведев В.В. – Киев. – 2005 – 596 с.

Академік В.С.Пикалюк, Л.Р.Шаймарданова

УДОСКОНАЛЕННЯ ДОДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЗА ПРОГРАМОЮ «ТУБЕРКУЛЬОЗ» НА ЗАСАДАХ КОМП'ЮТЕРНО- ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА МАТЕМАТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах неупинного прогресу науки і техніки особливої ваги набуває поняття якості освіти, саме тому інтерес викликають інноваційні технології, що дають змогу удосконалювати цю сферу діяльності. В освітній галузі України реалізується Концепція підготовки лікарів, розроблена відповідно до вимог Всесвітньої Федерації медичної освіти та основних положень Болонського процесу [2, 3]. Освітня галузь, як і медична освіта зокрема, ставши на шлях кардинальних реформ й входження до європейського освітнього простору, потребує приведення всіх її компонентів до загальноприйнятих міжнародних стандартів [1, 6]. Одним із ініціаторів, учасником і експериментальним майданчиком втілення всіх реформ та інновацій у медичній і освітній галузі України є Львівський національний медичний університет (Університет) імені Данила Галицького – найстаріший вищий медичний навчальний заклад країни, заснований у 1784 році, що готується до відзначення свого 230-річчя у листопаді 2014 року.

Входження України до Болонської угоди сприяло запровадженню кредитно-модульної системи організації навчального процесу. З 2004 року Університет став базовим навчальним закладом Західного регіону України з координації впровадження цієї нової методології навчання у вищих медичних навчальних закладах, де були запроваджені рейтингова система оцінювання навчальної діяльності студентів, а також залікові кредити ECTS.

В Університеті протягом останніх років реалізується система державного моніторингу якості підготовки медичних кадрів з можливістю об'єктивно визначати та порівнювати якість підготовки лікарів. Ліцензійні інтегровані іспити «Крок-1», «Крок-2», «Крок-3» вже стали невід'ємним елементом державної атестації студентів-медиків та лікарів-інтернів. На усіх етапах системи зовнішнього державного аудиту знань медика застосовані загальновідомі принципи TQM (Total Quality Management).

Рейтинг Львівської медичної школи зумовлений високим стандартом знань, наближенням Львова до європейських міст, а Університету – до традицій європейської вищої школи. Сьогодні Львівська медична школа не лише зберігає, але й нарощує свій потенціал, тому в 2001 році ректо-

рат Університету зробив важливий крок – прийняв рішення про перехід на англomовну форму навчання на факультеті для іноземних студентів.

Завдяки сучасним засобам комунікації (E-mail, Internet) потенційні апліканти можуть ознайомитись з умовами прийому в медичний Університет, навчальними програмами (Learning Curriculum) різних кафедр. Календарні, тематичні плани лекцій, практичних занять, самостійної роботи, практичних навичок, якими повинен володіти студент, представлені на електронних носіях в повному об'ємі. Маючи великий досвід у підготовці спеціалістів для зарубіжних країн, колективи кафедр розглядають цю роботу як питання державної ваги, що має важливе політичне значення, піднімає авторитет України за кордоном, розвиває і зміцнює міжнаціональні, партнерські, взаємовигідні зв'язки.

Згідно кредитно-модульної системи, програми навчання студентів медичних факультетів передбачають аудиторну (лекційні та практичні заняття), позааудиторну (самостійну) роботу студентів та підсумковий модульний контроль [2, 7].

Аудиторна робота зі студентами передбачає проведення лекцій, практичних занять, на яких визначається висхідний рівень знань, їх аналіз і корекція та самостійна робота студентів.

Для проведення практичних занять і лекцій англomовного відділення враховуються: мовна підготовки студентів, базовий рівень знань, логічність клінічного мислення, здатність працювати самостійно, володіння практичними навичками, вміння проводити клінічне обстеження хворого і робити узагальнення. З урахуванням рівня підготовки студента, ставляться навчальні завдання різної складності, тобто проводиться індивідуальна робота з кожним із них.

Одним із компонентів, що впливає на сумарну ефективність навчального процесу є самостійна робота, що вимагає сучасного інформаційного забезпечення, спрямоване на розвиток лікарського мислення, формування практичних вмінь та навичок. Практичне заняття будується як діалог спілкування викладача і студента, а також студентів між собою. Самостійна форма навчання студента може бути ефективною за умови достатнього навчально-методичного і матеріального забезпечення, тому на кафедрі розроблені і видані англійською мовою тексти лекцій, методичні вказівки, орієнтовні карти, тестові завдання різного ступеня складності

Інформаційні матеріали кафедр для самостійної роботи студентів широко використовують у вигляді календарно-тематичних планів, стендових

даних, методичних напрацювань, які розміщені на сайтах кафедр, а також результати видавничої діяльності, що містять навчальні посібники, підручники та монографії. Наявність електронних носіїв дозволяє всебічно використовувати навчальну літературу, яка регламентована МОЗ України та МОНМС України. Всі комп'ютерні версії навчальних планів та методичних напрацювань подані українською, російською та англійською мовами. Опрацьована система самостійної позааудиторної роботи широко використовується студентами при підготовці до практичних занять та дозволяє скоротити час на засвоєння матеріалу, що позитивно впливає на якість та результативність проведення підсумкового модульного контролю [4, 5].

Прикінцевий модульний контроль передбачає комп'ютерне або письмове тестування з наступним усним опитуванням, яке оцінюється незалежно. Його здійснюють працівники кафедр, що не проводили згадане вище тестування. Перелік питань заключного модульного контролю поданий в усіх перелічених інформаційних матеріалах кафедр.

Напрацювання колективу Університету направлене на оснащення навчальних кімнат та лекційних аудиторій, динамічне забезпечення педагогічного процесу новітніми інформаційними технологіями, систематичне оновлення та поповнення матеріалів, включаючи стендові та тестові завдання, а також всебічна видавнича діяльність сприяють постійному підвищенню якості навчального процесу, зростанню зацікавленості студентів до теоретичних та клінічних медичних дисциплін, що позитивно впливає на перспективу подальшого професійного формування майбутніх спеціалістів.

Література

1. Асеев, А. А. Использование информационных технологий в преподавании физиопульмонологии в медицинском ВУЗе [Текст] / А. А. Асеев // Туберкулез и болезни легких.- 2011.- № 4.- С. 41-46.
2. Зіменковський, Б. С. Особливості викладання фтизіатрії та пульмонології студентам з англійською формою навчання [Текст] / Б. С. Зіменковський, І. Г. Ільницький, М. Л. Павленко // Матер. наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми епідеміології, мікробіології та гігієни».- Львів 2010.- С.249-254.
3. Ільницький, І. Г. Інфекційні хвороби з основами физиопульмонології (Навч. посібник) [Текст] / І. Г. Ільницький та ін. // Львів, Атлас, 2009.- 404с.
4. Ільницький, І. Г. Синдром бронхіальної обструкції у практиці педіатра, фтизіатра і сімейного лікаря [Текст] / І. Г. Ільницький [та ін.] // Київ-Львів: Атлас, 2009.- 304 с.
5. Лепшина, С. М. Досвід використання системи дистанційного навчання з фтизіатрії [Текст] / С. М. Лепшина, Д. Л. Шестопапов // Університетська клініка.- 2008.- Т.4.- № 2.- С.10-12.
6. Феценко, Ю. І. Хвороби респіраторної системи [Текст] / Ю. І. Феценко, В. М. Мельник, І. Г. Ільницький // Київ-Львів: Атлас, 2008.- 497с.
7. Pavlenko, M. Diagnosis of TB Disease. The Bacteriologic Examination (Metod. recommendations) [Текст] / M. Pavlenko, I. Ilnytskyi, U. Chulovska // Lviv, 2003.- 12 p.

Автори:

Я. М. Ільницький – викладач кафедри прикладної математики Національного університету “Львівська політехніка”;

О. В. Гайдучок – викладач кафедри прикладної математики Національного університету “Львівська політехніка”;

Г. І. Ільницький – Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

***д.фіз.-мат.н., Я. М. Ільницький,
к.фіз.-мат.н., О. В. Гайдучок,
магістр, асист. Каф. медичної інформатики Г. І. Ільницький***

Я справжній гуцул!

**Державний вищий навчальний заклад
«Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України,
Запорізька обласна державна адміністрація, Академія наук вищої освіти України,
Академія економічних наук України, Всеукраїнська спілка вчених-економістів
За сприяння**

І Українського центру інвестиційних технологій; ПАТ «Запоріжтрансформатор»;
ПАТ «Мотор Січ»; ТОВ «Центр навчання «Актив»;
ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»;
ПАТ «Азовський машинобудівний завод»; ПАТ КБ «ПриватБанк»; ПАТ «Дельта Банк»

II МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ «Інтеграція освіти, науки і бізнесу»

з місією обміну ідеями, реалізації бізнес-можливостей та створення спільних проєктів
у сферах технологічного трансферу та інновацій

20 вересня 2013 р.

м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, аудиторія 307 третього корпусу

Програма заходів

8.30–10.00	Реєстрація та знайомство учасників
10.00–11.30	Відкриття круглого столу, постановочні доповіді
11.30–12.30	Перерва на обід
12.30–15.00	Основна частина
15.00–15.30	Кава-брейк

Головні питання для обговорення

Проблеми інтеграції освіти, науки і бізнесу
Інституційно-інноваційні напрями
Співробітництво науки і бізнесу
Інтеграція науки і бізнесу як основа національного економічного розвитку

Для участі у роботі круглого столу необхідно зареєструватися, вказавши відомості про учасників (ППП, науковий ступінь, вчене звання, посада та місце роботи, контактні дані) і теми доповідей, до *12 вересня 2013 р.* за електронною адресою: konf_econom_znu@mail.ru

НАТАЛІЯ ЛІВИЦЬКА-ХОЛОДНА

Наталя Лівницька-Холодна (псевдонім Наталка Волошка) – унікальна творча постать в історії українського художнього слова вже тим, що вона вірно служила поетичній музі понад вісім десятиліть (!) свого довгого творчого життя, придбавши на довгій ниві віку щедрі творчі врожаї. Юнкою змушена покинути батьківщину – не гадалося, що повернення ніколи не буде, – вона так і не навчилася жити чужиною без України. Пройдімося стежками її життєтворчості, прочуємо особливу творчу дикцію її неповторного поетичного голосу.

Майбутня поетка і перекладачка народилася на хуторі своєї баби в Золотоніському повіті біля Гельм'язова на Полтавщині 16 червня 1902 року. Походила з шляхетського, первісно козацького роду, засновник якого, згідно з викладеною в мемуарах її матері Марії Лівницької «На грані двох епох», у баталії з турками втратив праву руку, але перекинув шаблюку в ліву і продовжив рубатися, з того часу одержавши відповідне прізвисько, а там і прізвище. Батько Наталі Андрій Лівницький, вихованець колегії Галагана й активний громадівець, був членом Революційної української партії і патріотом-державником, співпрацював із С.Петлюрою, М.Поршем та іншими українськими політичними діячами, зазнав жандармських репресій – відрахування з університету св. Володимира й ув'язнення. Вплив батька на національне виховання дітей був вирішальним.

У десять літ Наталя, яка змалку віршувала (до того ж, на відміну від багатьох інших молодих українських поетів у царській Росії, тільки українською мовою), вступила до другого класу гімназії у Золотоноші. Проте кілька передвоєнних спокійних років родинного життя невдовзі змінилися на «буряне поліття» (Євген Маланюк) воєн і революції. Молоденька учениця мусила змінювати гімназії – Золотоніську на Полтавську і навпаки, згодом на Київську, Жмеринську і Переяславську. Після втрати української державності разом із батьком, тоді вже міністром уряду УНР, змушена була 1919 р. виїхати з батьківщини – як виявилось, назавжди.

Дороги Наталі Лівницької простелилися до Варшави, Тарнова, потім до Подєбрад. Тут вона закінчила гімназію, успішно склавши 1923 року матуральні іспити. Перед тим виступила друком із низкою оригінальних і перекладних творів у віденському часопису «Воля» й еміграційному альманасі «Сонцесвіт», включилася в українське громадсько-культурне життя. В цей

спосіб вона долала тугу за втратою волі України, протистояла тяжким матеріальним обставинам емігрантського життя.

У Празі в Карловому університеті почала студіювати романську філологію, причому сиділа за одним столом із О.Лятуринською. Спілкувалася також із М.Вороним, Є.Маланюком (вони підпали під її чар як чоловіки), з Ю.Липою, Д.Донцовим, Ю.Дараганом, подружжям Теліг. Виступала на літературних імпрезах із читанням власних віршів, і одного разу Маланюк не без підстав назвав її прилюдно українською Ахматовою. 1924 року Наталя Лівачка одружилася з художником Петром Холодним-молодшим (була йому вірною дружиною до самої його смерті), а через рік народилася дочка Леоніда. 1927-го р. завершила університетські студії магістром Варшавського університету. Друкувалася в «Літературно-науковому віснику», бурхливо прогресувала. В польській столиці Лівичка-Холодна стала співorganizаторкою журналу «Ми» й активною членкинею літературного угруповання «Танк», працювала референткою з питань освіти й культури у Союзі українок-емігранток у Польщі. До війни встигла видати дві збірки поезій – «Вогонь і попіл» (1934) та «Сім літер» (1937). Приглянемося, чим же прикметні ці книжки.

Перша з них об'єднала лірику кохання Н.Лівичкої-Холодної, подану трьома розділами – «Барвін-зілля», «Червоне й чорне» та «Попіл». Усі вони витворюють системну ідейно-естетичну цілісність, ліричну й ліро-драматичну історію приватного життя серця героїні. «Барвін-зілля» ввібрало відгомін народних весільних пісень і тональність біблійної «Пісні пісней» (як-от п'ятий вірш «О, стрункі твої ноги, стрункі...»). Вірші-мініатюри пластично відтворюють атмосферу любовних зустрічей «його» і «її» серед чаруючої природи, гедоністично поетизують взаємне шлюбне дарування себе з відчуттям радісної певності в майбутньому («Світлим, натхненним, простим...»). «Усміх коханий» сприймається тут як «найвища влада», любов же – як вічне «свято сонячних утіх».

Лірика весняного кохання драматизується в «Червоному й чорному» розкриттям жаги любовних зустрічей і болю розлук: «І тепер не кохати не можна, І забути не можна, ні!»¹. Авторка збагачує свіжими мотивами камерну поезію, виявляючи майстерність художньої подробиці («дивно вирізані брови»), взагалі характеротворення жінки, наділеної навіть дешицею демонізму. Так, героїня з палкою татарською кров'ю обіцяє стрункому юнакові: «Поцілую – і до скону Будеш прагнуть уст моїх»². У її жилах (вірш «Степова казка») оживає генна пам'ять про історичну добу ординських наїздів на українські степи, дівочий ясир, так само психологічно тонко і чуттєво зображених ув одному з ранніх творів Миколи Бажана.

«Попіл» же передає постбайронічну тугу ліричної героїні в очікуванні повернення свого лицаря, за яким слідком пішла її «молодість, як черниця», м'ятежність душі в стані

розпуки. Пуант збірки, діалогізований монолог «О, забудь мені гнівне слово...», дещо знімає напругу. Зболений внутрішній стан випрозороно ностальгійною пам'яттю серця про незабутню Україну. Узагальнюючий образ батьківщини (весна, Дніпро і хутір, «і в леваді верби забуті», «садки у вишнях») у моментальній фотографії ліричного спомину переведено у внутрішню площину крилатого, замріяного світосприймання з року Національної революції й відродження України – року «Сімнадцятого», так багатого на прапори і Бога «в кожному серці», «в кожній хаті».

Фінальний мотив першої підхопила друга збірка. Започаткувало її Шевченківське мотто, трагічно актуалізоване добою, - «Нема на світі України, Немає другого Дніпра»³. Хоча часу між виходом обох збірок минуло небагато, поезія Лівіцької-Холодної зазнала певних еволюційних змін. Зокрема, «Сім літер» поширили тематичне коло її лірики. В осерді зачинного розділу «*Mai Du Pays*» стали вже не інтимні переживання, а осмислення історичних доль України, драматична бінарна опозиція «там» – «тут». «Сім промінних літер» життєвірно діють на ліричну героїню (саму авторку). її спів бринить для України:

*Ти вся моя від Дону по Карпати
Й так солодко тобі одній служить!⁴
(«Проходить час, відходять в вічність друзі...»).*

Восьмивірш «Сім літер, що палають в слові Україна...», спадкоємно підхопивши мотиви попереднього твору, по-мистецькому самотньо проводить паралель між однаковою кількістю літер у двох власних назвах. Друга зашифрована в образі «семи підступних куль на вулиці Расіна» у Парижу. При цьому момент більшовицького злочину, вбивство Петлюри, зінтерпретовано як одну з Голгоф рідного народу. Громадського звучання вірші розділу показують внутрішню спорідненість із поезією «пражан». Зокрема, патріотичними мотивами Маланюка («В хаосі звуків, барв і ліній...»), відплати – О.Ольжича. Інша частина творів, більш лірична, зі щемом туги підносить різнобарвну красу рідного світлого краю. Лівіцька-Холодна входить до числа кращих майстрів такого віршування.

Описово-зображальна і виражальна лірика заключних розділів, названих

«Захід», «Мир-зілля» та «Гнів», долає резигнаційні настрої мотто з Оксани Лятуринської («Нема отчизни? – Іншої не треба! Ніколи не вросе у серце чужина...») відтворенням пам'ятних місць Праги – «Замок Подєбрада», «Карлів міст», Парижу – «Монпарнас», країни гелльветів, опосередкованої в попередній, Байронівській, літературній традиції («Шільйонський замок»). Згадані й інші вірші зовсім не є поетично-туристичними

нотатками. Оригінальність сприйняття та відтворення тієї чи тієї пам'ятки поєднується з артистичним утриваленням мисленого ширяння «чужинецьке» – «далеке, проте рідне». Пеаном Україні, древньому Києву, Дніпру, рідній славі звучать ці непересічні рядки духовно багатой українки. Вже безпосередньо Карпатам, Волині присвячено гурт наступних творів. Їхнім лейтмотивом є віра ліричної героїні в пробудження святого і грізного гніву, що то «пірве з кайданів наряд мій І поведе до слави» («Сповідь»). В певності в цьому її зміцнюють історіософські прозріння Маланюка й Юрія Липи, так що тільки питанням часу бачить ці доленосні зміни авторське «Я» («Коли?»).

1944-го р. поетка виїхала на захід до Оффенбаха. По війні опинилася в таборах для «переміщених осіб» у Майнцкастелі й Етлінгені, викладала в українській табірній гімназії. Належала до числа членів-засновників Мистецького українського руху, але через усілякі клопоти обмежувалася друком творів у табірних виданнях. Урешті 1950 р. Холодним удалося виїхати до США. В заокеанському «світі не з цього світу» замешкали в нью-йоркських «нетрях». Пані Наталя, володарка таємниць лірики, мусила працювати в старечому притулку, потім на фабриці коробок. Із 1957 і майже до кінця 80-х рр. родина проживала в Йонкерсі, дочекавшись трьох онуків. Опісля місцеперебуванням Лівницької-Холодної стали Канада й “українське село” Глен Спей. Її вірші цих десятиліть склали збірки “На грані” (писання 1944-1967 рр.), “Перекотиполе” (1968-1976), “Остання дія” (1979-1985) та «Поезії старі й нові»(вийшла 1986 р.).

Друга – далека – еміграція змінила музу Лівницької-Холодної. Недаремно лірикою філософії життя назвав її поезію у нарисі «Наталя Лівницька-Холодна» кіровоградський дослідник Леонід Куценко. За спостереженням Івана Коровицького, вдосконалися її мистецький вислів, поглибилася виразність і конкретність творів. Тематично-емоційну їхню зміну дотепно окреслив Богдан Рубчак як майже повне занедбання “горючих” і натомість підкреслення «горючих тематичних елементів»⁵. Збірка «На грані» заголовним віршем у тоні щирої сповіді подарувала читачам зізнання у власній інакшості, авторка поділилася новими цінними штрихами до символічної (бо худож-

ньої) автобіографії. Як свідчить авторка, в її жилах почало вщухати кипіння пристрасті, зате творчий «дужчає угору гін, Готичне в височінь зростання»6. З'явилися релігійні мотиви, - недаремно в інтерв'ю Богданові Бойчукові поетка визнала власну релігійність, але не церковного штибу. Як гуцули просто неба, вона могла молитись удома («та церковщина мене убиває»). В цю пору творчості Лівичька-Холодна благословляла світанки, присутність вищої сили в душі («Розмова з янголом») та у світі («Господні терези», «Вечір»). Або й оскаржувала збурений воєнний стан світу, його недосконалість («Розмова з Богом»), скеровуючися при тім, як Шевченко, проти людської несправедливості («Інвектива»). Всукупності її вірші творять неначе щоденник жінки кордоцентричного праведного закону, а сама письменниця виступає духовою переємницею традицій української літературної класики.

Дзеркало автобіографічних поезій висвічує теплий спогад із минулого вдома, гіркоту тривання душі, вмовкаючої під гамір ярмарку. Виногроно її лірики відбиває усвідомлення цінності літ, повних творчого меду, й тяжкості його збирання у вавилонській суєті суєт. Н.Лівичька-Холодна драматично зобразила вікові метаморфози («Жнива») і зимову дорогу старості й смерті. До збережених форм (мистецькі патріотичні в «Україні», «Батьківщині») додалися раніше не культивовані меморативні («Батькові», «Проводи»). Оригінальні «фабричні» вірші, ефективні контрастом «запроданих» рук і викрученого тіла, з одного боку, – та вільної думки з іншого. Помітним став її внесок в урбаністичну тему української лірики: під її пером витворився неоекспресіоністський образ Нью-Йорку, мегаполісу на Гудзоні, незвичний своєю тональністю посвідчень-скарг мешканки міста у контурах жанрово-побутових замальовок («Коти – відьомське кодло -на діжках Від сміття шарудять сухим папером», «ревуть у навісний ріжок На хідниках порториканські діти»7). Впроваджені Н.Лівичькою-Холодною підходи стали підмурівком поетичного «будування» інших діаспорних авторів, по-своєму модифікувалися в інонаціональних образах Дарії Рихтицької й ін. митців.

Новаторську лінію продовжила книжка «Перекотиполе». Вона показала: поезія Н.Лівичької-Холодної драматизувалася через неблаганність часоплину, в зв'язку з реальною загрозою ядерної катастрофи. Дійсність сприймається емігранткою ностальгійно-трагічно («В мені живуть іще ті давні села, І пахнуть квіти ти, що там цвіли, А дійсність гола й невесела, А внуки там ніколи й не були»8), деколи спричиняючися навіть до виникнення настроїв самозгуби. Раз-по-раз озивається на сторінках збірки невмируща патріотична пам'ять серця. Ферментуючим чинником тут могла послужити

нюхова галюцинація: серед «чужих засмічених бруків» героїні раптом пахне сіно... Серце її відіграє краса (пейзажноособистісний шедевр «Жоржини»), надія на державницькі переконання української молоді («Замість академій і промов»), теплий спомин (про приятелів-»пражан» – довершений «Мій спогад»). Лівницька-Холодна відшліфовує до досконалості майстерність «ударних» викінчень своїх віршів («Скільки дум недодуманих...», «Сон під Новий рік»), у т.ч. «відфольклорних» («Розмова») і навіть «кінецьсвітніх». В останніх вона сягала неабиякої сили експресії, як-от у рядках «..гоголівським мертвяком, Розбивши землю, встану й хтиві руки В жадобі витягну за тим кутком, Де й досі квітнуть прадідівські луки»⁹.

Феномен пізнього цвітіння Слова вивершила «Остання дія». Тут мистецьки поєднуються роздум над феноменом творчості («Народження поезії») й осердечений спогад про рідний дім «десь», не оптимістичне філософування про життя й мужньо-резигнаційні рядки «..кінчається вистава, І я – остання ява»¹⁰. Таке семантичне багатство тем старості й смерті (романтична візія смерті в Гоголівським дусі умовно малює, як зі смертю новоючасної сотниківни її предки встануть зі сну коло гробу, виймуть серце, і воно полине на Дніпрові піски) в літературі не має аналогій.

Письменниця створила також художньо-біографічну повість про Т.Шевченка «Шлях велетня» (1955), вправні переклади, головно із французької (Бодлер, Валері, Деборд-Вальмор) поезії, а також віршів Р.Фроста й італійських новел Л.Піранделло і М.Бонтемпеллі. В історії українського письменства глибина жіночої любові, майстерність простоти, всевладність настроїв аж до метафізичних, яскравість зображально-виражальних засобів, багатство барв назавжди забезпечили Наталі Лівницькій-Холодній окреме почесне місце.

Література:

1. Лівницька-Холодна Н., Поезії старі і нові. – Нью-Йорк, 1986. – С.70.
2. Там само. – С.80.
3. Там само. – С.91.
4. Там само. – С.93.
5. Рубчак Б. Серце надвоє роздерте // Там само. – С.37.
6. Там само. – С. 121.
7. Там само. – СІ 37.
8. Там само. – СІ94.
9. Там само. – С 184.
10. Там само. – С.209.

Академік В.Ф.Погребенник

ПОКЛИКАННЯ ЛІКАРЯ – РОЗУМІТИ ПАЦІЄНТА

З цих слів розпочалася наша розмова з відомим політиком і організатором охорони здоров'я, народним депутатом України IV, V і VI скликань, головою Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, заслуженим лікарем України Тетяною Бахтеевою.

— Останнім часом, часто буваючи у відрядженнях в різ- их регіонах України, я ще і ще переконуєся в тому, скільки

у нас чудових медиків – лікарів і медсестер, фельдшерів і ревізорів – усіх, хто працює в медичних закладах і стоїть на сторожі здоров'я і життя своїх співвітчизників, – говорить Тетяна Дмитрівна. – Працюючи в складних умовах дефіциту всього необхідного для виконання своїх професійних обов'язків (передусім ліків і сучасної апаратури), отримуючи мізерну зарплату – медики здебільшого залишаються вірними клятві Гіппократа, сумлінно й чесно виконують свої обов'язки.

Воістину мав рацію великий Гомер, стверджуючи: «Вартий багатьох воїнів один цілитель вправний». Упевнена: так було, так є і так завжди буде!

— **Тетяно Дмитрівно, поговорімо про Вашу діяльність як лікаря. Ви маєте за плечима колосальний досвід роботи. Можливо, і відомим політиком доводилося рятувати життя?**

— Чи варто називати імена конкретних людей? Головне, що будучи засновником і керівником медичного об'єднання, де трудиться три тисячі співробітників і яке розраховане на 1300 ліжок для хворих не тільки Донецької, а й Луганської області та Криму, я можу з впевненістю сказати про те, що робила все можливе для поліпшення здоров'я людей. І для порятунку людських життів. Окремих прикладів також можна навести чимало. Але, як на мене, головне – свято берегти вірність клятві Гіппократа. Чого я особисто дотримувалась, дотримуюсь і буду дотримуватись завжди.

— **Безумовно, Ви, як лікар, маєте секрет: як бути здоровим, зберігати бадьорість духу і радісний настрій? Чи не шкодить політика жіночому здоров'ю?**

— До приходу в Раду я здобула великий життєвий досвід. На початку кар'єри на роботу їздила за півсотні кілометрів, працювала, як правило, на 1,5 ставки – з 8 ранку до 8 вечора. Дуже часто підробляла в святкові й вихідні дні. Намагалася з усіх сил і фах лікарський вдосконалити, і дисертацію кандидатську захистити, і ще багато-багато чого зробити. До цього мене спонукало саме життя...

Звичайно, роботу в Раді з тими навантаженнями, що були, не порівняти. Але дуже часто доводиться робити переїзди, вірніше, перельоти. За три дні, наприклад, 5 польотів. Як правило, 3—4 польоти припадає на тиждень. Поспішаю до своїх виборців, на зустрічі з колегами-медиками, представниками місцевої влади по всій Україні. А ще завжди поспішаю до сім'ї – в Донецьк. Отак і мандрую.

Щоб бути здоровим, зберігати бадьорість духу і добрий настрій (і в цьому криється весь мій секрет), треба мати душевну рівновагу.

А в цьому мені дуже допомагає спілкування з друзями. Наприклад, коли я в Донецьку, то в Києві мої друзі сумують за мною. І я за ними теж. А коли в Києві, то мене чекають в Донецьку. І я теж прагну швидше побачити дорогої мені обличчя... Усі мої друзі – це одна велика дружня родина. Ми так кажемо завжди.

Політика, впевнилась я, аж ніяк не шкодить жіночому здоров'ю. І чоловічому теж!

Звичайно, коли людина потрапляє в парламент вже хворіючи, тоді все може трапитися. Тому, на мою думку, перед обранням в депутати потрібно проходити медичне обстеження. Шкодять здоров'ю професійні захворювання, приміром, у гірників і металургів, які тяжко працюють. Це я знаю зі своєї лікарської практики, коли здорові чоловіки, віддавши виробництву кращі свої роки, ставали інвалідами.

В політиці, на мою думку, інвалідом не станеш, якщо до цього не хворів.

— А як відпочиваєте у позаробочий час? Маєте хобі? Який Ваш улюблений колір і хто для Вас є взірцем політика? Про що мрієте?

— Вивчаю глибоко історію, люблю мандрувати, знайомитись із життям і побутом як регіонів України, так й інших країн і народів. Це збагачує духовно, допомагає дізнатись чимало цікавого про життя, звичай й уподобання людей, глибше пізнати природу й світ.

Коли випадає вільна година, дуже люблю подивитись гарний художній фільм, побути в сім'ї, поспілкуватись з друзями й внучкою, котрій вже 9 років і вона радує мене своїми успіхами в навчанні, особливо – в математиці,

музиці, оволодінні англійською мовою. Мій улюблений колір – блакитний. Взірець політика для мене – Маргарет Тетчер та Ангела Меркель.

Мрію, аби моя країна була доброю, щасливою і мала своє незалежне майбутнє, а люди жили в ній заможнo, в сім'ї єдиній.

І ще дуже щиро хочу, аби всі діти в Україні були здоровими й щасливими і жили в сім'ях зі своїми батьками.

— **Мабуть, тому Ваша добродійна діяльність спрямована на діток. А з чого все почалося?**

— Із звичайного листа, у якому було декілька фраз, що буквально вразили мене. Я їх запам'ятала на все життя. Дівчинка з далекого шахтарського селища на Донбасі, яка багато років була прикута до ліжка через тяжку недугу, отримала в подарунок від мене імпортовану інвалідну коляску.

І що вона Вам написала?

Просто і зворушливо: «Дорога Тетяно Дмитрівно, Ви подарували мені не коляску, а можливість спілкуватися з людьми, з цілим світом. Ви подарували мені щастя знову бути почутою на цій землі». В кінці листа дівчинка процитувала слова Великого Кобзаря: «Хто серце чистее нагріє огнем любові...» З того часу ці рядки у мене завжди на письмовому столі.

Тоді я була депутатом Донецької обласної ради, працювала на посаді головного лікаря ДОКТМО. Скажу відверто: лист цей допоміг мені по-новому поглянути на благодійність і на людей, які чекають твоєї допомоги. Тому у жовтні 2002 року я створила обласний благодійний Фонд «Гуманність».

Фонд сприяє соціальній реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, інших людей, які потребують опіки; допомагає особам, які унаслідок своїх фізичних вад обділені у реалізації своїх прав і законних інтересів; сприяє розвитку науки і освіти, поліпшенню якості медичної допомоги населенню України, створенню умов для максимального забезпечення доступною профілактично-лікувальною допомогою пацієнтів, допомагає багатодітним, малозабезпеченим і кризовим сім'ям.

Майно і кошти Фонду складають добродійні внески і пожертвування фізичних і юридичних осіб, що надходять в грошовій і натуральній формі.

— **Наскільки мені відомо, Ви також перерахували частину своєї заробітної плати на рахунок Фонду. Можу навести чимало прикладів Вашої особистої безкорисливої допомоги тим, хто її потребував. Зокрема, Ви взяли шефство над Донецьким обласним спеціалізованим дитячим будинком «Малютко» і опікуєтесь його вихованцями ось уже понад п'ять років поспіль.**

— Розуміти, що існує тільки твоя сім'я і тільки твої діти, — цього на сьогодні недостатньо. З десяти мільйонів дітей в Україні шістдесят тисяч залишилися без батьківської опі-

ки, не мають ні мами, ні тата. Але вони такі ж, як і всі: уміють усміхатися і танцювати, розуміють музику, знають слово «дякую». Я радію, коли малят забирають у сім'ї. До мене теж звертаються, особливо останні два роки, для того, щоб я допомогла усиновити дитинку. Я допомагаю з великим задоволенням! Але багато малюків ще чекають на таке щастя. Вони раді гостям, теплим словам, увазі і турботі про них. Ви б бачили як під час концерту напередодні свята вони намагалися сподобатися гостям. Я всім серцем відчуваю їхню любов. Недарма ж кажуть, що коли людина любить, їй ніщо не страшно на цьому світі.

ВІД АВТОРА:

Протягом останніх років за допомогою народного депутата Тетяни Бахтєєвої на виконання статутних положень Фонду було залучено добродійних внесків і пожертвувань від фізичних і юридичних осіб в грошовій і натуральній формі на значну суму.

Кошти і товарно-матеріальні цінності були передані у формі добродійної допомоги саме тим, хто її найбільше потребує. Це – ради ветеранів Другої світової війни Калінінського, Ворошиловського, Будьонівського, Пролетарського районів, мікрорайону «Об'єднаний» м. Донецька, і міський профілакторій ветеранів війни, і Слов'янське товариство сліпих, і Донецька обласна дитяча лікарня, і ліцей ім. Богуна (м. Боярка), і ліцей МВС (м. Київ), і донецькі дитсадки. Враховуючи недостатнє бюджетне фінансування лікувально-профілактичних закладів м. Донецька і області, Фонд закупив 8 автомобілів ВАЗ-2107. Нині ці авто використовують за призначенням в обласній дитячій лікарні, обласному протипухлинному центрі, чотирьох міських лікарнях Донецька та інших закладах.

Тетяна Дмитрівна через свій Фонд придбала і подарувала дитячому будинку «Малятко» для перевезення його вихованців автомобіль «Чері Амулет». У Донецьку, на Донбасі, та й по всій Україні дуже багато людей позитивно оцінюють добродійну діяльність Тетяни Дмитрівни Бахтєєвої. Адже вона не на словах, а на ділі хоче поліпшити життя як своїх земляків, так і всіх жителів України. І люди глибоко вдячні їй за це.

Микола Мостович

МИХАЙЛО ОСТРОГРАДСЬКИЙ

Багато видатних письменників, художників, діячів науки та культури народила земля Полтавська у XIX ст. Але, мабуть, найпочесніше місце серед них належить видатному українському математику – Михайлу Васильовичу Остроградському, який завдяки гостроті та сміливості свого розуму, глибині аналітичних здібностей та широкій математичній освіті зумів оволодіти вищими ступенями сучасного йому природознавства і, зокрема, математики та механіки. Завдяки цьому він у своїх наукових працях одержав результати першорядного значення і зайняв почесне місце серед найвидатніших математиків свого часу.

Родина Остроградських походить із козацької старшини. Народився Михайло Васильович 24 (12) вересня 1801 р. у селі Пашенна Кобеляцького повіту Полтавської губернії. Батько – Василь Іванович – був поміщиком середнього достатку (мав 270 душ кріпосних), дослужився до чину колезького асесора і в 1809 р. пішов у відставку. Мати – Ірина Андріївна Устимович, із родини чиновника, була лагідною та дбайливою господинею. Михайло був четвертою дитиною, мав старшого брата Йосипа та сестер Олену й Марію. У 1809 р. народився брат Андрій. У досить патріархальній сім'ї Остроградських зберігалися звичаї батьків і розмови велись українською мовою. Михайло юність свою проводив у спілкуванні з сільськими ровесниками, жваво сприймаючи ті ж казки та повір'я, що і вони, і надалі на все життя зберіг у собі приязнь та любов до своєї домівки, до рідного краю.

За свідченням біографа, жвавий Мишко ще в ранньому дитинстві виявляв рідкісну спостережливість і природну схильність до виміру якоїсь речі та іграшки. Хлопчику ішов уже 9 рік і треба було готуватися до служби, військової чи цивільної, а першим кроком у цьому напрямку був початок навчання. З цією метою у 1809 р. батько відвіз сина до Полтави.

Полтава того часу була невеликим провінційним, але знаменитим в історичному плані містом, на околицях якого відбулась відома битва із шведами.

У 1802 р. була заснована Полтавська губернія і відтоді місто стало досить інтенсивно розбудовуватись. У лютому 1808 р. тут була відкрита гімназія й одночасно будинок “для виховання бідних дворян”, своєрідна школа-інтернат. Виховною роботою тут займались помічники директора, названі наглядачами. Серед них у роки навчання Миколи Остроградського був відомий український письменник І.П. Котляревський, майор у відставці. Він щиро піклувався покращенням побуту своїх вихованців та влаштовував для них додаткові заняття з військової справи, креслення, танців. Тут Мишко жив та навчався один рік.

У той же час, за старим звичаєм російських дворян, майбутнього математика 1809 р. записали на службу до канцелярії полтавського цивільного губернатора у чині губерньського регістратора. Далі (у 1812 р.) його перемістили до Роменської, а трохи пізніше – до Полтавської поштової контори. Тут його скоро підвищили до чину колезького регістратора і він там числився до березня 1815 р.

До гімназії Михайло вступив у 1810 р. і разом із своїм старшим братом Йосипом поселився на приватній квартирі у чиновника О.І. Ротмістрова. Перебуваючи в гімназії, М.Остроградський не відзначався особливою старанністю, хоч був помічений як жвавий та здібний хлопчик. У перші роки навчання Михайло мав дещо кращі оцінки, а далі вони значно погіршились, особливо з мов та латині, які він “не вчив”. У зв’язку з цим батько забрав Михайла з 3-го класу гімназії (всього було 4) і на початку 1816 р. повіз сина до Петербурга, маючи на увазі влаштувати його до одного із гвардійських полків, про що раніше мріяв Михайло. Але з півшляху вони повернулись додому, оскільки батько засумнівався в доцільності свого наміру.

Далі за порадою дядька по матері – П.А. Устимовича, що займав високі пости, було вирішено направити Михайла до Харкова для вступу до університету, оскільки університетський диплом відкривав шлях до високих чинів по службовій кар’єрі.

Для підготовки до вступу в університет батько влаштував Михайла на квартиру до викладача військової справи М.К.Робуша. Останній був також власником приватного чоловічого пансіонату з правами гімназії. Спочатку Михайло навчався у М.К. Робуша. Про перші успіхи вихованця Робуш писав батьку в жовтні 1816 р.: “Під час канікул я займався з Михайлом Васильовичем французькою мовою, математикою та фортифікацією. З першого вересня влаштував вільним слухачем в університет. Михайло Васильович

старанно відвідує словесні та математичні науки, вдома ж повторює і поводить себе скромно і шляхетно” (9, 360).

Через рік навчання М.В. Остроградський витримав іспит для вступу до фізико-математичного відділення університету (27.8.1817). У перші місяці занять, за словами Робуша, він проявив себе зразковим студентом. Але на початку другого курсу він навчався без захвату і мріяв про військову службу, “кожної хвилини будучи готовим проміняти університет на будь-який полк” (11, 50).

Суттєва зміна поглядів та устремлінь М.В. Остроградського сталася на початку 1818 р., коли він переїхав на квартиру викладача математики університету Андрія Федоровича Павловського, який справив на юнака значний вплив. Павловський першим звернув увагу на незвичайні здібності Остроградського до математики і, користуючись повагою студента, довів йому всю необґрунтованість його юнацьких захоплень та пробудив у нього цікавість до науки й захоплення математикою. Слідуючи добрій пораді свого вчителя, Остроградський енергійно взявся за заняття й уже через 2 – 3 місяці здивував Павловського своїми успіхами. Згодом Павловський згадував, яка велика відмінність була між ним і Остроградським у засвоєнні матеріалу. Остроградський справлявся з цим значно швидше. Великий вплив на освіту та становлення Остроградського як математика мав також професор, ректор університету Т.Ф.Осиповський. Осиповський і Павловський не лише допомагали Остроградському у навчанні, а й зуміли захопити його заняттям наукою і відмовитися від військової служби.

Захоплення навчанням дало скоро позитивні наслідки. М.Остроградський у 1818 р. витримав іспит на трирічний курс університету й отримав відповідний атестат. Правда, він проігнорував деякі предмети – фізику, стародавню історію, філософію, іноземні мови, які його менше цікавили.

Після перебування в маєтку батька М.Остроградський остаточно вирішив присвятити себе математиці і повернувся до того ж університету, аби “удосконалити себе у науках, що відносились до прикладної математики”, як він писав у заяві до ради університету (3, 47). Через рік напружених занять, 1820 р., М.Остроградський блискуче склав іспити і був представлений ректором Т.Ф.Осиповським до ступеня кандидата (відповідно до “Положення” 1819 р.). Але фізико-математичне відділення не підтримало цієї пропозиції, оскільки М.Остроградський отримав студентський атестат до виходу “Положення”. Тоді він повторно

склав усі іспити, крім філософії. Цей іспит проф. Дудрович відмовився приймати, оскільки Остроградський не відвідував його лекцій та лекцій із богослов'я. На цій же підставі та у зв'язку з достроковим вибуттям Остроградського з університету в 1818 р. професор опротестував перед попечителем округу законність атестата Остроградського. Це був час аракчєєвської реакції, коли Т.Ф. Осиповського, що раніше симпатизував М.Остроградському, змусили піти у відставку. Після пояснення М.Остроградського, відділення дозволило йому скласти іспит і з філософії. Але донос Дудровича підтримав попечитель Карнеєв і звернувся за вироком до міністра духовних справ та народної освіти кн. Голиціна. Останній запропонував Остроградському знову повторити всі студентські іспити або анулювати атестат 1818 р. Обурений таким поворотом справи, М.В. Остроградський відмовився від подальших спроб. Повернувшись до маєтку, він звернувся до батька з наполегливим проханням допомогти йому продовжити навчання в Парижі, зокрема – в галузі математичних наук. У травні 1822 р. Михайло вирушив до Парижа, але біля Чернігова був обікрадений. Проте друга його спроба закінчилася благополучно, і десь у серпні він уже був у Парижі.

У першому листі з Парижа 25 вересня 1822 р. М.Остроградський писав: “Після подорожі, що продовжувалася майже півтора місяця, я приїхав до Парижа цілком здоровий, у той же день оглянув все місто. Воно, звичайно, дуже гарне, але красоти його перебільшують у сто раз” (9, 363). Після опису зовнішнього устрою та перших вражень про французів, Михайло сповіщав про свої матеріальні нестатки і наполегливо прохав батька надіслати грошей через брата Йосипа в Петербурзі, оскільки прямого зв'язку тоді не було.

Перебуваючи в Парижі, Остроградський міг відвідувати лекції на факультеті наук Паризького університету, в Політехнічній школі та у Французькому коледжі, де викладали відомі вчені того часу. Трохи пізніше Михайло зустрівся з посланцем із Росії, здібним математиком В.Я.Буняковським, який у 1825 р. одержав ступінь доктора. Відтоді у них склалось благодотворне спілкування. Крім слухання лекцій Остроградський став відвідувати засідання Паризької академії наук. У відділенні математичних наук він міг спілкуватися з Лапласом, Лежакдром, Пуассоном, Коші, Ампером, Біом, з механіками Пуансо, Навьє, Проні, фізиками Араго, Френелем, Гей-Люссаком та ін.

Через 30 років, звертаючись до секретаря Паризької академії наук із

нагоди свого обрання в її члени-кореспонденти, М.В.Остроградський просив передати подяку математикам видатної академії, яких він мав нагоду знати особисто, зокрема Коші, “моєму видатному вчителю, винятковому вченому, який, охопивши всі науки у всій їхній широті, поширив їх межі, подібно до Ейлера й Лагранжа; пану Пуансо, який мав люб’язність викласти мені принцип його прекрасної теорії обертання задовго до її публікації; пану Біне, моєму професору у Французькому коледжі, видатному математику і сучасному президенту Академії; пану Штурму, моєму другу, котрий збагатив алгебру та трансцендентний аналіз з Теоремами великої значності і пану Ламе, котрий поширив теорію лінійних рівнянь з частинними похідними”. Далі була висловлена подяка і небіжчикам: “Пуассону, який шанував мене своєю прихильною дружбою, і Фур’є, котрий був моїм благодійником; пам’ять про них і вдячність. якою я зобов’язаний останньому, я збережу назавжди” (9, 337).

Як відомо, Остроградський був обраний членом-кореспондентом Паризької академії наук після Лежен-Діріхле 43 голосами із 48. Наведений вище лист Остроградського був надрукований у “Доповідях” Паризької академії, т.42 (1856) ст.929.

Через рік-два занять у М.В.Остроградського відкрилось досить потужне творче джерело. Уже в 1925 р. в одній із своїх робіт Коші згадував тих, хто працював по його тематиці і написав: “Один російський молодий чоловік, Остроградський, обдарований великою проникливістю і досить обізнаний у численні нескінченно малих, дає нове доведення згаданих мною вище формул, вміщених в 19 зошиті Журналу політехнічної школи” (3, 66). Ця стаття Коші дійшла до Харкова і викликала бурхливу радість А.Ф.Павловського за свого вихованця, про що потім згадував брат Михайла – Андрій.

У листопаді 1826 р. Остроградський представив Паризькій академії свою першу наукову роботу “Мемуар про розповсюдження хвиль в циліндричному басейні”. Вона була сприйнята з достатньою увагою, рекомендована до друку і з’явилася в “Працях” Паризької академії в 1832 р. (1, 7–22). У 1826–1827 рр. за рекомендацією Коші Остроградський викладав математику в коледжі Генріха IV, одному із популярних на той час навчальних закладів. Ця висока довіра була відзначена при виборах Остроградського ад’юнктом Петербурзької академії наук.

Важливо зазначити й те, що завдяки пошукам відомого історика математики А.Н. Юшкевича на початку 60-х років минулого сторіччя вда-

лося виявити в архіві Французької академії наук ще кілька робіт М.В. Остроградського, представлених ним цій академії в 1824 – 1827 рр. По тематиці вони належать до інтегрального числення, теорії лишків та математичної фізики. Ці роботи значно повніше знайомлять нас із відкриттям Остроградського, котрі принципово висвітлюють його внесок до загального розвитку математики. Особливо це стосується робіт з теорії теплоти і застосованого в них апарату вчення про кратні інтеграли – де одержано результати першорядного значення. Більша частина цих робіт перекладена, опублікована і докладно прокоментована в “Історико-математичних дослідженнях”, вип. XVI М., 1965.

Отже, за час перебування в Парижі М.В. Остроградський склався як учений, цілком оволодів найбільш дійовими методами математичного аналізу того часу, в безпосередньому контакті сприйняв найбільш загальні результати і теорії механіки та математичної фізики. Йому стали також відомими здобутки і методи славетних Гауса та Абеля.

На початку 1828 р. М.В. Остроградський залишив Париж. Подорож до Петербурга не обійшлась без пригод. У Дерпті він зустрівся із студентом місцевого університету – поетом Язиковим, він допоміг Михайлові дістатись до брата Йосипа, який служив тоді в канцелярії морського міністерства. Для одержання права на проживання в Петербурзі, де він збирався влаштуватись, якраз і згодився документ про присвоєння М.В. Остроградському чину колезького реєстратора. Після прибуття до Петербурга М.Остроградський негайно був взятий на деякий час під секретний нагляд поліції, хоч сам він цього можливо і не знав. Коли Михайло влітку поїхав до батька, то секретний нагляд поліції по інстанції передали через губернатора Кобеляцькому земському комісару Щекуніну.

У той же час, перед від'їздом до родини М.В. Остроградський подав до Петербурзької академії мемуар “Замітка про один інтеграл, що зустрічається при обчисленні притягання сфероїдів”, на який акад. Коллінс дав дуже прихильний відгук. Восени Остроградський представив ще дві роботи з інтегрального числення. Внаслідок академіки Коллінс, М.Фус та Вишневський у грудні 1828р. запропонували обрати М.В.Остроградського на вакантну посаду ад'юнкта Академії з прикладної математики, де він пропрацював понад 30 років. Багато уваги та часу він присвятив педагогічній діяльності, розпочавши її у 1828р. викладачем математики в Морському корпусі.

За рік після обрання Остроградський десять разів виступав на засі-

даннях Академії з доповідями про свої дослідження з розділу математичної фізики. У листопаді 1829р. він розпочав читати свій перший публічний курс з небесної механіки, який збирав багато слухачів та пізніше був схвально оцінений Араго і Пуассоном. У той же час за завданням Академії були написані відгуки на кілька робіт з математики інших авторів та підготовлено вперше в науці план створення фундаментальної праці з математичної фізики.

11 серпня 1830 р. М.В. Остроградський був обраний екстраординарним, а 21 грудня 1831 р. – ординарним академіком з прикладної математики. На кафедру чистої математики він був переобраний 15 червня 1855 р. Професором аналітичної механіки та астрономії Інституту корпусу інженерів шляхів сполучення він був призначений у травні 1831 р., а з січня 1832 р. розпочав викладацьку діяльність у Головному педагогічному інституті.

1831 р. Остроградський без відома батьків одружився з Марією Василівною Купфер, яка гарно складала вірші німецькою мовою, грала на фортепіано та співала, і він приязно сприяв тому, аби вона удосконалювалась у цих мистецтвах. У них було троє дітей – син Віктор та дочки Марія й Ольга. Коли Михайло Васильович був вільний від роботи, то любив з ними бавитись. Господарські справи Остроградського не цікавили, ними займалась дружина. Коли він перебував майже щороку на відпочинку у своєму маєтку, то любив спілкуватися українською мовою, влаштовував селянам банкети і ті з нетерпінням чекали прибуття “генерала”. Оскільки в хуторі Довгому не було річки, то він часто їздив до молодшого брата Андрія в село Пашенку й купався у Пслі. При цьому він любив загравати з селянськими дітьми. Новий рік Остроградський також любив зустрічати в маєтку з гостями. Згадуючи дитинство, він під вечір виходив на двір і під вікном власної вітальні рідною мовою проголошував: “благословіть щедрувати!” і далі промовляв: “Щедрик, ведрик, дайте вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски, ще цього мало – дайте і сала” (11, 81). Михайло Васильович був високого зросту (190 см), статний собою і здорової комплекції, іноді любив цим похвалитись і майже не хворів. На все життя він зберіг любов до рідної мови, і часто не без задоволення вживав українські слова та вирази не лише в товариських бесідах, а й на лекціях. Так званий малоросійський акцент не полишав його все життя, за що йому дорікала його тітка. Але її він утішав зразковим володінням французькою мовою, добрим знанням французької класичної літератури, міг декламувати монологи із Райна, Корнеля, Мольєра, вірші Беранже. Згодом Остроградський добре оволодів і російською мовою, любив де-

кламувати вірші Державіна, Жуковського, Пушкіна. Дуже любив і поважав Т.Г. Шевченка, з яким був, як видно із щоденника Шевченка, у досить дружніх стосунках. Останній згадував: “Від Н.Д. Старова поїхали ми з Семеном (Семен Степанович Гулак-Артемівський – В.Д.) до М.В. Остроградського. Великий математик прийняв мене з розпростертими обіймами, як земляка і як свого сім’янина, що надовго відлучався. Спасибі йому”. (3,90). Згадував Шевченко про Остроградського і в повісті “Художник”.

Після обрання М.В. Остроградського академіком, за наступні 30 років він виконав надзвичайно великий обсяг наукової роботи. Не маємо змоги навіть у загальних рисах розглянути це питання та описати окремі здобутки академіка. Ми лише вкажемо основні напрямки його досліджень, які охоплюють більше 30 мемуарних текстів, багато заміток та невеликих праць, 12 розгорнутих друкованих рецензій на праці інших учених, кілька курсів та підручників, в які вкраплені елементи оригінальної творчості.

До розділу математичної фізики належать роботи з гідромеханіки, теорії потенціалу, теорії теплоти, теорії пружності. Остроградський зосередив увагу на тих питаннях, які в його час були новими й важливими, та обумовлювали розвиток певної галузі. Суттєвий крок уперед зробив Остроградський разом із Коші в напрямку строгості та точності математичних міркувань.

Про роботи М.В. Остроградського в галузі аналітичної механіки М.С. Жуковський відзначав, що “у всіх його працях головна увага концентрувалася не на розв’язку окремих задач, а на встановленні загальних теорій”. З особливою любов’ю він займався узагальненням методу Лагранжа про можливі переміщення та встановлення теорем динаміки на самих загальних основах (3, 174).

Першою була робота Остроградського по зовнішній балістиці про рух снаряда як твердого тіла – з урахуванням його обертання. Вслід за Пуассоном Остроградський сказав тут своє нове слово. Робота була розпочата за велінням царя Миколи I, і виконанню її Михайло Васильович присвятив багато уваги, розглянувши теоретичний та практичний аспекти.

Робота М.В.Остроградського з математичного аналізу здебільшого пов’язана з його дослідженнями з математичної фізики і механіки та з його навчальними курсами. Ці праці є помітним внеском до основних розділів математики. Одним із найвидатніших досягнень Остроградського в галузі аналізу був його “Мемуар про числення варіацій кратних інтегралів” (8, 45 – 64).

У галузі інтегрального числення Остроградський вивчав проблему “ал-

гебраїчного інтегрування”, тобто ті умови, коли інтеграл від алгебраїчної функції був би функцією того ж виду.

Окремі питання вирішення ним у галузі теорії чисел, алгебри, геометрії та теорії ймовірностей.

Про початок викладацької роботи М.В. Остроградський згадувалось вище. Заняття балістикою зблизило його з вищим військовим керівництвом і певною мірою сприяло запрошенню його в середині 1840 р. до викладання в Головному інженерному училищі, а в серпні 1841 р. він був призначений викладачем Головного артилерійського училища. З появою Остроградського в цих закладах, які згодом були перетворені в академії, математика із другорядного предмета стала провідною, а математична освіта вихованців значно зросла. Лекції, читані ним, відзначалися повнотою, строгим та точним викладом. Завдяки його увазі та майстерності, у Петербурзі була створена потужна математична школа, вихованці якої згодом стали викладачами математики та сприяли плідному розповсюдженню математичних знань. М.В. Остроградський був залучений як голова комітету по вивченню та покращанню навчальних планів і програм та по складанню посібників з усіх розділів математики та механіки для військово-навчальних закладів.

1847 р. була заснована посада головного спостерігача за викладанням математичних наук у військово-навчальних закладах, на яку було призначено М.В. Остроградського. Наш український математик вважався першим математиком Росії.

Велика робота була виконана Остроградським по створенню підручників та посібників з різних розділів математичних наук, його педагогічні погляди з часом змінювались, але поступово склались у певну систему, викладену ним спільно з І.А. Блумом у книжці “Роздуми про викладання”. Автори підкреслюють важливість освіти, зокрема технічної, для розвитку сільського господарства та промисловості. В передмові вони вказують, що “наступні роздуми мають за мету дати нарис історії викладання прикладних наук, критику застарілих методів і показати, яким може бути майбутнє суспільство, яке побажає застосувати найефективніші методи, розповсюджувати їх та застосовувати послідовно, енергійно і повсякчас” (9,32). Автори обґрунтовують основну ідею трудового виховання, активного, наочного та міцного знання. Цих принципів дотримувався Остроградський і в своїй викладацькій роботі, започаткувавши прогресивний рух за реформу викладання математики.

Наукові заслуги М.В. Остроградського були відзначені обранням його членом Американської, Туринської та Римської академії наук. Він був обраний почесним членом Київського, Петербурзького, Московського та Казанського університетів.

Влітку 1861 р. М.В. Остроградський за звичаєм відпочивав у своєму маєтку і багато купався. З часом на спині з'явився нарив, що перейшов у відкриту рану. Після лікування йому стало краще і він почав збиратись до Петербурга, але доїхав лише до Полтави. На жаль, йому стало гірше і 20 грудня 1861 р. (1 січня 1862 р.) М.В. Остроградський помер.

Перед смертю Михайло Васильович говорив любою йому українською мовою: “Я умру у себе, а у москалів не хочу умирать; так поховайте мене там (у Голтві), щоб мені було видно і Пашенну, і Довгу, і Глибоке” (маєток старшого брата Йосипа Васильовича) (11, 86). Там його й поховано. Бо звідти він прийшов у світ, а його геній піднявся над світом – як геній рідного йому українського народу.

Література:

1. Алексеев В.Г. Михаил Васильевич Остроградский. Биография. – Юрьев, 1902. – 36 с.
2. Бурачек С.О. Математические лекции г. академика Остроградского. – С.Пб, 1836. – 31 с.
3. Гнеденко Б.В., Погребынский И.Б. Михаил Васильевич Остроградский. – Изд. АН СССР. – М., 1963. – 270 с.
4. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. Т. 3. – К., 1912.
5. Остроградский М.В. Избранные труды. – Изд. АН СССР. – Л., 1958. – 583 с.
6. Остроградский М.В. Полное собрание трудов. Т.1. – Изд. АН УССР. – К., 1959. – 312 с.
7. Остроградский М.В. Полное собрание трудов. Т.2. – Изд. АН УССР. – К., 1961. – 360 с.
8. Остроградский М.В. Полное собрание трудов. Т.3. – Изд. АН УССР. – К., 1961. – 396 с.
9. Остроградский М.В. Педагогическое наследие. Документы о жизни и деятельности. – Физматгиз. – М., 1961. – 400 с.
10. Павловский И.Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. – Полтава, 1912.
11. Трипольский П.И. Михаил Васильевич Остроградский. – Полтава, 1902. – 140с.

Академік В'ячеслав Добровольський

ВАСИЛЬ ВИШИВАНИЙ

Архикнязь, полковник Василь Вишиваний, командант Українських Січових Стрільців. Справжнє його прізвище Вільгельм фон Габсбург-Льотрінген, син ерцгерцога Карла Стефана, одного з спадкоємців престолу, отже, і сам спадкоємець престолу Австро-Угорської імперії. Зрештою, цього всього – свого імені і титулів – він зрікся, зреклись і його. Батько відмовився від сина і публічно оголосив про це у «Neue freie Presse», а син в газеті «Zeit». Відтоді назавше став Василем Вишиваним. Ще перед зреченням був командантом групи армії, до якої входили УСС, а за Директорії був полковником міністерства військових справ. Не сидів у кабінетах. За Україну воював в окопах, де заразився тифом. Українські старшини дивом переправили його через Румунію до Відня. Після одужання працював у еміграційному уряді УНР. У 1921 р. в друкарні отців Мехитористів у Відні, яка свого часу у великій мірі спричинилася до виходу у світ перших українських книжок, випустив збірку «Минають дні»... з посвятою УСС «Борцям, що впали за волю України». Всього 32 сторінки і 23 вірші. Тираж невідомий, мабуть, мізерний, видання нині є рідкістю. У спецфонді наукової бібліотеки ім. В. Стефаника збереглося два примірники, присвячені Ст. Федаку, відомому громадсько-політичному діячу, адвокату; другий – присвячений Роману Новосаду, який кілька років у Відні спілкувався з В. Вишиваним (Р. Новосад, голова сімферопольського товариства політ'язнів і репресованих). Вишиваний гордився цією збіркою. Його мемуари виявлено у ліквідованому спецфонді ЦДІА УРСР у Львові.

В сім'ї, яка проживала в Полі (Італія), де він народився, розмовляли італійською. Українську мову він почув у дитинстві від дітей прислуги в маєтку своїх батьків у Галичині. Незважаючи на насмішки польської шляхти, яка бувала у них в гостях, він з приємністю вживав українські слова, за що назвали його «русинським принцем». Згодом, у 17 років, він деякий час проживав на Гуцульщині і після того став назавжди великим приятелем гуцулів. Після закінчення військової академії у Вінер-Нойштадті, де він вивчав українську мову, його направили у 13-й полк уланів, в якому служили українці з

Золочівщини. Там він практично добре опанував українську мову на українських піснях, читаннях історії України та художніх творах М.Грушевського, Т.Шевченка, І.Франка, Ю.Федьковича, В.Стефаніка, Г.Хоткевича.

У своїх мемуарах архієпископ Вільгельм згадує: «Полк стояв у Карпатах. Моя сотня безумовно була національно свідомою, але боялися це виявляти, бо тоді кожного українця вважали політично підозрілим, москвофілом. Я постарався, щоб кожний козак мав синьо-жовту відзнаку, яку я також носив. Військову і моральну якість моєї сотні я оцінюю дуже добре, взагалі, вважаю українців найкращими жовнірами. Український стрілець дуже витривалий на голод і нужду, на труди й невгоди». Вже тоді він вірив, що державу треба змінити, щоб не було такого контрасту між вбогістю і багатством.

Велику надію покладав на молодого наступника трону Карла. Той був добре поінформований про національний склад своїх держав. Вільгельм старався вплинути на нього, аби вирішити позитивно українську справу. Вирішити як архієпископ, хоч до нього з українців за тим ніхто не звертався. Бачив першим кроком до самостійності України утворення автономної області, яка за сприятливих умов мала перерости у державу. Берестейський мир – це перший виступ новоутвореної Української держави на міжнародному рівні. Офіційно визнано самостійність і незалежність Української держави. Вже тоді розумні політики думали так: національний розвиток України не підлягає найменшому сумніву. Його можна припинити і то тільки на деякий час. Але убити неможливо. А поки що Австрія окремих таємним договором з УНР зобов'язалася за півроку провести поділ Галичини та з української її частини створити коронний край, забезпечивши таким чином повні права українців. Після зради польського легіону генерала Галлера, який перейшов на сторону Антанти, нависла небезпека ліквідації легіону УСС. На захист легіону УСС виступили українські послы, депутати віденського парламенту, представники армії і архієпископ Вільгельм, який особисто поїхав на переговори до імператора Карла, якого він знав з юначих літ. Результат був компромісний: легіон Українських Січових Стрільців залишився у складі австрійських військ під командуванням архієпископа Вільгельма фон Габсбурга.

Про прихильне патріотичне ставлення архієпископа Вільгельма до українських справ було загальновідомо. На донос-рапорт про його діяльність на користь українців він сміливо заявив: «Почуваю себе українцем, й інтереси України для мене на першому місці».

Після призначення командантом УСС архієпископ Вільгельм з Відня по дорозі до свого стрілецтва заїхав до Львова по благословення митро-

полита Андрея Шептицького: З цієї нагоди за підказом барона Казимира Гужковського влаштовано великий прийом. Полковник уланів австрійської армії, Гужковський у війну був старостою в Сокалі і Дрогобичі. В 1918 р. вступив до Української Галицької Армії, великою мірою сприяв її організації. Гуж Гужковський (р.н.1864) ще з довоєнних часів мав великий вплив на архікнязя Вільгельма. На думку поета Петра Норманського, прізвище «Василь Вишиваний» – ідея К.Гужковського. Зі Львова він потрапив до Тернополя, куди його запросив ще один великий друг українського народу – Франц Ксаверій Бонн, капелан УГА, згодом шеф дипломатичної місії УНР У Ватикані. Україна святкувала Берестейський мир, а тернопільський староста заборонив усілякі маніфестації. Молодий командант УСС просто з поїзда завітав до старости, де його прийшли вітати численні депутації. Був там присутній і Петро Карманський, який про цей візит залишив спогади: «Був цей ясноволосий, гарний і статний юнак, років не більше 24-х, симпатичний і несміливий... Молоденький командант був надпоручиком, на грудях мав звичайну українську відзнаку... З-під військової блузи було видно вишивану сорочку».

Полк УСС у складі групи австрійських військ перейшов ріку Збруч. У наказі команданта, оголошеному перед вступом на Придніпрянщину, зокрема, говорилось: «Ніяких насильств і борб не зводити, а суперечки полагоджувати поки що своїм громадським судом. Кара смерті заборонена... Поведінка до населення, з людьми має бути чемна. Говорити до населення тільки по-українськи». В поході на Херсон до сутички з большевиками не дійшло. Вони самі без бою залишили місто. Південні терени України стали об'єктом інтенсивної політично-просвітянської діяльності Українських Січових Стрільців. Архікнязь Вільгельм постійно виступав на захист заарештованих німецькою та австрійською окупаційною владою українців у містах Нікополі, Єлизаветграді, Олександрівську, де він був начальником гарнізону. З особливим пієтетом В.Вишиваний згадує Великий Луг і Хортицю.

Вишиваний був проти Гетьманщини, підтримував Центральну Раду. В часи його командування в УСС йшла постійна боротьба німецької Головної Квартири та австрійської Начальної Команди проти архікнязя Вільгельма за його проукраїнську політику. 6 жовтня 1918 р. австрійське командування відправило його разом з УСС на Буковину в м.Чернівці. Першого листопада 1918 року українське військо захопило Львів. На депешу Вітовського хворий В. Вишиваний відправив свою улюблену «Гуцульську» сотню до Львова. На жаль, за його порадою зрвати міст на Сяні не вдалося.

Після розпаду Астрії працював В.Вишиваний в уряді УНР, радником отамана Симона Петлюри. Емігрував разом з урядом УНР. Цінив С.Петлюру дуже високо як політика, його проникливий розум. У Відні Вишиваний видавав українську газету «Соборна Україна». З 1925 по 1935 р. проживав у Парижі. Постійно підтримував зв'язки з українськими політичними діячами, особливо з Євгеном Коновальцем. Після трагічної смерті Є.Коновальця написав у газеті «Канадійський фермер» некролог. Від співпраці з гітлерівцями відмовився, активно вів підпільну боротьбу проти них.

Останні роки плідно співпрацював з підпіллям ОУН, зустрічався з членами УГВР (Українська Головна Визвольна Рада). В 1946 році разом з Р.Новосадом і кур'єром С.Бандери Анею Прокопович (Ліда Тульчина) організував зустріч представників французького президента з генеральним секретарем із закордонних справ Миколою Лебедем. Заарештований В.Вишиваний «СМЕРШЕМ» у Відні, засуджений на 25 років в'язниці як «видатний український націоналіст»... Помер 18 серпня 1948 року в київській тюрмі.

Роман Новосад

Осінь

ГАРНА ДОПИТЛИВА ЛЮДИНА

Його знають не лише в Болгарії, Росії, СНГ, Китаї, його знають всі в Академії наук вищої освіти України, зокрема і аспіранти, і студенти, а щодо академіків, то власне, кожен хотів би потиснути його руку, як видатній людині і засновнику наукової школи створення станків-автоматів, видатному вченому, талановитому педагогу і чудовій людині.

Він автор концепції підготовки інтелектуальної еліти України. Концепцію розтиражували у ВНЗ технічного профілю, а він ще видав книгу і декілька посібників за спеціальністю «Інтелектуальна власність». А взагалі то вченому належать монографії, підручники, навчальні посібники, довідники, наприклад: «Верстати – автомати і автоматичні лінії» і т.ін. Він і нині працює над дипломним проектуванням. Якимось зізнався: «Я не пишу зразу, спочатку накопичую досвід, матеріали, і лише через років п'ять щось з усім цим роблю. В освіті консерватизм – це позитивна річ. І вважаю, що недаремно прожив ці роки, якщо побудував завод. Свого виробника знищили, а вони (китайці – авт.) свого підняли, у них своє виробництво, вони не купляють чужі товари, а лише ноу-хау. А за моїми матеріалами китайці побудували завод. Його назва – «Патрон» – співзвуччя зі словом «багатство». Завод працює. А починалось це так. Я познайомився з китайцями в Лейпцігу. На ярмарці. Там вони побачили мій винахід – саможимні свердильні патрони, і намагались одержати детальну інформацію про це. Невдовзі я приїхав до Китаю і там уже зустрівся з китайськими вченими. Вони зразу запропонували мені наукове співробітництво. Був підписаний договір з Хуазонським університетом – це за 1200 км. від Пекіна. Про будівництво заводу заключили угоду в Пекіні. Так, як вони створювали завод, наладжували виробництво – про це ватро поговорити окремо. Саме вони (китайці – авт.) навчили нас, як слід співробітничати. Чотири рази я їздив до Китаю. Двічі побував у місцях, де свого часу бував Конфуцій. Там заприятелював з професором Вачевим і його учнем Максимовим. Вачев мріяв зробити революцію в міжнародних стандартах».

Усіх наукових праць у Ю.М.Кузнецова – десь близько 600. Винаходів буде мабуть з 300 і зроблені вони не тільки на кресленевій дошці, а й за станком. До того ж Юрій Миколайович ще й громадський діяч, добра людина, що світ обняла б, якби зуміла. Довгий час він очолював раду новаторів Жовтневого району м. Києва, був експертом при ВАКУ України і т.д. Був головою комісії з нормування праці і зарплатні профкому КПІ. Це була досить складна справа.

А закінчив школу Юрій Миколайович зі срібною медаллю і здав доку-

менти до Київського політеху. Під час іспитів трапився невеликий казус – хтось зсунув рядки у відомості. Тому замість отриманої їм п'ятірки, постала четвірка. І недобрв 1 бал, а відтак не пройшов за конкурсом. Поїхав в Одесу і після співбесіди з ректором Добровольським був зарахований на перший курс механічного факультету Одеського політехнічного інституту. Навчався там два роки. А потім перевівся до Києва. Навчався на добре і відмінно. Лише на іспиті «Станкові пристосування» він одержав єдину за весь час двійку, бо не відповів на запитання, як затиснути поршень автодвигуна під час обробки його на отверстий палець шатуна. Переклав на відмінно, але і це вплинуло на всю подальшу його діяльність в інституті.

У 1964 році він вступив до аспірантури до професора Хаймовича, а пізніше перейшов до професора Орликова і почав займатися розробкою і дослідженням заживних цангових патронів токарних автоматів. Кандидатську захистив у 1969 році, докторську – в 1984 р.

У нього дуже дружня родина. Двоє дітей: син – Сергій та донька – Марина. Він має вже трьох онуків: Данила, Настю та Ганнусю.

У своїй діяльності Ю.М.Кузнецов використовує минулі здобутки і через розуміння їх іде до прекрасного майбутнього, віддаючи свої думки і досягнення людям. Щодо часу, коли його обрали академіком, про це всім відомо.

Академік Ірина Дейнега

І РОСІЙСЬКІ ДЖЕРЕЛА ПЕРЕВЕРТАЮТЬ СВІДОМІСТЬ

«Московія входила до складу Золотої Орди, і належала до спадкових земель роду Чингісхана. Київські князівства до складу Золотої Орди не входили. Прийшов час звільнитися від вигаданих міфів»

З.В.: Пане Володимире, дозвольте привітати Вас не так з присудженням державної премії Івана Франка, як з народним визнанням, яке її випередило. Ви одне і друге заслужили своєю сенсаційною працею: у «Країні Моксель, або Московія» (3 томи, вид. Олени Теліги, Київ, 2010 р.) Ви проаналізували імперську історію Московії, яку вивчали у школах. У «Москві ординській» (вид. Олени Теліги, Київ, 2011 р.), спираючись виключно на першоджерела, переважно російські, Ви подаєте справжню історію Московської держави, і її взаємовідносини з Україною. Тобто – зовсім не те, що вивчають ледь не в усіх куточках Земної кулі! Скажіть, будь ласка, що Ви такого відкрили?

В.Б.: Досліджуючи російську історію встановив, що вона повністю сфальсифікована, й побудована на вигадках: вигадка про московитів-слов'ян; про входження Московії до Великого Київського князівства; про так званого Александра Невського і його битви; про так званого Дмитрия Донського і Куликовську битву; про заснування Москви 1147 року, та сотні інших. А саме на тих, та подібних вигадках побудована московська історична наука. Про це йдеться в книзі «Країна Моксель, або Московія».

Які знахідки Вас найбільше вразили ?

2012 року Російська федерація збирається святкувати 1150-ліття своєї держави, рахуючи від 862 року, коли до Новгороду прийшов варяг Рюрик. Але Новгород завоював Московський князь Іван III тільки 1471 року. До того часу, місто не належало до Московії. Цікаво зазначити, що того ж – 1471 року – Москва Новгород добивала, бо в Новгородській республіці в

1465-1466 роках уже було загинуло більше половини слов'янських племен після страшною чуми, про що пише російський історик Николай Кармазин у своїй книзі *«История государства российского» («Історія російської держави»)*. Але на цьому трагедія Новгороду не закінчилася. 1570 року, після нової чуми, коли в Новгороді знову загинуло більше половини населення, місто вдруге завойовував та винищував Московський цар Іван IV Грозний (*Грозний*) – онук Івана III. Місто було зруйноване вщент: люди -винищені, будівлі й навіть крамниці – зруйновані. А під час Лівонської війни (1558-1583), 1581 року, польський король Stefan Batory (*Стефан Баторій*) Новгород оминув, бо місто лежало в руїнах. І 1617 року, згідно з офіційним переписом, у Новгороді проживало 850 людей. Московія знищила у Новгороді все: людей, будівлі, ремесла, торгівлю, культуру.

Що це означає?

Знищивши слов'янський етнос, культуру та ремесла Новгороду, московські фіно-татари не могли стати спадкоємцями завойованої землі: вони стали її завойовниками. Вовк, з'ївши вівцю, не успадковує ані її генів, ані її сутності.

Тому скажіть будьте ласкаві, що за 1150-ліття збирається святкувати Російська федерація?

Європі – корисно знати про справжню історію Росії

Європейська наукова думка має дати відповідь на те, й на подібні питання. Я можу таких прикладів присвоєння чужої історії Москвою навести сотні. Характерний тому приклад: королеву Франції Анну –доньку київського князя Ярослава Мудрого – Москва приписала собі. Хоча ні Москви, ні Московського князівства тоді ще не існувало. **Цього, 2011 року, Свято Незалежності України пройшло – на державному рівні – майже непомітно... чи бачите Ви, пане Володимире, у тому відхиленні від державницької лінії, якийсь вплив від перекрученої історії?**

Так, цьогоріч святкування Дня Незалежності України влада старалась зробити непомітним, щоби не дратувати Москву: це і є прямий історіографічний вплив на її свідомість.

Досі в російських і українських школах, як і в європейських країнах, вивчають історію за підручниками династії Романових. У яких московитів називають слов'янами, тоді коли вони – фіно татарського походження: великий археолог Олексій Уваров, розкопавши впродовж 1851-1854 років на теренах московської землі 7 729 курганів, не знайшов жодного слов'янського. Всі мали фінське походження, і охоплювали VIII-XVI століття.

А хан Батий, після завоювання тих земель 1238 року, знищив рід Рюриків,

що володів тими землями, і передав їх своїм братам – Беркечару, Чилакукуну, Мухамеду, а від 1272 року – року заснування Москви – синові хана Берке Московський улус (*володіння*). І поселив на ньому близько 240 тисяч татаромонгольського населення з родів ширинів, аргинів, баринів, дулатів, татар, каракиреїв, мангитів, кангли, найманів, жалаїрів, та інших. Тож, як бачимо – ніяких слов'ян на теренах Московії від VIII до XVI століття – зі свічкою! – не знайти. Оці байки і впливають на свідомість не тільки влади України, а й на свідомість людей усього світу. Прийшов час звільнитися від вигаданих міфів. До того ж: фінські та татаромонгольські народи нічим не гірші від слов'ян.

З огляду на успіх, якого набувають Ваші книжки, чи не передбачаються переклади їх іншими мовами? Французи, як бачимо, історію дуже люблять...

У київському видавництві ім.Олени Теліги книжка «Країна Моксель, або Московія» вийшла українською і російською мовами. Іншими мовами вона ще не виходила, але я готовий до співпраці. Бажано, щоби в Європі і у світі знали про справжні події, які відбувались на теренах колишньої Російської імперії в X-XVI століттях. Бо світова історична наука досі послуговується тим матеріалом, який їй надала російська імператриця Катерина II, та створена нею «Комиссия для составления записок о древней истории преимущественно России» («Комісія для складання записок про стародавню історію, переважно Росії»).

А що кажуть на Ваші відкриття російські колеги?

Наприклад в Івано-Франківську, або в Севастополі проходили симпозиуми «Україна-Туреччина», організовані професором Іваном Рибакком. Ті російські колеги, які вміють мислити – погоджуються з незаперечними фактами. Але називати їхніх прізвищ не хотілося б, так як ці люди можуть мати непорозуміння з російською владою. Йдеться про науковців, професорів, кандидатів історичних наук, фахівців високого рівня.

Ваші читачі благають Вас оновити й історію України, дзвонять Вам навіть з закордоння (сім'я Костів з Німеччини, пан Вексей з Польщі, пані Катерина з Австралії...). Чи візьметесь й до неї? Так, усі читачі, з якими зустрічаюсь, які пишуть і телефонують мені, просять далі працювати в цьому напрямку. Отож працюю. Хотілося, щоб і чужомовні європейські читачі ознайомилися з моїми книгами, бо – переконаний: вони в них знайдуть для себе багато корисного.

*Член-кореспондент АН ВОУ
Володимир Білінський*

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ

Достаточно долго в официальной истории Украины революционного периода положительными героями были большевики, а их противниками – коварные и жестокие буржуазные националисты. Потом, после обретения Украиной независимости, историю переписали. Место положительных героев заняли Грушевский, Винниченко, Петлюра, гетман Скоропадский, противостоявшие коварным и жестоким большевикам. Однако встречаться (правда, значительно реже) и третья версия истории того же периода. Суть ее в том, что были люди, сразу начавшие строить независимую Украину, но коварные приспешники «клятых москалей» – Грушевский, Винниченко и иже с ними – подорвали усилия патриотов и фактически отдали беззащитную Украину в руки России. Нонсенс? Тем не менее это факт, что нынешние учебники истории практически умалчивают о некоторых личностях, игравших в 1917 году заметную роль в Украине. Среди них первым можно назвать Николая Михновского.

... Уроженец Черниговщины, воспитанник юридического факультета Киевского университета, Николай Иванович Михновский стал практикующим адвокатом в Харькове. Но главный смысл и содержание его жизни составляла борьба за независимость униженного народа Украины. Еще будучи студентом, он с группой единомышленников на могиле Тараса Шевченко поклялся отдать этой цели все силы, основал тайное братство Тарасовцев». Выступления и анонимные публикации Михновского отличались крайней решительностью. Его идеалом была самостоятельная Украина от Карпатских до Кавказских гор. В ответ на запрещение имперских чиновников поместить украинский текст на памятнике Котляревскому в Полтаве он провозгласил, что украинская нация «мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія! Мусить добути своє визволення з рабства національного та політичного, хоч би пролилися ріки крові!»

Михновский не признавал традиций украинофилов-просветителей. Не признавал он и классового социального учения. По его мнению, это только отдаляло цель. Он стоял у истоков Революционной Украинской партии, основанной в 1900 году, – первой политической партии восточной Украины. Но после того как большинство ее членов заняло социал-демократические позиции, Михновский вышел оттуда и в 1902 году создал объединение националистов – Украинскую Народную Партию. Для нее он составил свои «десять заповедей». Заповеди Михновского были боевыми лозунгами разрушителя. Отсюда их нетерпимость – настолько жесткая, что сам Тарас Шевченко не вписался бы в эти рамки.

Когда февраль 1917-го ликвидировал Российскую империю, в Украине многим потребовалось время, чтобы «переварить» ситуацию. Михновский же сразу поставил вопрос о самостоятельности Украины. Имея опыт военного юриста, он быстро повел дело к формированию национальной армии. При его непосредственном участии созывались воинские съезды в Киеве, создавались украинские полки. Между тем большинство видных общественных деятелей Украины говорили пока не о независимости, а об автономии в составе демократической России. И «автономисты» – такие, как Грушевский, Винниченко, и другие – всячески сдерживали стремительных «самостийников».

Не желая смириться с этим, Николай Михновский решил форсировать события. Он и его единомышленники пользовались значительным влиянием во 2 Украинском полку имени гетмана Полуботка. В ночь с 17 на 18 июля 1917 года полуботковцы вышли из своих казарм по Брест-Литовскому шоссе. Они заняли арсенал, поставили охрану у важнейших учреждений, взяли под контроль городскую милицию. А потом под желто-голубым знаменем продефилировали перед Центральной Радой. Дескать, пока вы ведете переговоры с Временным правительством об автономии, мы захватили для вас главный город Украины. Принимайте самостоятельную власть!

Однако реакция государственных мужей была совсем иной. Винниченко и Петлюра приложили все усилия, чтобы разоружить полуботковцев и вернуть их в казармы; многие были арестованы. Самого Михновского от греха подальше спланировали военным прокурором на румынский фронт... И лишь в январе 1918 года 4-й универсал Центральной Рады провозгласил наконец самостоятельность Украины. Но очень скоро ее перечеркнули красногвардейцы, а потом Украину оккупировали немцы.

После Британского мира Николай Иванович в Киеве попытался найти новых людей, с кем можно было бы строить «единую неделимую Украину от Карпат до Кавказа». Так, весной 1918-го он встречался с генералом Павлом Скоропадским – будущим украинским гетманом, который жил тогда в гостинице «Кане» (теперь дом по Крещатику, 40/1). Скоропадскому импонировала знергичность и практическая хватка Михновского, хотя многие знакомые отзывались о нем как о неуживчивом честолюбце. «Лично на меня, – вспоминал потом Скоропадский, – он далеко не производил такого впечатления, если не считать его крайне шовинистического украинского направления, которое ему все портило». Да, генерал Скоропадский тоже не отвечал требованиям всех «заповедей» Михновского. Их пути разошлись.

В последующие годы Николай Михновский уже не играл активной роли.

По мнению его приверженцев, это была трагедия для нации. Апологеты Михновского называют его «пророком Украинской Державы», «творцом украинской армии». Если бы, мол, такие люди, как он, устояли перед политиками – демагогами и сами творили историю Украины, то все было бы иначе – на волне национального подъема 1917 года сразу удалось бы провозгласить независимость, построить армию, расправиться с врагами... Но история не признает никаких «если бы». И в ней, как в любой другой науке, отрицательный результат – тоже результат. Николай Михновский стремился к скорейшему успеху своего дела. Но разве было бы жизнеспособным государство, построенное фанатиками на основе «десяти заповедей» Михновского? Извне такая страна, принципиально враждебная ближайшим соседям, обрекалась бы на постоянные войны. Изнутри лозунг «единой неделимой Украины» при дискриминации национальных меньшинств гарантировал бы конфликты покруче, чем Косово.

Дело Михновского было безнадежным изначально потому, что он уповал на романтику национальной борьбы и отмахивался от социальных учений, которыми руководствовались Грушевский и Винниченко. Однако Украина времен Центральной Рады стала примером цивилизованного подхода к противоречивым проблемам. У этого зернышка государственности остался реальный шанс прорасти в свое время. Что и произошло на наших глазах.

... После гражданской войны Николай Иванович неприметно жил на Кубани. Но стоило ему весной 1924 года вернуться в Киев, как он был арестован чекистами. Несколько дней его продержали под стражей, потом вдруг выпустили. А затем местные газеты скупо сообщили в отделе происшествий о том, что 3 мая на улице Жилианской, 76 по неизвестным причинам повесился некто Михновский, 50 лет. Биографы уточняют, что тело нашли в саду, в глубине двора. Сейчас там стоит новое большое здание, остатки садика уцелели у подпорной стены, около детской площадки... Собственно говоря, нет уверенности, что Николай Иванович сам покончил с собой, а не его повесили в глухом дворе. Или быть может, гордый нрав не позволял ему жить «под колпаком» ГПУ? Как бы ни было, двор на Жилианской оказался смертельным тупиком. Тупиковой в (конечном счете стала и политическая практика «заповедей» Михновского. Но ведь это не значит, что нужно вовсе позабыть в нынешние дни о нем и о его судьбе. Трагический опыт многому учит. Сегодня, спустя 75 лет после гибели Николая Михновского, я понимаю, что крайности его мировоззрения были следствием brutального насилия царского режима над национальными чувствами украинцев.

Михайло Кальницький

КРУТИ

**29 січня 1918 року 300 українських юнаків полягли тут,
захищаючи Київ від більшовиків**

Цій невеличкій залізничній станції на Чернігівщині (магістраль Москва – Бахмач – Київ) судилося стати відомою в усіх світах, де живуть українці. Про Крути кажуть, що то українські Термопіли (Фермопіли). Під грецькими, як відомо з підручників історії, поліг смертю героя спартанський цар Леонід зі своїми 300 воїнами, стримуючи в році 481-му до Різдва Христового навалу численних когорт перського правителя Ксеркона. Той бій був для народів зразком жертвовності в ім'я Батьківщини. І ось 2500 літ опісля подвиг спартанців повторила київська молодь далеко від власної домівки, рідних і близьких, на холодному снігу біля Крут.

...Трапилося ніби неможливе – репнуло, затріщало таке, здавалося, міцне, таке неначе злютоване «государство российское, единое и неделимое», повалився трон самодержця, і залопотіли на вулицях нашої вічної національної столиці над Дніпром уже не біло-синьо-червоні, а синьо-жовтий прапори. І перетворено великий дім під широкою сферичною банею зі скляним дахом – «педагогічний музей імені царевича Олексія» на дім першого парламенту українського – Центральної Ради. І пестило київське сонце на його мурах замість двоголового орла старовинний, ще з великокнязівських часів, тризуб.

У цьому будинку на Володимирській щойно врочисто проголошено самостійність та незалежність України. Але вони були під загрозою: «варвар з півночі», про наступ яких повідомив на зустрічі в українському клубі «Родина» глава тодішнього уряду Володимир Винниченко. А той насував мов темна хмара, аби, як казав промовець, «знищити нашу культуру». «Варвар з півночі» був добре знайомий Україні. Колись не раз він ішов сюди під проводом бояр – Ромодановського, Великогагіна, Шереметьєва та інших. І тепер точнісінько тим самим шляхом, наступали його онуки, тільки не ґрунтовою дорогою, а залізницею. Звалися вони вже не «государевою ратью», а «товарищами большевиками», і вели їх не царські бояри, а недавній жандармський полковник Муравйов та «демократ» Ремігов. Молода українська влада вміла добре промовляти, була щедрою на обіцянки всіляких благ, щиро бажала ошчасливити свій народ, та не вміла організувати силу, щоб оборонити себе і той новий лад, який збиралася утвердити на рідній землі. Коли ворог наблизився до Бахмача, нікого було послати на захист цього найважливі-

шого стратегічного пункту, «ключа від Києва». «Мільйони багнетів», на котрі ще влітку думала спиратися Центральна Рада, давно розтанули, як дим. Стояли, правда, в Києві полки, що мали гетьманські імена: Богдана Хмельницького, Петра Сагайдачного, Петра Дорошенка. Був навіть полк Михайла Грушевського. Однак вони, спантелічені й деморалізовані, оголосили «нейтралітет». Було тут багато «свідомої» інтелігенції, та жертвувати власними головами вона не вміла чи не хотіла.

Але була й молодь, яка не знала різниці між словом і ділом, і яка зробила ділом виголошене Четвертим Універсалом слово.

Назустріч ворогу вирушили потягом з Києва сотня Української юнацької військової школи, Студентський курінь, поповнений гімназистами старших класів, та кілька десятків гайдамаків – усього майже 600 стрільців. Маленька дерев'яна табличка на стіні будинку з назвою станції засвідчувала: ешелон прибув у Крути. Хлопці довідалися, що Бахмач уже захопили червоні й ось-ось вони з'являться тут.

Одразу по прибутті допізна копали шанці (окопи) по обидва боки високого залізничного насипу. А наступного дня – 29 січня – сталася та пам'ятна битва. Втім, надамо слово її учасникам.

Ігор Лоський: – Зранку більша частина нашого підрозділу зайняла лінію окопів, якихось двадцять чоловік залишено на станції як прикриття. Українська лава розташувалася в такий спосіб, що праворуч від залізничного тору лягли юнаки (з військової школи), ліворуч студентська сотня. На самому ж торі стояла на платформі з паротягом єдина наша гармата і біля неї невтомний Лощенко, який узяв собі на допомогу одного із студентів. Коло десятої з'явилися на обрії ворожі полчища, і тоді ж більшовицька артилерія почала обстріл. Він був досить інтенсивний, але рівною мірою невдалий – снаряди лягали десь у полі. Натомість Лощенко стріляв влучно. Добре стріляли юнаки-військовики. Гірше було зі студентською сотнею. Не кажучи вже про те, що багато хто не вмів це робити, невелику кількість набоїв швидко вистріляно й послано гінців на станцію, щоб поповнити їх. Але з'ясувалося, що там штабу вже не було. Він сів на потяг і втік, та найприкріше – з переляку причепив до свого паротяга вагони з амуніцією.

Стан був розпачливий. Швидко мусили замовкнути українські кулемети, не маючи більше набоїв. А червоні підходили все ближче, вже можна було розпізнати чорні постаті матросів, які йшли попереду.

Борис Монкевич: – Шість тисяч червоногвардійців та моряків Балтійського флоту (майже всі вони були п'яні) щільно наступали на нас.

Степан Цап: – Мороз і холодний північний вітер... Студентський курінь, залишившись без набоїв, опинився під рясним вогнем із ворожих кулеметів та гармат. Після п'яти годин бою київські хлопці пішли в багнети. Вимуштрувані більшовицькі лави кидаються на багнети. Вигуки – наш «Слава!», їхній «Ура!» – покотилися засніженим полем. Проти одного невишколеного підлітка зі Студентського куреня по 10—15 більшовиків, які піднімають нещасного на сталевих вістрях у повітря. Политий кров'ю сніг багряніє. Крики й стогін. Окупанти безперестанку посилають у бій свіжі сили...

Втрати численного ворога були невеликі, але й українські значні. Дослідники сходяться на тому, що полягло понад 300 молодих патріотів: юнаків-військовиків – близько 250, студентів і гімназистів – близько 50, 11 старшин, з-поміж них і сотник Омельченко, командир Студентського куреня. «Це наші герої,- наголошує у спогадах **Борис Маргос** – Святочно вшановуймо їхню пам'ять як символ тих сотень тисяч, що загинули в битвах за Україну».

Додамо: опір під Крутами стримав на кілька днів здобуття Києва більшовиками, що мало важливе значення для успішного укладення з центральними державами Берестейського (Брестського) договору.

Борис РОГОЗА

Академік В.М. Тоцький на лекції

ГЕЙ, ТАМ НА ГОРІ «СІЧ» ІДЕ...

Кого з нас, патріотів України, не захоплює ця маршова, бадьора, заклична пісня, її хвилюючі слова; кого не полонить ся рвйна, бойова мелодія, що ніби кличе до боротьби, до перемоги:

*Гей! Там на горі Січ іде,
Гей! Малиновий стяг несе,
Гей! Малиновий... Наше
славне товариство
Гей! Марширує – раз, два, три...*

Але майже ніхто не знає, звідки ця пісня; хто автор цих енергійних слів. І вже нікому й на думку не спаде, що при написанні слова Січ його треба брати в лапки, бо йдеться не про Запорозьку, а про Галицьку «Січ». І – що вимовляти треба не «марширує», а по-галицькому – «машерує». Бо так написав автор тексту, великий український інтелігент і патріот Кирило Трильовський. Отож – розповідь про нього. І хай нас супроводжує ся диво-пісня:

*Гей! На переді кошовий,
Гей! Як той орел
стеновий.
Гей! Як той орел... Наше
славне товариство
Гей! Машерує —
раз, два, три!*

Галицькі січовики

Найпотужнішими вітчизняними волелюбними традиціями, починаючи ще з сивої давнини, особливо з XVI—XVIII сс, були, звичайно, козацько-лицарські устої. Вони стали невід’ємною складовою української системи виховання, героїко-патріотичного загартування молоді, їхній зміст і дух – у нашій ментальності, національному характері та світогляді, способі життя. Тому закономірно, що наприкінці XIX – на початку XX ст. козацько-лицарські традиції виховання почали творчо відроджуватися, бурхливо й успішно розвиватися.

Ще 1894 року в Галичині було засновано, на зразок чеських і польських організацій, молодіжне спортивно-руханкове (фізкультурне) товариство «Сокіл». Сокільський рух, однак, не набув значного поширення серед укра-

їнців. Потребу в суто українських організаціях першими усвідомили видатні вітчизняні мислителі-патріоти М. Драгоманов, І. Франко, М. Павлик, К. Трильовський. Під впливом ідеї М. Драгоманова – «Шевченка в політиці» (слова педагога-класика С. Русової) створювалися перші українські політичні партії, громадсько-політичні товариства. Потрібні були такі організації, які б відповідали національним інтересам, реалізовували в своїй діяльності українську національну ідеологію і політику, практично займалися завданнями вітчизняного державотворення, були близькими для нашого народу.

І ось відбувається історична подія: 5 травня 1900 року в селі Завалля на Львівщині послідовник ідей Т.Шевченка і М. Драгоманова Кирило Трильовський засновує першу «Січ». За формою це була протипожежна, а за змістом і духом – просвітницька національно-патріотична організація дорослих та молоді. Ця «Січ» започаткувала за нових історичних умов масовий національно-визвольний, культурно-просвітницький патріотичний рух. Цьому козацько-січовому рухові судилося велике історичне майбутнє, бо лицарські традиції – морально-духовні, військово-оборонні, оздоровчо-спортивні, національно-державотворчі вічно притаманні українському народу.

І рушило славне товариство —

з піснею, звичайно:

*Гей! А позаду осавул,
Гей! Твердий хлопець,
як той мур,
Гей! Твердий хлопець...
Наше славне товариство,
Гей! Машерує —
раз, два, три!*

...Історія зародження і розвитку українського козацько-січового руху за умов Австро-Угорської монархії яскраво свідчить про могутній творчий, героїко-подвижницький потенціал національної ідеї. Козацько-лицарські традиції захоплювали молодь, дорослих своєю високою героїкою, мужнім служінням Вітчизні, об'єднували населення в народ, у націю.

Цікавою і зрозумілою для широких верств українського суспільства була структура кожної організації «Січі». Первинну очолював кошовий отаман. Його заступником був осавул. До складу входили також хорунжий, писар, обозний, скарбник, барабанщик, сурмач, четарі (охоронці, вартові) та інші члени. Кожна «Січ» мала козацькі клейноди. Був прапор спершу малиново-го, згодом жовто-блакитного кольору. З одного боку прапора ясніла «восьмираменна зоря», з другого – портрет якогось відомого гетьмана, кошового, провідника козацько-селянських повстань: І. Богуна, І. Мазепи, І. Виговського, І. Сірка, П. Сагайдачного, Б. Хмельницького та інших. Це означало «перегляд історії України» (К. Трильовський), тобто глибоке вивчення молоддю героїчного минулого. Січовики і січовички мали красиві однострої, гуцульські топірці тощо.

Співали також пісню «На вулиці сурма грає», що її сьогодні відродив наш славний маестро Василь Триліс зі своїми «Чумаками».

З року в рік наростали хвилі піднесення волелюбного національного духу.

«Січ» активно боролася з національною і соціальною несправедливістю, здирництвом шинкарів і лихварів, свавіллям чиновників, алкоголізмом, відстоювала високу культуру побуту, утверджувала здоровий спосіб життя. Вона викривала відступництво від рідної мови, культури, зраду нації, боролася із запроданцями, які по-рабському служили чужинецькій владі. Члени осередків «Січі» саркастично називали їх «хруні», «холуї» тощо, створювали громадську думку з національно-патріотичним змістом, боролися за високу духовність, національні інтереси українців.

Щоб національно-визвольний рух розгортався, К. Трильовський і його сподвижники видавали газети «Хлопська правда», «Зоря», часописи та календарі «Запорожець», «Отаман». Важливо, що січовики і січовички, їхні симпатика вважали своїм обов'язком читати, передплачувати пресу, друковану українською мовою. Це – дуже корисний досвід для сьогодення, коли, не маючи національної свідомості, багато українців віддають перевагу пресі чужомовній, зміст якої здебільшого відображає сумнівні, низького гатунку цінності та ідеї.

Під керівництвом «Січі» селяни, робітники, ремісники, молодь оволодівали національною самосвідомістю. Нарощуючи політичну активність, трудові маси вибирали до Галицького сейму і Австро-Угорського парламенту лідерів-патріотів Л. Бачинського, М. Лагодинського, Т. Старуха, В. Стефаніка, К. Трильовського тощо.

Національно-патріотичній, політичній діяльності організацій «Січі» давали високу оцінку М.Грушевській, М.Міхновський, письменники М.Коцюбинській, В. Стефанік, М. Павлик, Леся Українка, І. Франко, педагоги Г. Ващенко, Софія Русова та інші.

Свій талант лідера-патріота К. Трильовський віддавав поглибленню національної свідомості, політичної освіти молоді, трудових мас. Його з любов'ю називали «січовий батько», «творець масового січового руху», «головний отаман сучасних козаків», «організатор січових стрільців» та ін.

Наведемо цікавий і красномовний історичний факт. У червні 1914 року у Львові відбувся ювілейний Шевченківський Здвиг (з'їзд, фестиваль) «Січі». Присутній на святі відомий український ідеолог, політик М. Міхновський

був зачарований успіхами, національно-патріотичними і політичними здобутками січового руху в Галичині. Він запитав: «А коли і в нас (тобто в Центральній і Східній Україні. – *Авт.*) щось таке побачимо?». В умовах самодержавно-російського гноблення козацько-лицарські традиції суворо заборонялися, тому, звісно, були слабшими. Та через кілька років на теренах усієї України вони почали бурхливо відроджуватися й розвиватися. З піснею, ясна річ:

*Гей! Повій, вітре,
зі стенів,
Гей! Дай нам силу
козаків,
Гей! Дай нам силу... Наше
славне товариство,
Гей! Машерує —
раз, два, три!*

Лицарський гарт січових стрільців

В умовах наближення Першої світової війни патріотичний січовий рух наростав. У надрах «Січі» почала народжуватися нова військово-захисна організація «Українські січові стрільці». Осередки її швидко зростали. Вони ставали прообразом Збройних сил майбутньої самостійної України. З багатьох вихованців «Січі» було створено легіон «Українські січові стрільці», який вкрив себе славою в боротьбі за незалежність України.

Восени 1918 року була створена Українська Галицька Армія, під захистом якої 1 листопада відбулося проголошення Західно-Української Народної Республіки. Вояки УГА дали гідну бойову відсіч польським військовим частинам, які прагнули не допустити створення ЗУНР. Козацько-лицарський гарт січових стрільців, вояків УГА перемирів. Почали реалізовуватися традиції об'єднання, солідарності всіх українців. 22 січня 1919 року відбулася велика історична подія – об'єднання Української Народної Республіки (УНР) і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) в єдину соборну незалежну Україну. І тільки несприятлива міжнародна обстановка, російсько-більшовицька військова агресія призвели до того, що Українська Революція зазнала поразки.

Волелюбні козацько-лицарські традиції зберігалися в серцях мільйонів українців, аби знову вибухнути з вулканічною переможною силою. І – з бойовою піснею:

*Гей! Дай нам силу
й відвагу,
Гей! Україні на славу,
Гей! Україні... Наше
славне товариство,
Гей! Машерує —
Раз, два, три...*

Вправи січовичок із Печеніжин

Академік Юрій Руденко

ВОНА ПЕРШОЮ ЗВІЛЬНИЛА КАРЛІВСЬКИХ КРІПАКІВ...

Зі шкільних уроків історії відомо, що кріпацтво в Російській імперії було скасовано Олександром II у лютому 1861 року. Але в жодному підручнику ні слова не сказано, що в Карлівському маєтку Полтавської губернії селяни отримали волю разом із земельними наділами на викуп ще в 1856 році.

Велика княгиня Олена Павлівна

Історичні факти

Коли 1648 року в Західній Європі (Франція, Німеччина, Англія та ін.) громадсько-політичний рух Реформації приніс знищення кріпацтва, а Україна на чолі з Богданом Хмельницьким здобуває незалежність, в Росії посилюється централізація влади. І «Соборне уложення» царя Олексія Михайловича 1649 року повністю закріплює селян за поміщиками, скасувавши перехід навіть на Юрійів день.

У країнах Центральної Європи (Пруссія, Польща, Чехія, Угорщина) кріпосне право також тривало до початку 1800-х. У Східній Пруссії, Мекленбурзі, Померанії,

як і в Росії, воно набуло чи не найтяжчої форми. Про це свідчить стаття поміщицького статуту: «Ніщо не належить вам, душа належить Богу, а ваші тіла, майно і все те, що ви маєте, є моїм» (Шлезвіг-Гольштейн, 1740 р.).

Такі само норми діяли і в центральних губерніях Великої Росії.

Україна кріпацтва не знала аж до 1783 року, коли його запровадила своїм указом Катерина II. Насправді це була дочка збіднілого прусського герцога – Софія Фредеріка Ангальт-Цербтська, яку імператриця Єлизавета Петрівна (дочка Петра I) запросила в Росію і 1744 року одружила зі своїм сином Петром Федоровичем. Але спочатку пруссачка перейшла із лютеранської віри у православ'я й отримала ім'я Катерини Олексіївни. Імператриця Єлизавета померла на початку 1762-го. На престол під іменем Петра III зійшов її син. У квітні його дружина Катерина народила від графа Григорія Орлова позашлюбного сина, який увій-

шов в історію під іменем Олексія Бобринського. А 28 червня та сама Катерина с братами Орловими за допомогою гвардійців влаштували дворцевий переворот. Петро III зрікся престолу, а змовники через кілька днів його знищили. Імператрицею Росії стала Катерина II. Стосовно запровадженого нею на теренах України кріпацтва, то воно проіснувало, зокрема для карлівських селян, рівно стільки, скільки й Союз. Характерно, що карлівських кріпаків задовго до маніфесту Олександра II звільнила теж представниця імператорської сім'ї велика княгиня Олена Павлівна. Але найцікавіше, що її справжнє ім'я – Фредеріка Шарлотта Марія принцеса Вюртемберзька. Вона доводилася внучкою одному з німецьких королів Фрідріху I. Її понура бабуся, яка відзначалася особливим самодурством, була донькою англійського короля Георга III. Батько Шарлоти також вдавався до жорстких виховних експериментів над своїми доньками. Не вжився він і зі своїм старшим братом, який 1816 року став королем. Тому покинув Германію й поселився в Парижі. Тут юна Шарлотта отримала чудове виховання в одному із приватних пансіонів. Російська імператриця Марія Федорівна, дружина покійного на той час Павла I, вибрала 15-річну принцесу нареченою для свого молодшого сина Михайла. Наприкінці 1823 року Шарлотта прийняла православ'я і під іменем Олени Павлівни її повінчали з нащадком імператорського дому. Волею провидіння вона, як і Катерина II, відіграла особливу роль в історії Російської імперії.

«Червона партія» серед... царського двору

Особисте життя Михайла Павловича і Олени Павлівни не склалося. Князь цікавився тільки військовими справами. Хоч і був доброю від природи людиною, але казали, що за все життя, крім військового статуту, не відкрив жодної книжки. І його високоосвіченій дружині було дуже важко підлаштуватися до уподобань свого благовірного. Крім того, чоловік мріяв про сина, щоб виховати з нього військового, а в сім'ї народилися п'ять доньок. Дві померли зовсім малими, а старша – вже дівицею. Сам Михайло Павлович також раптово помер 1849 року. Відтоді Олена Павлівна до кінця свого життя носила траур.

Але всі свої знання і сили вона спрямувала на благодійницьку і громадську діяльність. Ставши вдовою, вона перестала влаштовувати в себе обов'язкові на той час світські бали. Однак замінила їх гуртком інтелектуалів, яких щочетверга запрошувала до свого палацу. Тут збиралася політична і культурна еліта столиці, де обговорювали найважливіші теми життя. Велика княгиня підтримувала багатьох літераторів, художників, акторів. Серйозно цікавилася справами освіти, Академії наук, роботою Вільного економічного товариства. Вона допомогла посмертно видати твори Гоголя, дружила з Тур-

геневим, з Пушкіним перебувала в досить довірливих стосунках. До речі, саме у нього Олена Павлівна наважилася випросити «Записки Катерини II», читати які членам імператорської сім'ї було заборонено.

Під час Кримської війни 1853—1854 років велика княгиня виступила однією із засновниць Хрестовоздвиженської общини сестер милосердя. Тоді понад дві сотні добровільних сестер, надівши хрест, вирушили до Криму доглядати за пораненими. Згодом засновник Міжнародного Комітету Червоного Хреста Анрі Дюнан писав, що якщо Червоний Хрест нині охоплює весь світ, то це завдяки прикладу, поданому під час війни в Криму великою княгинею Оленою Павлівною. А імператор Микола I називав її розумом царської родини. Після його смерті спадкоємець престолу Олександр II отримав украй неефективну економіку і консервативний апарат державного управління. Кримська війна показала, що Росія, маючи величезні ресурси, повністю поступається європейським країнам у динаміці розв'язання більшості життєвих проблем. Про внутрішню кризу постійно нагадували і селянські заворушення, кількість яких подвоювалася кожне десятиліття. Країну могли врятувати тільки реформи.

Щоб їх провести, однієї рішучості молодого імператора було замало. Гасло «Кадри вирішують усе» було актуальним і для царського двору. В оточенні Олександра II зовсім небагато людей мислили прогресивно. А між ними силою розуму та вмінням організувати роботу відзначалася княгиня Олена Павлівна. Серед учасників її гуртка було чимало однодумців. Особливо варто згадати Миколу Милютіна. Саме він став головним розробником проекту селянської реформи. Але перед реформаторами постала більша проблема: як «зруйнувати Карфаген»? Тобто зламати опір консервативного дворянства, яке взагалі відкидало будь-які реформи.

Саме у цьому й полягає головна заслуга великої княгині. Олена Павлівна зуміла об'єднати навколо себе прибічників реформ. Консервативне царське оточення називало їх «червоною партією». За тодішніми мірками це означало майже те саме, що цар-революціонер. Адже до цієї «партії» входили сам імператор, його брат Костянтин Миколайович, графи Кисельов, Назімов, брати Милютіни, інші високоповажні особи. Натомість граф Шувалов і князь Паскевич, до речі, уродженець Полтави, об'єднували навколо себе найзапекліших противників будь-яких змін у системі дворянського землеволодіння. Боротьба між цими угрупованнями точилася вкрай напружено, адже рішення імператора належало схвалити в Сенаті. Ось тут і виникала найбільша проблема.

Тож починаючи з 1856 року члени «червоної партії» діяли фактично підпільно. Для розробки положень селянської реформи було створено кілька

секретних відділів, засновано 21 губернський комітет. У відповідь суперники вдавалися до придворних інтриг, змушували Олександра II двічі міняти міністра внутрішніх справ, щоб зірвати процес підготовки реформ.

Але того-таки 1856 року велика княгиня | Олена Павлівна, намагаючись викликати позитивні зрушення у дворянському середовищі, виступила з ініціативою звільнення селян в своїй Карлівській економії.

Маріамполь як центр свободи

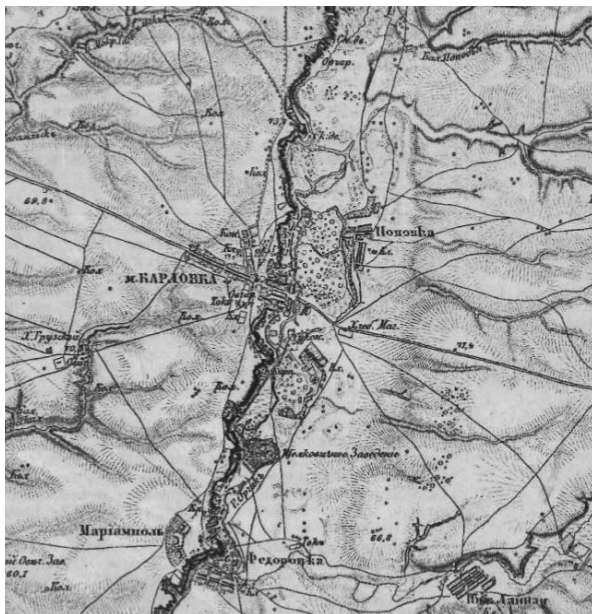
Адміністрація економії, якою управляв барон Енгельгардт, розташовувалася у так званому Маріамполі. Цей маєток, що стояв на горі біля села Федоршки Карлівського району, до 1849 року належав Леву Кириловичу Розумовському – четвертому сину останнього українського гетьмана. А свою назву отримав на честь дружини Лева – Марії Григорівни. Після смерті свого чоловіка перед будівлями маєтку, які розміщувалися півколом, вона збудувала 1828 року Благовіщенську церкву. Нині це єдина в регіоні пам'ятка архітектури, що збереглася від тих часів.

Марія Розумовська, вже в похилому віці, продала 1849 року свій маєток великій княгині Олені Павлівні, яка тоді теж овдовіла. За інформацією деяких дослідників, саме тоді на базі Карлівського маєтку розпочалась підготовка експерименту щодо звільнення селян від кріпацтва. Про нього фактично ніхто не знав, крім імператора Миколи I, управляючого барона Енгельгардта і самої княгині. Але те, що над ідеєю скасування кріпосного права серйозно замислювався ще Микола I, у своїх згадках підтверджує й Олександр II. Він згадує, що чорнові варіанти проекту Маніфесту про звільнення селян знайшов ще 1856 року в робочому столі свого покійного батька. Можливо, здійснити ці плани завадила Кримська кампанія, а потім і смерть самого царя. Утім, доки молодий імператор розбирався в державних справах, Олена Павлівна практично провела реформу у своєму маєтку. Вона офіційно звільнила від кріпацтва 1856 року 12 сіл і висілків із 7392 чоловіками та 7625 жінками, що проживали в них, і майже 10 тисячами гектарів землі. Що ця акція була задумана давно, а до її проведення Олена Павлівна готувалася задалегідь, свідчить добре розроблений план. Або, як тепер кажуть, якісно виконаний бізнес-проект.

Сам Карлівській маєток розділявся на чотири товариства, які управлялися самостійно і мали власний незалежний суд. їм передавалася шоста частина всієї землі з орендною платою по 2 рублі на рік за десятину. І селяни при цьому мали право викупити земельні наділи із розстрочкою платежів по 25 рублів за десятину.

Провівши в себе реформу, велика княгиня звернулася до найбільших поміщиків Полтавської губернії Тарновського, Кочубея та інших із закликом сприяти своїми пропозиціями розробці загальних положень звільнення селян у Полтавській, Харківській, Чернігівській і Курській губерніях. Поступово цей документ, хоч і з багатьма обмеженнями та уточненнями, до яких вдавалася консервативна більшість дворянства, вдалося таки узгодити.

Коли імператор Олександр II готувався зачитати на засіданні Державної ради 19 лютого 1861 року Маніфест про звільнення селян, велика княгиня в розмові з ним висловила задоволення, що нарешті вдалося довести справу до завершення. І чи не найбільше втішалася тим, що земельні наділи в її маєтку – по 12 десятин (13,11 га) на кожного селянина – виявилися найпереконливішим аргументом для консерваторів. Адже до тексту царського маніфесту дворяни все-таки внесли поправку, згідно з якою максимальний розмір наділу становив сім десятин на одного селянина. Не менш переконливим доказом, вважала Олена Павлівна, був і 12-річний досвід вільного господарювання в її економії. Тобто карлівські селяни ще до офіційного проголошення вже мали реальну свободу. А в імператорському оточенні Олені Павлівні присвоїли неофіційний титул – «княгиня Свобода».

*Тогочасна
карта*

ПАМ'ЯТАТИ

ИМЕЙТЕ ПИТЬЕ

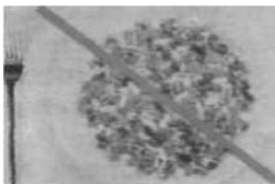
При себе всегда должна быть емкость с водой, желательно ее подкислить соком лимона или смородины.. Можно добавить в воду 1-2 капли эфирного масла мяты, тогда увеличится охлаждающий эффект напитка

ОХЛАЖДАЙТЕ ТЕЛО

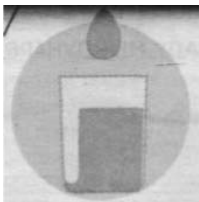
Температура тела понизится, если смочить водой или смазать эфирным маслом мяты виски, шею, сгибы в локтях и коленях, подмышечные впадины. Здесь находятся крупные сосуды, а испарение с поверхности охлаждает.

ТОЛЬКО СПОКОЙСТВИЕ

Из-за перевозбуждения человек потеет и обезвоживается. По этой же причине не принимайте антидепрессанты и мочегонные средства. Зато оправдай профилактический прием средств, разжижающих кровь (типа аспирина).

ВОДЫ НЕ БОЛЬШЕ 2 ЛИТРОВ

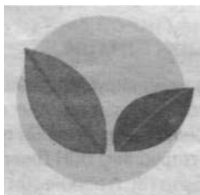
От жары спасает обильное питье. Но не переборщите: в день не стоит выпивать больше 2-2,5 литров. Иначе возрастает нагрузка на почки, сердце и сосуды.

БЕЗ КОНТРАСТОВ

Организму тяжело справляться с горячей пищей, и это повод отказаться в жару от щей и борщей, либо есть их теплыми. Слишком холодные напитки и еда, например, мороженое – тоже не выход. Холодная пища (ниже +12 градусов) настраивает организм на согревание, а быстро перестраиваться он не умеет.

ЗЕЛЕНЬ ВМЕСТО СПЕЦИЙ

Потери солей и микроэлементов в жару восполняет зелень. Укроп, петрушка, базилик, кинза, шалфей, зстрагон улучшают переваривание пищи. И организм почти не тратит усилий на эту работу и не перегревается. А вот специи отложите до осени: корица, перец, кардамон разогревают.

ТАБУ НА ГРАДУС И КОФЕ

Забудьте про алкоголь, в том числе и про холодное пиво. Оно вызывает сосудистый стресс, обезвоживание. Допустимо лишь сухое вино, но не более 200 мл в день. Не налегай и на кофе, черный и зеленый чай – за счет содержания кофеина они стимулируют обмен веществ разогревают организм.

ЗЕЛЕНИЙ ЧАЙ ВРЯТУЄ ДІТЕЙ ВІД ЗЛОЯКІСНОЇ ПУХЛИНИ

Провідний автор дослідження лікар Ораціо Вітторіо та його колеги з Дитячого інституту раку в Австралії виявили, що кахетин – антиоксидант, який містить зелений чай, – потужна зброя при раку, котра здатна знищити половину клітин нейро-бластоми впродовж трьох днів.

Нещодавно лікар Вітторіо отримав нагороду за видатні досягнення у галузі дослідження онкозахворювань. Премію у розмірі \$25000 він вирішив вкласти у подальші дослідження, які допомогли б розробити життєво необхідне лікування для онкохворих.

Нейробластома – злоякісна пухлина, характерна в основному для раннього дитячого віку. У дітей, яким діагностували це новоутворення, шанси вижити, на жаль, дуже мізерні. Розвиток і збільшення кількості ракових клітин відбувається дуже швидко, при цьому ліки й хіміотерапія безпорадні – клітини за короткий термін виробляють стійкість до протиракових препаратів.

Кохетини, витягнуті із зеленого чаю, вважаються перспективними для лікування ракових пухлин, проте вони нестабільні, тому вчені модифікували ці речовини, що призвело до їх стійкості та стабілізації. При цьому змінені кахетини жодним чином не шкодять здоровим клітинам організму.

Отже, у фахівців з'явилася потужна зброя, здатна нищити ракові клітини і, можливо, рятувати життя мільйонів маленьких дітей.

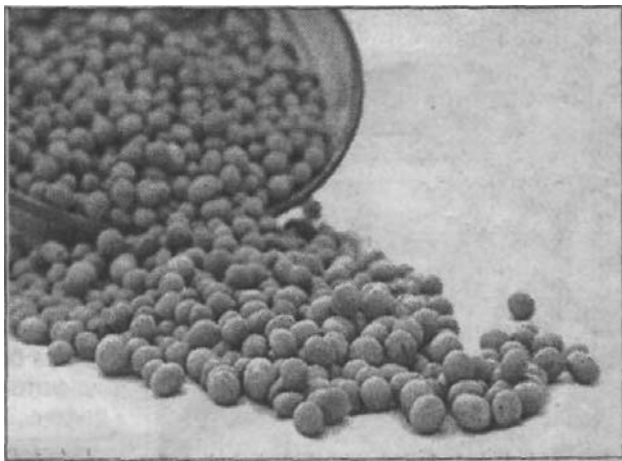
ХТО СКАЗАВ, ЩО ТІЛЬКИ 9 МІСЯЦІВ НОРМАЛЬНО?

Результати останнього дослідження довели, що вагітність у людей може тривати 10 місяців у нормі, стверджують американські науковці.

Експерти спостерігали за 125 вагітностями з моменту овуляції та імплантації ембріона у стінку матки аж до пологів. Фахівці з'ясували, що у середньому від овуляції до пологів минає 268 днів (38 тижнів і 2 дні), а тривалість вагітностей може відрізнятись на 37 днів.

Дослідники встановили, що термін залежить від того, скільки часу ембріону необхідно для імплантації. Вік і вага матері також впливають на тривалість вагітності. Якщо висновки учених підтвердяться, підстави для ухвалення рішення про стимуляцію пологів будуть переглянуті

СОЄВІ БОБИ МІСТЯТЬ УНІКАЛЬНИЙ ЗАСІБ ПРОТИ ВІЛ

У соєвих бобах міститься з'єднання, що зупиняє процес зараження клітин тіла ВІЛ, повідомляє The Indian Express із посиланням на дослідників з Університету Джорджа Мейсона.

Отже, геністеїн, що отримують із сої та інших рослин, може стати ефективним методом лікування

ВІЛ. При цьому не доведеться боятися розвитку лікарської залежності. Геністеїн є інгібітором тірозінкінази. Тобто він не дає сигналам із поверхневих сенсорів клітини проходити всередину. Поверхневі сенсори розповідають клітині про середовище і дозволяють зв'язуватися з іншими клітинами.

ВІЛ використовує деякі з цих сенсорів, примушуючи клітину посылати всередину сигнали і змінити свою структуру, що дозволяє вірусу проникати в саму клітину і поширюватися. А геністеїн закриває «віконце» перед ВІЛ. Це ж зменшує ймовірність розвитку резистентності вірусу відносно стандартних ліків.

Виходить, геністеїн можна використовувати як додаткову терапію.

Щоправда, просте збільшення споживання сої не врятує. У ній концентрація з'єднання занадто мала. Також учені ще мають розібратися з питанням токсичності геністеїну.

ВИЯВИЛОСЯ, ЩО ІСНУЄ ГЕН ЗЛОЇ МАТЕРІ

Саме він змушує жінку частіше зриватися, бити дитину й кричати на неї, стверджують учені з Нью-Йоркського університету.

У дослідженні взяли участь близько 5 тисяч дітей, народжених у 1998-2000 роках, та їхні матері. Жінок опитували

майже відразу після пологів, а потім, коли дитині виповнювалося 1, 3, 5 і 9 років. У 2,6 тисячі матерів і дітей узяли зразки слини для виділення ДНК.

Науковці встановили, що знайдений ними ген, який відповідає за суворі методи виховання з боку матері, проявляється найактивніше в умовах економічної кризи. Згідно з даними статистики у США в період 2007-2009 років частіше фіксувався прояв жорстокості у жінок із мутацією у гені, що регулює настрій. Більше половини жорстоких батьків мали відповідну варіацію у гені DRD2, що контролює дофамін.

Незважаючи на те що при поліпшенні економічної ситуації поведінка жінок зі «злим» геном пом'якшувалася, дослідники дійшли висновку, що фінансова нестабільність і безробіття є лише поштовхом, а не причиною такої поведінки.

ГАРЯЧИЙ ШОКОЛАД ЗАХИСТИТЬ МОЗОК ВІД ВІКОВИХ ЗМІН

У літніх людей із часом знижується приплив крові до мозку. Це може негативно позначитися на когнітивних здібностях. Але після двох чашок гарячого шоколаду, які випивають щодня упродовж місяця, ситуація нормалізується, вважають американські медики з Жіночого шпиталю Бригама.

У дослідженні взяли участь 60 людей, середній вік яких становив 73 роки. Усім випробуваним давали гарячий шоколад, багатий на флаваноли. Відчуті позитивний ефект напою змогли тільки люди з порушеннями у при-

пливі крові до мозку. По-перше, у них покращився кровотік. По-друге, добровольці змогли швидше з'єднувати крапки в єдиний малюнок (на початку дослідження вони робили це за 167 секунд, а наприкінці – за 116).

Як повідомляється, раніше вже було доведено, що мозок активніший, якщо до нього надходить у достатньому обсязі кисень і цукор із крові. У цілому шоколад здатний задовольнити потребу у цукрі повністю. Водночас у гарячому шоколаді багато флаванолів, які живлять мозок, знижуючи рівень кров'яного тиску і зменшуючи кількість інсультів.

ЧАСНИК ДОПОМОЖЕ У БОРОТБІ З РАКОМ

Регулярне споживання часнику двічі на тиждень майже наполовину знижує ризик розвитку раку легенів, вважають китайські дослідники з Центру контролю та запобігання захворюванням провінції Цзяньсу.

У дослідженні взяли участь 1424 пацієнти з раком легенів і 4500 здорових людей. Виявилось, що часник допомагав навіть курцям – у них ризик падав на 30% порівняно з 44% у тих, хто не курить. Утім, куріння стоїть мінімум за 80% всіх випадків раку легенів. Виживання хворих дуже мізерне – менше однієї людини з кожних десяти з таким діагнозом живуть довше п'яти років після його встановлення.

Експерти дійшли висновку, що від споживання свіжого часнику однозначно є позитивний ефект для здоров'я. Чи допомагає термічно оброблений часник, вони поки що не можуть сказати.

ПЕРЕДРУКОВАНО З ГАЗЕТИ ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕРШИЙ ДОКТОР НАУК

На екологічному факультеті в Спеціалізованій вченій раді відбувся захист докторської дисертації завідувача кафедри екологічної безпеки та екологічної освіти Алли Наумівни НЕКОС. Дисертаційна робота «Конструктивно-географічні засади аналізу формування рівня забруднення рослинної продукції» присвячена визначенню концентрації важких металів у харчовій рослинній продукції. У дослідженнях автор охопила різні природні зони України, а модельним регіоном послуговувалася Харківщина, а також представлені зразки із 17 країн світу – 4 природних поясів (усього досліджено 70 видів рослинної продукції). Алла Наумівна пригадує, як збирався матеріал для досліджень: сама, друзі й знайомі везли фрукти та овочі з різних куточків світу.

Оригінальність докторської дисертації пов'язана з розвитком нового наукового напрямку конструктивної географії – трофогеографії, яка вивчає якість рослинної продукції. У 2006 р. з'явилися перші публікації Алли Наумівни на обрану тему. Сьогодні на рахунок вченого понад 200 праць (55 – на тему дисертації), 11 навчальних посібників, патент на корисну модель. Перед захистом вийшли друком два підручники професора з грифом МОН України: друге видання «Екології людини» та четверте термінологічного словника-довідника чотирма мовами «Екологія та неоекологія».

Науковим консультантом дисертаційної роботи Алли Наумівни виступив знаний науковець у світі географії проф. М. Д. Гродзинський, доктор географічних наук, член-кореспондент НАН України. Опонентами виступили проф. В. М. Гуцуляк, проф. Г. І. Денисик, проф. К. А. Позаченюк. Викладач вдячна колегам та студентам за допомогу та підтримку, а також за співпрацю кафедрі хімічного матеріалознавства на чолі з проф. Ю. В. Холіним. Власне наукове досягнення Алла Наумівна вважає першочергово здобутком усьо-

го факультету. За шестирічне існування екологічного А. Н. Некос – перший доктор наук, який захистився на факультеті.

А.Н. НЕКОС:

— Я вдячна своєму покійному чоловікові проф. В. Ю. Некосу. Я зробила це в пам'ять про нього, втілюючи його ідею та надії...

Дослідження має вагоме значення не лише для розвитку екологічного факультету. Практична значимість роботи полягає у вирішенні проблеми вживання екологічно безпечних продуктів харчування, а також у розробці рекомендацій щодо доцільності вирощування рослинної продукції в різних регіонах.

У планах Алли Наумівни написання монографії за матеріалами дисертаційної роботи. Творчого натхнення, шановна Алло Наумівно, та свіжості думок!

Т. Василюк

ДЕРЖАВНУ ПРЕМІЮ УКРАЇНИ

у галузі науки і техніки присуджено за 2012 рік у складі творчого колективу за цикл наукових праць «Динаміка пучків частинок високих енергій у кристалічних структурах, керування параметрами пучків та властивостями гамма-випромінювання» старшому науковому співробітнику кафедри ядерної та медичної фізики фізико-технічного факультету Сергію Петровичу ФОМІНУ та співавторам – випускникам факультету.

Сергій Петрович Фомін – кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник кафедри ядерної та медичної фізики фізико-технічного факультету, до сфери наукових інтересів якого належать квантова електродинаміка, взаємодія частинок високих енергій з речовиною, нові ядерно-енергетичні системи. Серед досягнень науковця – теоретично передбачений та експериментально підтверджений ефект придушення випромінювання в тонкому шарі речовини (ефект Терновського-Шульги-Фоміна).

Державна премія України в галузі науки і техніки – щорічна державна нагорода, заснована у 1969 р. – присуджується за наукові дослідження, які сприяють подальшому розвитку гуманітарних, природничих та технічних наук, позитивно впливають на суспільний прогрес та утверджують авторитет вітчизняної науки у світі. Вітаємо!

СКАРБ УНІВЕРСИТЕТУ

Учні Малога Каразінського університету стали призерами XII Київського Міжнародного фізико-математичного фестивалю, який проходив 8-11 травня 2013 року. Вихованці університету вибороли перехідні Кубки за перші командні місця на письмовій олімпіаді з математики серед учнів 8 та 9 класів. Команда «Харків 27-1» посіла перше

місце у конкурсі «Математичний експрес», а «Харків 27-2» – третє. У змаганнях «Математична карусель» команда «Харків 27-1» виборола перше місце, а команда «Харків 27-2» – друге. Серед особистих досягнень – 5 перших, 5 других місць. З перемогою вітаємо не лише школярів, а і їхніх викладачів: С. О. Ліфіця, О.С.Щербину та А. В. Лисакевич.

— І що Ви будете надалі робити з такими розумними дітьми, з таким скарбом? – запитую Сергія Олександровича ЛІФИЦЯ, викладача математики Харківського фізико-математичного ліцею № 27 та Малога Каразінського університету.

— А у нас далі тільки один рівень – міжнародний. Наша мета – участь в Міжнародній олімпіаді з математики і, звичайно ж, перемоги на ній...

Саме такий «бойовий» настрій мають Сергій Олександрович та його учні після участі у фестивалі.

Валерія Валеріївна КУРИЛЬЧЕНКО, координатор Малога Каразінського університету, говорить:

— У впевненості Сергія Олександровича та учнів немає нічого дивного. Діти, які вибороли призові місця, на чаюються в Харківському фізико-математичному ліцеї № 27, додатково вивчають математику у вівторок в ліцеї на гуртку, а також в суботу відвідують дві пари в Малому університеті. У них така чудова підготовка, що вони їздять на різноманітні олімпіади і в більшості випадків випереджають інші команди.

Ось вони, наші маленькі математики: Софія ДУБОВА, Тарас ЖИЛЕНКО, Во Дінь Тхань ФОНГ, Ніно ЛППАРТІЯ, Денис СМІРНОВ, Ольга СІЛІНА. За спинами цих учнів велика кількість олімпіад з математики.

Восени минулого року вони взяли участь в XVI Міжнародному математично-му турнірі старшокласників «КУБОК пам'яті А. М. Колмогорова», який проходив в Казані. Софія, Ніно, Фонг, Денис, Ольга перемогли у турнірі математичних боїв серед дев'ятикласників та привезли до Харкова перехідний Кубок. Фонг говорить:

— Це був один з найважливіших найскладніших турнірів. Але такий

цікавий. Нашими суперниками були учні аж усієї Росії. І ми усіх перемогли.

У грудні місяці Софія, Ніно, Ольга Тарас взяли участь у Всеукраїнській Інтернет-олімпіаді, фінал якої відбувся в Одесі. Софія тут знову отримала диплом першого ступеня, а Ніно і Ольга – дипломи другого ступеня.

Софія: — Я математикою серйозно стала займатися з 5 класу, коли перейшла до ліцею і у мене став викладати Сергій Олександрович. Без нашого викладача у нас би не було таких перемог.

На IV (заключному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з математики, яка проходила у березні у Львові Софія, Фонг, Ольга і Денис посіли перші місця, а Тарас і Ніно – другі. Уже другий рік поспіль команда Харківської області перемагає у командному заліку на цій олімпіаді. Але цього року перемога була здобута з величезним розривом.

Не виключенням став і Київський міжнародний фізико-математичний фестиваль, про який ми уже говорили. Цього року учні Малого Каразінського залишили позаду багатьох учнів з Росії, Білорусії, Грузії, Словачії, Естонії.

Тарас: — Ми знаємо, що маємо показати результат. У нас є мета – ми до неї йдемо.

Не було б цих перемог без викладачів. Займається з дітьми Сергій Олександрович, Анастасія Валеріївна ЛИСАКЕВИЧ, четвертокурсника механіко-математичного факультету, та Олексій Сергійович ЩЕРБИНА, старший викладач кафедри математичної фізики й обчислювальної математики мехмату.

Сергій Олександрович: — Секрет нашого успіху в тому, що зі школярами займаються учасники олімпіад минулих років. У якомусь сенсі це покоління учнів вже є мені правнуками. Колись я став займатися зі своєю донькою, Тетяною Сергіївною ЩЕРБИНОЮ, яка стала призером Міжнародної олімпіади з математики у 2003 році. Вона закінчила університет і працювала викладачем у Малому Університеті. Моя донька свого часу допомагала підготувати до міжнародної олімпіади Анастасію Валеріївну, яка у 2009 році стала призером цієї ж олімпіади. І ось і Анастасія Валеріївна передає свій досвід молодшому поколінню.

Щодо Малого Каразінського університету. На підсумковій конференції було відзначено, що у 2012-2013 навчальному році тут навчалося понад 1000 школярів за науковими напрямками: математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, психологія, літературна творчість, російська та іноземна мови. Науковими керівниками учнів працювали понад 40 викладачів, аспірантів та студентів університету. Працювало 97 навчальних груп. На підсумкову конференцію учні представили 107 доповідей.

Л. ГРУБНІК

ВІДСТАНЬ НЕ ПЕРЕШКОДА

Центр електронного навчання Харківського університету дає можливість навчатися у нас незалежно від місцезнаходження. А після закінчення навчання випускник отримує диплом державного зразка, який нічим не відрізняється від диплому студента стаціонару.

Віктор Георгійович ЛЕВЧУК, директор Центру:

- Центр здійснює підготовку фахівців усіх рівнів кваліфікації :і використанням електронних дистанційних форм навчання на основі стандарту дистанційного інтерактивного навчання SCORM. З 1 вересня 2013 року абітурієнтам пропонуємо заочну форму навчання із застосуванням дистанційних навчальних технологій за освітніми рівнями підготовки бакалавр та магістр на вісьмох факультетах. Зараз зареєстровано 200 користувачів системи, які проходять заочний курс магістерської програми на економічному та соціологічному факультетах, а також 200 очників на соцфаці та мех-маті. Викладацький склад нараховує десь 160-180 доцентів.

Центр електронного навчання спільно з Центром післядипломної освіти проводить курси підвищення кваліфікації «Технології дистанційної освіти у вищому навчальному закладі» викладачів, задіяних в програмі. Уже отримали сертифікати про підвищення кваліфікації слухачі 8 потоків курсу «Технології дистанційної освіти у вищому навчальному закладі».

На дистанційному навчанні кожен студент має онлайн-заліковку. Теоретичний матеріал вивчають за допомогою електронних навчальних курсів, підручників, аудіо-, відеолекцій. Студенти виконують віртуальні лабораторні роботи, беруть участь у диспутах і семінарах у режимі відеоконференцій. Студент має можливість спілкуватися з викладачами, отримувати необхідні консультації в режимі off-line та on-line. Перевірка знань здійснюється стандартним способом.

О.БОБРИК

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЗАПАЛЮЄ НОВІ ЗІРКИ

Анна ЧУХІЛЬ – надзвичайно красива і талановита випускниця Харківської спеціалізованої школи № 16. Дівчина стоїть на порозі випуску, на межі між дитинством і дорослим життям, але вона без краплі остраху дивиться вперед. Звичайно, адже Аня – юна актриса, відома ведуча свят у Київському районі міста Харкова. Тим не менш, попри доволі значні сценічні дані, Аня обирає університетську філологічну освіту. Аня не вагається із вибором вищого навчального закладу, адже для неї Каразінський привабливий в плані різноманіття факультетів, зручного розташування, якісної професійної підготовки студентів. «Університет приваблює відомими на весь світ випускниками. Архітектура та масштаби споруди Університету, безперечно, вказують на багату історію навчального закладу», – розповідає Анна. Випускниця розуміє важливість ґрунтовної підготовки до вступу до нашої Альма-Матер, тому наполегливо готувалася до тестування: відвідувала додаткові заняття з української мови і літератури та історії, а також самостійно працювала з довідковими матеріалами. Аня вже не може дочекатися навчання вона очікує цікавих лекцій та викладачів, а також відкриття безлічі шляхів до обраної професії. Дівчина з посмішкою зізнається: «Буде страшно в перший день, я буду знайомитись з усім новим, намагатимусь знайти друзів. Цей день, безсумнівно, стане пам'ятним в моєму житті, оскільки це перша сходинка в доросле життя і перші самостійні кроки до здійснення задуманих планів».

ВЕЛИКІ УСПИХИ МАЛЕНЬКОЇ КАФЕДРИ

Кафедра фізичної хімії хімічного факультету за підсумками рейтингу минулого навчального року посіла тринадцяту сходинку серед кафедр природничого профілю. Попри це кафедра робить значні успіхи у сфері наукової роботи та має грандіозні плани на майбутнє. Про життя кафедри розповідає її завідувач, доктор хімічних наук, професор Микола Отарович МЧЕДЛЮВ-ПЕТРОСЯН.

«Тринадцяте місце в рейтингу – це скоріше добре, ніж погано. Рейтинго-

ва система характеризує лише один бік діяльності кафедри, і місце в рейтингу залетить від кількості дисертацій, публікацій за поточний рік і таке інше. Наша кафедра – зовсім маленька. Але, звісно, хотілося б кращого результату», – розповідає Микола Отарович.

Вперше у світі фізична хімія почала викладатися як окрема дисципліна саме в Харківському імператорському університеті у 1854-1855 роках – професором Миколою Миколайовичем БСКЕТОВИМ. Наразі кафедра фізичної хімії продовжує та розвиває кращі традиції наукової школи, започаткованої членом-кореспондентом АН УРСР Миколою Аркадійовичем ИЗМАЙЛОВИМ. Основний напрямок кафедри, який і визначає її наукову діяльність, – фізична хімія розчинів і нано-дисперсних систем. У цій сфері кафедра має значний досвід, адже займається розчинами вже протягом багатьох десятиліть. «99% всіх описаних у літературі хімічних реакцій проходить саме в розчинах, тому і є важливою складовою хімії», зауважує Микола Отарович. Окрім загального курсу фізичної хімії, на кафедрі викладають і додаткову дисципліну – фізичну хімію неводних розчинів. У цьому напрямку розгортається значна наукова робота, зокрема дипломні роботи студентів. А оскільки хімія – наука експериментальна, кафедра проводить чимало дослідів. Це підтверджує значна кількість наукових публікацій кафедри, здебільшого в міжнародних виданнях. А у 2007 р. разом із кафедрою хімічного матеріалознавства було проведено міжнародну конференцію, присвячену 100-річчю з дня народження М. А. Измайлова. Захід зібрав представників 23 країн світу: США, Франції, Іспанії, Німеччини тощо. До конференції було видано колективну монографію «Научное наследие Н. А. Измайлова и актуальные проблемы физической химии». Крім того, викладачами кафедри написано декілька підручників, за якими навчаються студенти-хіміки з усієї України. Це, безперечно, свідчить про великі успіхи хоч і маленької кафедри.

Масштаби кафедри дійсно невеликі: тут працює всього 6 викладачів: 2 професори – Микола Отарович та Наталя Олександрівна ВОДОЛАЗЬКА, яка нині займається науковою діяльністю у Франції за грантом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту. Також працює 4 доценти – кандидати хімічних наук та один аспірант. Але студентів кафедрі не займати: шороку під керівництвом викладачів фізичної хімії близько 12 дипломників 4 курсу та 10 дипломників 5 курсу.

За словами Миколи Отаровича більшість студентів кафедри дійсно є сумлінними, відповідальними та зацікавленими у своїй справі. Найбільша проблема – це різний рівень підготовки. Тим не менш, в аспірантуру завжди є, з кого обрати.

Студенти кафедри беруть активну участь у конференції «Каразінські

читання», у багатьох Всеукраїнських та Міжнародних наукових заходах. А одна зі студенток 5 курсу групи Х-151 Юлія МИРГОРОДСЬКА наразі знаходиться у Франції. Як і професор Водолазька, Юлія виграла грант Міністерства і займається науковою діяльністю в університеті в Німеччині.

Студенти кафедри тепло відгукуються про процес навчання. Студентка 5 курсу групи Х-151 Олена ЗАГОРУЛЬКО, голова Студентського наукового товариства кафедри: «Я отримала достатньо високий рівень знань: у нас було в достатку і теорія, і практика, і дослідження. На мою думку, рівень підготовки студентів кафедрою фізичної хімії є дуже високий, якість освіти відповідає світовому рівню, і випускаються гідні спеціалісти».

Як вже було зауважено, кафедра готує спеціалістів у галузі фізичної хімії розчинів і нано-дисперсних систем. Випускники працюють більшою мірою за спеціальністю: в інституті монокристалів, науково-дослідницьких інститутах, фірмах і так ін. Серед випускників кафедри є академік Національної Академії наук України Анатолій Федорович ПОПОВ (випуск 1959 року), а також багато докторів наук.

Студенти кафедри вміють не лише добре навчатися, а й відпочивати. Протягом кожного навчального року проходить ряд заходів, в яких юні хіміки завжди беруть активну участь. Найбільш значний з них – День хіміка, який щороку згуртовує навколо себе всіх студентів кафедри. «Крім цього, існує велика кількість спортивних та інтелектуальних гуртків, театри та музеї також ніхто не відміняв, тобто, «позанавчальна» частина студентського життя кафедри фізичної хімії також є цікавою та змістовною», – розповідає Олена Загорулько.

Попри позитивні тенденції розвитку кафедри, її члени стикаються і з певними проблемами. Головна з них – старіння обладнання: власними силами кафедри не до снаги забезпечити себе передовою апаратурою, яка коштує десятки тисяч євро. Завідувач кафедри не приховує, що відчувається нестача і у викладачах та співробітниках. Крім цього, проблемним є і те, що в Україні строк виконання кандидатської дисертації складає три роки, що, за думкою Миколи Отаровича, є замалом для ґрунтовного вивчення теми дослідження. Попри всі ці проблеми безсумнівно є те, що хімія – наука дійсно цікава!

Складна ситуація в Україні змушує з острахом дивитися в майбутнє не тільки кафедру фізичної хімії, а кожен ВНЗ України. Через те, що планують змінити співвідношення викладача до студента (12 до 18), кафедра може зазнати докорінних змін. Але викладачі кафедри сміливо крокують уперед та мають на порядку денному безліч планів. Найбільш грандіозний із них – міжнародна конференція, яка планується на 2014 рік.

Очікуваний захід присвячений 150-річчю з початку викладання фізичної хімії академіком М. М. Бекетовим. Конференція проходить під егідою Національної академії наук України, а також Міжнародного об'єднання чистої та прикладної хімії (International Union of Pure and Applied Chemistry). У науковому заході планують взяти участь вчені багатьох країн, зокрема віцепрезидент французької академії наук, а також багато українських академіків і вчених. Наразі кафедра активно готується до конференції всесвітнього масштабу, щоб провести її на найвищому рівні.

Щиро зичимо успіхів та наснаги викладачам і студентам кафедри!

ЦІКАВТЕСЯ НАУКОЮ

— Рівень та ефективність нашої наукової діяльності першочергово оцінюємо за кількістю захистів кандидатських та докторських робіт, публікацій у фахових виданнях. У 2012 році, наприклад, захищено чотири кандидатські дисертації, цього року захищатимуться, як мінімум, дві докторські. На факультеті за минулий рік видано 25 навчальних посібників, один із них із грифом МОН, два підручники, три монографії, деякі з них написані разом із зарубіжними колегами. Якщо підрахувати наукові публікації, як студентів, так і викладачів, то назбирається близько 335 статей. Маємо також 23 оформлених патентів на винаходи. Наші викладачі та студенти проводять серйозну наукову роботу, займаються спільними методичними розробками щодо навчального процесу, статтями,

дослідженнями. У квітні, до речі, проходила Міжнародна медична конференція молодих вчених, приурочена 20-річчю факультету.

Наука на медичному – це реальна, помітна робота. Тому цілком заслужено наших студентів та викладачів відзначають стипендіями, преміями та іншими почесними нагородами, наприклад, стипендією Кабінету міністрів України за внесок у розвиток науки. На факультеті дуже активно працює СНТ, на кожній кафедрі діє свій гурток. Студенти залюбки займаються наукою, дуже ініціативні. Можемо сказати, що, в порівнянні з минулими роками, вони стали більш зацікавленими. Думаю, це пов'язано з тим, що світогляд нинішніх студентів зовсім інший. Більшість із них розуміють, що доля лише в їхніх руках.

Працюємо в межах своїх можливостей. Хочеться, аби молодь не втрачала цей інтерес до науки, а тільки примножила його.

С. О. ШЕРСТЮК,

заступник декана з наукової роботи медичного факультету Харківського університету

ГРУДОЧКА РІДНОЇ ЗЕМЛІ

У скриньці багатств моєї душі, поруч із повагою до батьків, вдячністю друзям за тепло, а долі – за щастя жити, є одне незамінне – любов до отчого краю. Бо народилася я у перлині Слобожанщини – селищі Нова Водолага.

Босоніж іду соковитим літнім лугом. Про що шепоче ця земля, яка її історія? Синьою гадюкою в'ється через усе життя селища річка Водолажка, що в перекладі з тюркської означає «господар чистої води».

З ІСТОРІЇ

Слобожанщина. Дике Поле. Далекий 1675 рік. На березі річки бесіду ведуть двоє вершників.

— Друже, щоб ти не казав, а вода у цій місцевості якась особлива: і не солодка, і не гірка – справжня, один ковток тамує цілодобову спрагу. Лише поглянь, – кидає монету у русло, – лише поглянь, як грає сріблом.

— Полковнику, чи не накажете набрати в дорогу такої води, – запитує інший.

— Ні! Не варто!.. Краще збудуємо тут фортецю! Та таку славу, щоб аж дух захоплювало! Валом її обнесемо, а всередині церква, і щороку на Пасху й Покрову ярмарок, – так казав гарячої літньої днини полковник харківський, стольник російської армії Григорій

Донець.

Саме цю подію вважають датою заснування слободи.

* * *

Що сьогодні Нова Водолага? Чи не та слобода, яку так поетично оспівував у своїх творах Г. Квітка-Основ'яненко? Чи не тут колись були найкращі гончарі, винокури,

бондарі Слобожанщини? Чи не через це поселення проходив славнозвісний Муравський шлях? Дійсно, все це про Водолагу.

СЕЛИЩЕ У ПОСТАТЯХ

Історію пишуть люди, пишуть власними вчинками. Кожен нововодолажчанин трудолюбивий, активний та енергійний громадянин, відданий патріот своєї держави, та хочеться розповісти про кількох особливих людей, які прославили наш край не лише в Україні, а й за її кордонами.

* * *

Роман «Собор» Олеся Гончара присвячений неперевершеному витвору мистецтва – Троїцькому храму (колишнє козацьке містечко Новоселиця, нині – Новомосковськ Дніпропетровської області). Оригінальна пам'ятка збудована з дерева, без використання жодного цвяха, її тризаломні верхи сягають 45 метрів. Собор, звів майстер із Нової Водолаги Яким Погрібняку 1773-1781 рр. на замовлення старшин і всього козацького товариства Запорозької Січі.

* * *

Мардус Оксана Григорівна – нововодолазька скрижаль. В минулому випускниця ХНУ ім. Каразіна україномовного відділення, сьогодні ж – поетеса, член Національної Спілки письменників України, вчитель-філолог, переможниця численних конкурсів та фестивалей. Однією з останніх заслуг письменниці є здобуття премії ім. Олександра Олеся в галузі літератури за кращий літературний твір, написаний українською мовою – збірку віршів «Біла осінь» (нагородження відбулося 22 березня 2011 року у Палаці студентів Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого).

* * *

З чого починається любов до отчого краю? Зі знання і усвідомлення своєї історії, адже хто не знає минулого, той не вартий майбутнього. На теренах Нової Водолаги вже близько 20 років існує Народний зразковий фольклорно-етнографічний колектив «Вербиченька», очолюють який Заслужений працівник культури України О. В. Коваль та її донька стипендіат Харківської обласної державної адміністрації в галузі культури і мистецтва ім. Г. Хоткевича Т. В. Коваль. Учасником колективу може стати кожен бажаючий віком від 4 до 25 років. «Вербиченька» займається дослідженнями в галузі фольклористики, етнографії, історичного краєзнавства, проводить численні експедиції з метою пошуку народного матеріалу (Харківська обл.: с. Знам'янка, м. Валки, с. Парасковія, с. Одринка, с. Бірки), колектив є переможцем та лауреатом багатьох конкурсів обласного, Всеукраїнського та міжнародного рівня («Івано-Франківський Родослав», «Котилася торба», «Країна мрій», «Північназірка», «Орелі» та ін.), з 1995 року є дійсним членом МАН.

* * *

*В дитинстві відкриваєш материк,
котрий назветься потім – Батьківщина.*

Твоє небо, твій простір, твоя Вітчизна... Все в житті починається з отчого дому. Перший сміх, перший крик, радощі і переживання. Дитині дарують життя двоє – мати і Батьківщина.

Моє рідне селище, Нова Водолага, – це не шмат землі, це люди, їх невтомна праця, шляхетні вчинки. Це 13538 неповторних «я»! Пишаюсь славнозвісною історією рідного краю, глибоко шаную і безмежно поважаю. А головне – пам'ятаю, коли покидаю свій дім: я «міню небо, а не душу».

Ірина МАРЮХНА, четвертокурсниця

*У Науково-виробничому об'єднанні «Телеоптик»
(керівник – академік Мірошниченко С.І.)*

❖ 6-8 вересня 2013 р. в м.Харків було проведено V Міжнародний інвестиційний Форум "Харківські ініціативи"

На форумі були представлені роботи академіків відділення "Енергетика та ресурсозбереження" АН ВОУ.

Серед робіт, що отримали нагороду роботи академіка Говорова П.П. "Енергоефективна система освітлення об'єктів соціально-культурного та побутового призначення", " Енергозберігаючі світлодіодні світильники для освітлення житлових і громадських будівель".

Академік П.П.Говоров на форумі

Є ДАТИ В ІСТОРІЇ НАРОДУ, ЯКІ НЕ ЗАБУВАЮТЬСЯ НІКОЛИ

Одна з них – 22 січня, день двох універсалів.

Дня 22-го січня 1918 р. Український народ устами голови Центральної Ради проголосив: «Однині Українська Народна республіка стала самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною Державою українського народу».

А рівно рік опісля, 22-го січня 1919 р. на Софійському Майдані оповіщено універсалом: «Від нині воедино зливаються століттями відірвані одна від одної частини Єдиної України, Західна Українська Народна Республіка і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирали кращі сини України. Від нині є: Єдина Незалежна Українська Народна Республіка»

Великий день великого народу. В нім він сам «своєю силою, волею, словом» за маніфестував свої національні змагання. В цей день дав він найповнішу синтезу своїх вікових змагань. В двох актах, в двох словах з'ясував цілу суть українського націоналізму, цілий зміст української державної політики в сучасність і на майбутнє: самостійність, соборність. Два слова, які нерозлучно зв'язані з собою, дві тямки, які творять одну цілість. Сказавши перше, в логічній послідовності муситься дійти до другого.

Реалізування клича соборности мусить прийти у кожній нації, бо він є вислідом не національного шовінізму чи національного романтизму, але абсолютним законом природи, що живий організм, якщо має жити, не може бути поділений на штучні частини, але мусить творити одну нерозривну цілість.

*«Смолоскипи» (молодіжний
Націоналістичний журнал), 1927р. 4.1*

СТУДЕНТИ УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ПРОТЕСТУЮТЬ

Близько тисячі студентів Національного університету біоресурсів та природокористування провели під Кабміном мітинг. Як повідомив «УМ» Олександр Кривенко, один із пікетників, студенти протестують проти переведення їхньої альма-матер під юрисдикцію Кабінету Міністрів.

«Ми вимагаємо скасувати відповідне розпорядження уряду і вимагаємо зустрічі з міністром освіти Дмитром Табачником, котрий, як ми знаємо, є ініціатором такої ухвали», – розповідає Олександр. Утім постанова уряду від 26 червня про передачу під юрисдикцію Міністерству освіти стосується не лише згаданого університету біоресурсів та природокористування, а й усіх університетів аграрних, медичних та культурних напрямів підготовки, з усім їхнім майном.

Студенти НУБіПу передали листа Азарову з вимогою відмінити рішення підпорядкувати весь комплекс університету від Агрпрому до Міносвіти.

За словами Дмитра Мельничука, ректора Національного університету біоресурсів та природокористування, понад 20 років виш боровся за право на міжнародну акредитацію, яка б зміцнила його рівень, визнавала б диплом його випускників за межами України та дала б можливість обмінюватись здобутою науковою інформацією з провідними університетами світу. У договорі, який був підписаний із міжнародними організаціям, є пункт, за яким при зміні університетом статусу втрачаються можливості такої міжнародної діяльності. Після постанови Кабміну, каже ректор, університет втрачає статус автономії, йде нанівець клопітка робота, яку проводили роками. Сьогодні на 20 факультетах базового закладу університету, у південному його філіалі «Кримський агротехнологічний університет» та ще в 12 підпорядкованих НУБП регіональних вишах навчаються понад 39 тис. студентів та понад 600 аспірантів, докторантів і пошукувачів, нагадують у ректораті університету. «Тепер студенти обурені, – пояснюють у ректораті.

— Адже розраховували на можливість міжнародного визнання диплома та одержання роботи, яка б відповідала рівню підготовки університету».

ПОВАЖНИЙ СТАНІСЛАВ ФЕДОРОВИЧ

**ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ СТАНІСЛАВЕ
ФЕДОРОВИЧУ !**

Президія Академії наук вищої освіти України щиро вітає Вас з самою високою нагородою нашої країни – званням Герой України з врученням ордена Держави.

Донецька академія управління, яку Ви заснували, очолювали і до нині є почесним її ректором – справжній лідер в Україні, а також визнаний авторитет серед багатьох вищих навчальних закладів світу.

Високопрофесійні фахівці Академії під Вашим керівництвом здобули славу на теренах країни і далеко за її межами, користуються повагою серед фахівців та громадськості України.

Зичимо Вам творчого натхнення, довгих років плідної праці на користь і процвітання України.

ПРЕЗИДІЯ АН ВО УКРАЇНИ

Вручення нагороди

ВАЛЕНТИНУ СМИНТИНІ – 65

Сминтина Валентин Андрійович – відомий учений-фізик. Доктор фізико-математичних наук, професор, зав. кафедри експериментальної фізики, академік – засновник Міжнародної академії комп’ютерних наук та систем, заступник голови Ради Південного центру НАН України, член європейського комітету EUROSENSOR “, національний координатор та член європейської ради програм “NEXUS”, член Європейського та Українського фізичних товариств, член експертної ради з фізики Міністерства освіти і науки України. Голова спеціалізованої ради з захисту докторських дисертацій,

головний редактор “Вісника Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова” та періодичних наукових збірок “Фотоелектроніка”, “Microsystem technology. News from Ukraine”. Консультант-координатор Гуманітарної міжнародної культурної асоціації “Італія – Україна”.

Народився 8.09.1948 р. в с. Вишневе Татарбунарського р-ну Одеської області. Закінчив фізичний факультет Одеського національного університету (1971), навчався в аспірантурі при кафедрі експериментальної фізики, працював молодшим, старшим, провідним та головним науковим співробітником, заступником декана фізичного факультету з наукової роботи, професором, завідуючим кафедрою експериментальної фізики, проректором з міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності. З 1995 по 2011 рік – ректором університету.

За цей час зросла кількість докторів (з 95 до 156) та кандидатів (з 450 до 756)) наук. В ОНУ відкрито 12 нових конкурентноздатних спеціальностей, завершено формування двох нових факультетів, відкрито 10 нових кафедр, створено економіко-правовий та філософський факультети, факультет довузівської підготовки та 5 нових відділень. Загальна чисельність студентів зросла від 9500 до 21000 осіб. Зросла кількість аспірантів до 520 чол. Майже вдвічі зросла кількість крупних навчальних підрозділів університету. Зараз навчальний процес в університеті забезпечують 3 інститути, 10 факультетів, 3 навчально-наукових центри, коледж.

Під керівництвом В.А.Сминтини вперше в Україні розроблено концепцію, розпочато і налагоджено регулярну роботу розгалуженої мережі навчально-наукових центрів у Миколаєві, Первомайську, Іллічівську, Херсоні, Южному, Білгород-Дністровському, Теплодарі. Відкрито коледж підприємництва та соціальної роботи, на базі якого в 1999 р. вперше в Україні створено регіональний комплекс «школа – коледж – університет»! Унікальність цього комплексу в тому, що на підготовку кожного спеціаліста заощаджується значна сума бюджетних коштів, зростає соціальна захищеність молоді, суттєво покращується соціальна атмосфера в малих містах.

Одеський університет серед українських вузів першим прийнятий до Всесвітньої Асоціації університетів, а також є членом Європейської та Всесвітньої асоціації університетів.

Широко відомий серед науковців у галузі фізики напівпровідників.

Автор понад 300 наукових робіт, з них 5 навчальних і навчально-методичних посібників, отримав 12 авторських свідоцтв на винаходи.

Наукові інтереси пов'язані з вивченням механізмів електронно-молекулярних процесів на поверхні та межі розподілу напівпровідників, що поклало початок новому напрямку досліджень у цій галузі. Сформувалася активна група науковців, на основі якої пізніше було створено НДЛ «Сенсорної електроніки і технології», розроблені газові сенсори нового покоління.

Керівник наукової школи з фізики напівпровідників. Керує виконанням міжнародних наукових програм з участю вчених Італії, Франції, Німеччини, Великобританії, Нідерландів, Бельгії, Фінляндії. Багато уваги приділяє підготовці фахівців вищої кваліфікації. Під його керівництвом успішно готуються та захищаються дисертації.

Лауреат міжнародної нагороди імені Сократа, нагороджений почесною нагородою «Свята Софія» (2001).

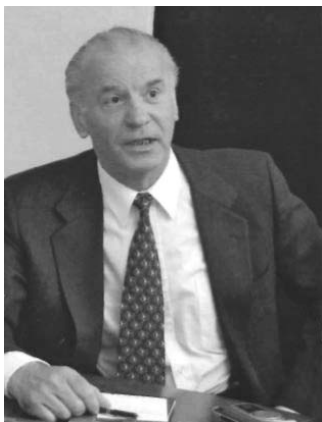
Академік АН ВО України (з 1997, Відділення фізики та астрономії).

У 2003 році Валентина Сминтину, як ректора Одеського національного університету, нагороджено Орденом «Золотий Хрест Святих Апостолів Петра і Павла» (Рим, Ватикан); з 2004 р. – Кавалер Ордена «За заслуги» III ст.; у 2004 р. Валентин Андрійович отримав Почесну відзнаку голови Одеської обласної державної адміністрації.

Президія АН ВО України вітає вельмишановного ювіляра та бажає йому міцного здоров'я, творчої наснаги та здійснення мрій.

*Президія АН ВОУ,
Відділення фізики та астрономії*

ДМИТРУ СТЕПОВИКУ – 75

Степовик Дмитро Власович, доктор філософії (1990), доктор мистецтвознавства (1992); доктор богословських наук. Працює в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАНУ ім. М.Рильського, провідним науковим співробітником. Дмитро Степовик професор історії давньої культури України вільного університету у Мюнхені (з 1992); професор історії християнського мистецтва Київської Духовної Академії УПЦ КП (з 1993); професор іконології та іконографії Івано-Франківської теологічної академії УГКЦ; професор релігійного мистецтва, завідуючий кафедри релігієзнавства

Прикарпатського університету ім. В.Стефаника (з 1997); він голова Національної асоціації мистецтв (з 1993).

Народився 7 жовтня 1938 року в с.Слободище, Бердичівського району Житомирської області. Закінчив Київський університет ім. Т.Г.Шевченка, факультет журналістики (1955-1960 рр); аспірантуру Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського Академії Наук України (1967-1970). Працював літературним редактором відділу літератури і мистецтва, завідуючим відділу пропаганди літератури і мистецтва у видавництві «Молодь України». З 1967 по 1990 рр. – аспірант, молодший, старший науковий співробітник відділу образотворчого мистецтва, провідний науковий співробітник відділу мистецтва і народної творчості зарубіжних країн Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського Академії Наук України. Член Спілки художників України (1974), член наукової ради історичного товариства Нестора Літописця (з 1994), Всеукраїнського товариства митрополита Іларіона Огієнка (з 1992), головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (з 1990), член Українського Богословського товариства (з 1997), правління Української наукової асоціації (з 1990), Всеукраїнської і Міжнародної асоціації українців (з 1989), головної ради Київського музею О.Гончара (з 1998), Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка (1993-1996- член головної ради і центрального правління); віце-президент Українського біблійного товариства (з 1991 – член правління, з 1994 – віце-президент), голова представництва

Паризької бібліотеки ім. С.Петлюри в Україні (з 1999). З 1991 – заступник голови Вищої Церковної ради при Київському Патріархаті. Член редколегій ряду журналів «Пам'ять століть», «Український богослов», Бюлетень Українського біблійного товариства», «Розбудова держави» та ін..

Дмитро Степовик лауреат премії ім. І.Франка Академії Наук України (1990), премії ім. митрополита А.Шептицького Фонду духовного відродження України (1992), премії ім. Олександра і Леонтія Тарасевичів Спілки художників України і журналу «Образотворче мистецтво» (1993), міжнародної премії Фундації Антоновичів (1998), премії радіо «Воскресіння» (2001), Ордена Святого Володимира.

Автор понад 400 наукових праць з питань історії давнього українського образотворчого мистецтва, зокрема книг: «Українсько-болгарські мистецькі зв'язки» (1975), «Олександр Тарасевич. Становлення української школи гравюри на металі» (1975), «Українське мистецтво. Від найдавніших часів до початку ХХ ст.» (1976), «Болгарське образотворче мистецтво. 1978-1978» (1978), «Сучасне образотворче мистецтво Болгарії» (1978), «Українська графіка XVI-XVIII ст.: Еволюція образної системи» (1982), «Тарас Шевченко: малярство, графіка» (1984, 1986), «Леонтій Тарасевич і українське мистецтво бароко» (1986), «Іван Ширський. Поетичний образ в українській бароковій гравюрі» (1988), «Храм і духовність» (1990), «Скарби України» (1991), «Коротка історія перекладів Біблії українською мовою». (2003), «Іконологія й іконографія» (2003-2004), «Українська ікона. Іконотворчий досвід діаспори» (2003), «Яків Гніздовський. Життя і творчість» (2004), «Сучасна українська ікона» (2004).

Дмитро Степовик володіє болгарською, польською, англійською мовами.

Він активний співробітник Інституту фольклору НАН України. Багато зробив академік Д.Степовик як член АН ВО України, видаючи свої численні праці, ведучи посильну участь в роботі секції філософії АН ВОУ.

Відділення філософії та Президія АН ВОУ щиро – сердечно вітає Дмитра Власовича з цією важливою датою і бажає успіхів на науковій ниві, а здоров'я в першу чергу.

*Президія АН ВОУ
Відділення філософії*

Виповнилось – 60 років доктору біологічних наук, академіку Академії наук Вищої освіти України, заслуженому працівникові освіти України, завідувачу кафедрою загальної та молекулярної генетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професору С. В. Демидову.

Сергій Вікторович народився у 1954 році у с. Яблунівка Прилуцького району Чернігівської області. З дитинства цікавився біологією. У 1971р. після навчання в середній школі здобував освіту на біологічному факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, який закінчив у 1976р. і отримав диплом з відзнакою. Того самого року вступив до аспірантури. За 3 роки Сергій Вікторович достроково завершив навчання та захистив кандидатську дисертацію, після чого його було зараховано на посаду асистента кафедри загальної та молекулярної генетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 1985р. переведено на посаду доцента. У 1990р. він захистив докторську дисертацію на тему «Молекулярно-генетичні та клітинні механізми фармакологічної дії препаратів з тимусу».

Понад 30 років професор С.В. Демидов працює на кафедрі загальної та молекулярної генетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З 1998р. – очолює цю кафедру. Сергій Вікторович гармонійно поєднує викладацьку та наукову роботу. Основні його наукові інтереси – імуногенетика та еволюційна генетика. Науковець С.В. Демидов вивчає комплексну дію препаратів, як синтетичного так і природного походження, молекулярно-генетичні та клітинні механізми регуляції метаболізму імунокомпетентних клітин за різних типів імунодефіциту. Автор низки винаходів, щодо використання у комплексній терапії тимогену.

С.В. Демидов першим дослідив молекулярно-генетичні механізми дії препаратів тимусу (тимоген, тималін) при різних патологічних станах. Препарат тимоген активно використовувався для лікування хворих постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС. У складі наукових груп С.В. Демидов безліч разів відвідував Чорнобильську зону.

Понад 40 років науково-педагогічної роботи у Національному університеті Сергієм Демидовим надруковано більше 260 робіт присвячених молекулярно-генетичним проблемам імунології. Під керівництвом професора С.В. Демидова підготовлено та захищено 1 докторську та 20 кандидатських дисертацій. Його творчий доробок налічує 9 підручників, 10 посібників, 3 монографії, 4 патенти та більше 50 методичних вказівок і рекомендацій.

У 2002 р. Сергія Вікторовича Демидова було обрано експертом ВАК України. У 2009р. професору С.В. Демидову було присвоєно почесне звання Академіка Академії наук вищої освіти України. 2009 року одержав почесне звання «Заслужений працівник освіти України». Нині він є членом спеціалізованих рад із захисту дисертаційних робіт, редакційних колегій наукових фахових журналів, а також понад 15 років є експерт міністерства освіти і науки України та охорони здоров'я України. Сергій Вікторович Демидов один з активних членів Українське товариство генетиків і селекціонерів ім. М.І.Вавилова, член Нью-Йоркської академії наук.

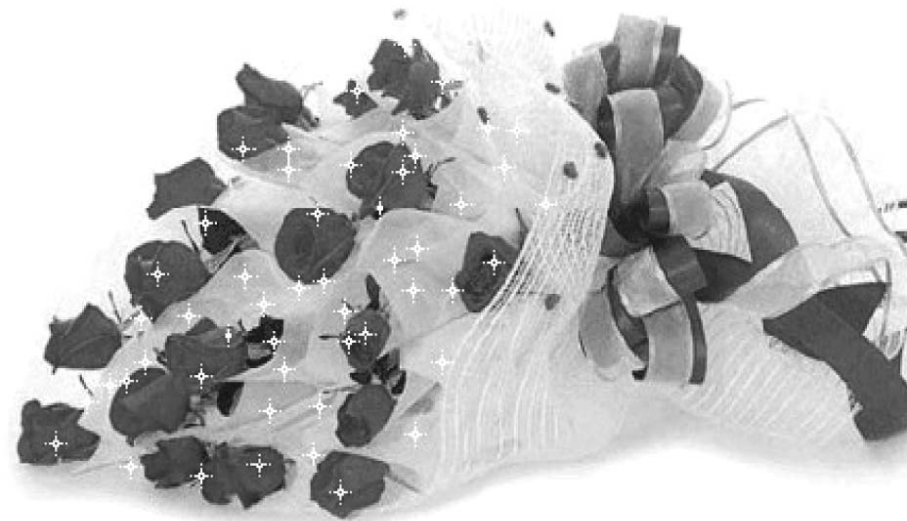
Безмежна любов до біології, доброзичливе ставлення до людей, захоплення викладацькою та науковою діяльністю є визначальними рисами С.В.Демидова. За життєве кредо вчений обрав вислів: «Знання – ось та велика сфера, ось та велика сила, що стоїть вище за життя, у якій саме життя знаходить свій сенс і своє виправдання»

*Президія АН ВО України
Відділення біології*

Осіння казка

**ПРЕЗИДІЯ АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЩИРО
ВІТАЄ ВАС, ДОРОГІ ЮВІЛЯРИ, ЗИЧИТЬ ПЛІДНОЇ ТВОРЧОЇ
ПРАЦІ В РІМЯ ПРОЦВІТАННЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ !**

ВЕРЕСЕНЬ

ГЛАДИШЕВСЬКИЙ РОМАН ЄВГЕНОВИЧ,	19.09.1958
ЖЕМЕЛА ГРИГОРІЙ ПИМОНОВИЧ,	30.09.1933
ЗАПОРОЖЕЦЬ ОЛЬГА АНТОНІВНА,	27.09.1958
КОНОНЕНКО ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ,	09.09.1933
КРИСАЧЕНКО ВАЛЕНТИН СЕМЕНОВИЧ,	08.09.1953
КУРІННИЙ ЕДУАРД ГРИГОРОВИЧ,	19.09.1938
ЛАРІН ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ,	19.09.1958
НЕЧИПОРУК ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ,	26.09.1938
ОСТАПЕНКО ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ,	09.09.1948
ПОНОМАРЕНКО НАТАЛІЯ ПАВЛІВНА,	12.09.1973

СМИНТИНА ВАЛЕНТИН АНДРІЙОВИЧ,	08.09.1948
СПИРИДОНОВА ІРИНА МИХАЙЛІВНА,	12.09.1938
ШЛАПАК ІГОР ПОРФИРІЙОВИЧ,	29.09.1943

ЖОВТЕНЬ

БЕРКО ЙОСИП МИКОЛАЙОВИЧ,	10.10.1938
ДЕНИСЮК ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ,	05.10.1938
ЗАЙЦЕВ ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ,	11.10.1958
ІЛЬНИЦЬКИЙ ІВАН ГРИГОРОВИЧ,	13.10.1948
КОНДРАТЬЄВ ЮРІЙ ГРИГОРОВИЧ,	23.10.1953
МИХАЙЛИН ІГОР ЛЕОНІДОВИЧ,	13.10.1953
ПАНЧЕНКО ПЕТРО ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ,	16.10.1928
ПАРІЙ ВАЛЕНТИН ДМИТРОВИЧ,	18.10.1953
СТЕПАНЕНКО МИКОЛА ІВАНОВИЧ,	21.10.1958
СТЕПОВИК ДМИТРО ВЛАСОВИЧ,	07.10.1938
ЦЕХМІСТЕР ЯРОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ,	18.10.1968

ЛИСТОПАД

БАХТЕЄВА ТЕТЯНА ДМИТРІВНА,	27.11.1953
БЕРО МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ,	06.11.1953
ГУЛЬЧІЙ ОЛЕСЯ ПЕТРІВНА,	07.11.1958
КОТЛЯРЕНКО ЛІДІЯ ТЕОДОРІВНА,	02.11.1968
ПРИЛУЦЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ,	20.11.1953

ГРУДЕНЬ

КАРПІНСЬКИЙ ЮРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ,	17.12.1948
КОЛЕСНИК ТАМАРА ВСЕВОЛОДІВНА,	04.12.1938
РУДЕНКО ОЛЕКСАНДР ПАНТЕЛЕЙМОНОВИЧ,	29.12.1938
РУДЕНКО ЮРІЙ ДМИТРОВИЧ,	29.12.1938
ХІЛЬЧЕВСЬКИЙ ВАЛЕНТИН КИРИЛОВИЧ,	23.12.1953

УМАНСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ

На 76-му році пішов з життя доктор медичних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри гігієни та екології і Центральної науково-дослідної лабораторії Донецького національного медичного університету імені М. Горького Уманський Володимир Якович.

Народився він 6 червня 1938 року у м. Донецьку. В 1960 році закінчив санітарно-гігієнічний факультет Донецького державного медичного інституту ім. М.Горького.

Після закінчення інституту працював старшим лаборантом кафедри гігієни дітей та підлітків Донецького національного медичного університету ім. М. Горького (ДонНМУ), після чого в вересні 1960 року обраний на посаду асистента цієї ж кафедри. В 1975 році переведений на посаду асистента кафедри загальної гігієни, а в 1977 році обраний по конкурсу доцентом цієї ж кафедри. Водночас з 1975 року по 1992 рік був директором науково-дослідного виробничого комплексу медичного інституту і проректором по комерційній діяльності. В 1991 році обраний завідувачем кафедрою гігієни дітей та підлітків, очолював кафедру до 2009 року. З 1994 по 2011 рік обіймав посаду проректора з наукової роботи Донецького національного медичного університету ім. М.Горького. З січня 2011 року завідував Центральною науково-дослідною лабораторією ДонНМУ.

Зі студентських років цікавився проблемами профілактичної медицини, зокрема питаннями охорони навколишнього середовища та зміцнення здоров'я підростаючого покоління, науковій розробці цих проблем присвятив більшу частину своєї трудової діяльності.

В 1969 році захистив кандидатську дисертацію, а в 1992 році – докторську дисертацію на тему: “Гігієнічні підстави вивчення ранішніх порушень стану здоров'я людини при впливі неблагоприємних факторів зовнішнього середовища”. В 1996 році отримав звання професора.

Виявив себе як талановитий організатор, який створив принципово нові

напрямки у розвитку вишівської науки. Брав активну участь у формуванні НДІ медичних проблем сім'ї, НДІ травматології і ортопедії, 5 центрів та 4 лабораторій в рамках Донецького національного медичного університету.

В.Я.Уманський – автор понад 300 наукових робіт, 3 підручників, 4 учбових посібників, 9 винаходів; керівник докторських та кандидатських дисертацій. Наукові розробки спрямовані на рішення сучасних проблем охорони довкілля та здоров'я підростаючого покоління. Член спеціалізованої вченої ради по захисту дисертацій. Один із авторів навчальної програми для студентів медичних факультетів вищих медичних закладів України III–IV рівнів акредитації “Загальна гігієна та екологія людини”. Був головним редактором журналу “Вісник гігієни та епідеміології”, збірки наукових праць «Питання експериментальної та клінічної медицини», заступник головного редактора журналу “Архів клінічної та експериментальної медицини” член редакційних рад 7 журналів, які включено до Переліку ВАК України, а також газети “Здоров'я”.

Виробничу діяльність постійно поєднував зі суспільною роботою. Протягом ряду років обирався членом місцевого комітету інституту і профбюро медично-профілактичного факультету. З 1974 року – член правління обласного суспільства гігієністів України.

За розробку технічних засобів для досліджень і оцінки функціонального стану організму людини в 1979 році нагороджений срібною, а в 1986 році – бронзовою медалями ВДНГ СРСР, а також дипломами першого (1981 р.) і третього (1985 р.) ступенів ВДНГ УРСР. Нагороджений знаком “Отличник здравоохранения Украины”, медаллю «Ветеран труда», 1990 р., відзнакою «Шахтарська слава» III і II ст. 1992 р. та 2002 р.

Весь свій багатий досвід та знання В.Я.Уманський віддавав служінню університету, покращенню його наукової діяльності. Прекрасний організатор і наставник, Володимир Якович був одним з кращих співробітників університету. Він не був байдужим до проблем співробітників та студентів, за що користувався заслуженою повагою в колективі університету.

Президія Академії наук вищої освіти України висловлює співчуття рідним і знайомим Володимира Яковича.

Пам'ять про В.Я.Уманського назавжди залишиться в наших серцях.

Президія АН ВО України

Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 5(88)
жовтень-листопад-грудень

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.

Редактор – Шевчук С.В.

Набір – Серeda Н.Ф.

Верстка – Швець Р.М.

Технічний редактор – Ковтун М.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 7.44
Наклад 450 прим. Зам. № 13-0738

Виготовлювач ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф»
вул. Фрунзе, 47, корп. 2, Київ-80, 04080
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2264 від 17.08.2005 р.